

# Volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže

Bc. Tomáš Mizerovský

---

Diplomová práce  
2014



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

---

  
INSTITUT  
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Institut mezioborových studií Brno  
akademický rok: 2012/2013

## ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš MIZEROVSKÝ**  
Osobní číslo: **H128176**  
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**  
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže**

### Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na definici pojmu volný čas, zdravý životní styl, výchova a volný čas
- na problematiku trávení volného času mimo rodinné prostředí
- na organizace, které se volnočasovým aktivitám dětí a mládeže věnují
- na nežádoucí trávení volného času u dětí a mládeže zejména v souvislosti s trestnou činností a drogovou závislostí

Součástí práce bude realizovaný kvantitativní výzkum, zaměřený na zjištění důsledků nežádoucího trávení volného času v souvislosti s trestnou činností a drogovou problematikou.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. JEDLIČKA, R. a KOŤA, J. Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.
2. JEDLIČKA, R. a kol. Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
3. KLAPILOVÁ, Světlá. Kapitoly ze sociální pedagogiky. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1996. 63 s. ISBN 80-7067-669-8
4. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk - prostředí - výchova :k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
5. PAŘÍZEK, V. Obecná pedagogika. Praha : SPN, 1991.
6. PELIKÁN, Jiří. Výchova jako teoretický problém. 1. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1995. 234 s. ISBN 80-85498-27-8.
7. PŘADKA, Milan a KNOTOVÁ, Dana a FALTÝSKOVÁ, Jarmila. Prostředí a výchova. Kapitoly ze sociální pedagogiky. Brno: PdF MU, 1999. ISBN 80-210-1946-8

Vedoucí diplomové práce:

**PhDr. Ivan Nedoma**

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

**30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce:

**31. března 2014**

V Brně dne 30. listopadu 2012

  
prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.  
vedoucí ústavu



  
doc. PhDr. František Vizdal, CSc.  
vedoucí katedry

### Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

### Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 20. 3. 2015

.....  
podpis diplomanta

## **ABSTRAKT**

Tato diplomová práce se zabývá problematikou způsobu trávení volného času mládeže ve vztahu k páčání trestné činnosti a systému prevence kriminality. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část diplomové práce interpretuje mladého člověka, jako bio-psycho-sociální jednotu. Individuálně se věnuje těmto složkám osobnosti a příčinám páčání kriminality mládeže. Předmětem diplomové práce jsou východiska volného času v systému prevence kriminality mládeže. Praktická část diplomové práce zkoumá rozdíly mezi mládeží delikventní a bezproblémovou ve způsobu trávení volného času a v dalších souvislostech, které způsob trávení volného času bezprostředně ovlivňují.

Klíčová slova: volný čas, prevence, kriminalita, mládež, osobnost, sociální prostředí, rodina, výchova, motivace, informace, chování, prožívání, psychické procesy,

## **ABSTRACT**

This thesis deals with the ways of spending leisure time of youth in relation to committing crimes and crime prevention system. The work is divided into two parts: theoretical and practical. The theoretical part of the thesis interprets the young man as a bio-psycho-social unity. Inferences addresses these components of personality and causes of youth committing crimes. The subject of this thesis are bases of free time in the youth crime prevention system. The practical part examines the differences between youth delinquent and youth problem-free in the ways of spending leisure time and in other contexts that leisure time direct influence.

Keywords: leisure time, prevention, youth, personality, social environment, family, education, motivation, information, behavior, experience, mental processes.

Děkuji PhDr. Ivanu Nedomovi za vedení mé diplomové práce, za jeho rady při konzultacích a užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při jejím zpracování.

Současně chci poděkovat za pomoc při provádění výzkumu Mgr. Ivě Dvořákové, Mgr. Renatě Ježkové a Mgr. Janu Gajdziokovi.

## OBSAH

<b>ÚVOD.....</b>	<b>9</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST.....</b>	<b>11</b>
<b>1 BIOLOGICKÝ PŘÍSTUP .....</b>	<b>14</b>
1.1 DĚDIČNOST .....	14
1.2 ENDOKRINNÍ SYSTÉM .....	16
1.3 NERVOVÁ SOUSTAVA .....	16
<b>2 PSYCHOLOGICKÝ PŘÍSTUP.....</b>	<b>18</b>
2.1 CHOVÁNÍ.....	18
2.2 PROŽÍVÁNÍ .....	18
2.3 PSYCHICKÉ PROCESY .....	19
<b>3 SOCIOLOGICKÝ PŘÍSTUP.....</b>	<b>21</b>
3.1 PROCES SOCIALIZACE .....	21
3.2 SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ.....	22
3.2.1 Rodina .....	22
3.2.2 Školní prostředí .....	24
3.2.3 Město.....	24
3.2.4 Vesnice .....	25
3.3 VÝCHOVA .....	26
<b>4 KRIMINALITA MLADISTVÝCH .....</b>	<b>30</b>
4.1 PRÁVNÍ POJETÍ KRIMINALITY .....	30
4.2 SOCIOLOGICKÉ POJETÍ KRIMINALITY .....	31
4.3 ZÁKLADNÍ TEORIE VZNIKU KRIMINÁLNÍHO CHOVÁNÍ .....	32
<b>5 PREVENCE KRIMINALITY MLÁDEŽE .....</b>	<b>37</b>
5.1 POJETÍ PREVENCE KRIMINALITY .....	38
5.2 ROLE SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY .....	39
5.3 ORGANIZOVÁNÍ PREVENCE KRIMINALITY MLÁDEŽE .....	40
5.3.1 Mezirezortní úroveň .....	41
5.3.2 Rezortní úroveň.....	41
5.3.3 Místní úroveň .....	41
5.4 MÉDIA A JEJICH VLIV NA PREVENCI KRIMINALITY MLÁDEŽE .....	46
5.5 STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE .....	47
5.6 NEZISKOVÉ ORGANIZACE .....	47
<b>6 VOLNÝ ČAS.....</b>	<b>49</b>
6.1 FUNKCE VOLNÉHO ČASU .....	49
6.2 HISTORIE VOLNÉHO ČASU.....	52
<b>II PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>55</b>
<b>7 VÝZKUM.....</b>	<b>56</b>

7.1	CÍL VÝZKUMU.....	56
7.2	VÝZKUMNÝ VZOREK .....	56
7.3	METODA.....	57
7.4	HYPOTÉZY.....	58
7.5	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU .....	60
	<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>97</b>
<b>8</b>	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY .....</b>	<b>98</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK .....</b>	<b>102</b>
	<b>SEZNAM TABULEK.....</b>	<b>104</b>
	<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>106</b>



## ÚVOD

Výzkumy současné moderní vědy ukázaly, že člověk je komplexní bio-psycho-sociální jednotou a jeho osobnost v daném okamžiku prošla pestrým vývojem od narození, přes zrání, růst, socializaci, výchovu v rodině a vývoj v interakci s okolním prostředím. Genetické dispozice, které si na svět přinese narozené dítě, mají v průběhu jeho dalšího života značný vliv na jeho vývoj. Pro tvorbu této práce má tato skutečnost důležitý význam. Nepochopení individuality jednotlivce mělo v minulosti za následek paušalizaci a tvorbu generálního přístupu ke všem, jako k průměrnému jedinci. Takovýto přístup neměl naději na úspěch a často působil opačným způsobem, než jaký byl jeho záměr. Kdo byl do něčeho nucen, dělal pravý opak.

Cílem diplomové práce není jen obsah teoretických východisek volného času a kriminologie, ale především pojetí volného času člověka, který se mění vlivem socializace, prostředím a výchovou. Mým záměrem je osvětlit proč někteří jedinci mají sklony k patologickým jevům a kriminogennímu jednání, prezentace toho jak se s touto problematikou vypořádává naše společnost, jaké má nástroje prevence, na jakých úrovních preventivní práce probíhá, kdo se do ní zapojuje, jak je financována a jaké jsou současné přístupy k prevenci kriminality mládeže.

V teoretické rovině chci popsat možnosti volného času, jaké jsou jeho funkce, jak se využívání volného času vyvíjelo z historického hlediska a především jakou hrají volnočasové aktivity roli v systému prevence kriminality mládeže.

Předmětem zájmu diplomové práce je jednatel z řad mládeže, který by měl být, při zohlednění jeho jedinečnosti, individuálních vlastností jeho osobnosti a způsobu dosavadní socializace, motivován k trávení volného času takovým způsobem, aby se naučil svůj volný čas organizovat sám a jeho volnočasové aktivity tak předcházely nežádoucímu trávení volného času, které může mít za následek kriminální chování a zločinnost.

V empirické části práce budu zkoumat, jakým způsobem přistupuje k trávení volného času delikventní a bezproblémová mládež, z jakých sociálních prostředí jednotliví členové těchto dvou skupin pocházejí, jaké hodnoty vyznávají, jakým způsobem obě skupiny získávají informace o možnostech trávení volného času, o možnostech podpory ze strany obcí a neziskových organizací, jak vnímají svoje možnosti a komu nebo čemu přiřkládají největší podíl na tom, jak v současnosti tráví svůj volný čas.

Výzkum v této oblasti budu provádět za účelem ověření výsledků dosavadní výzkumné činnosti a srovnání zjištěných skutečností mezi delikventními a nedelikventními respondenty. Cílem výzkumu je zjistit, zdali způsob trávení volného času, může bezprostředně ovlivňovat páchání kriminality mladých lidí, jaké faktory mohou tyto okolnosti změnit, jak motivovat mládež k pozitivnímu využití volného času za účelem prevence páchání kriminality, jakým způsobem předcházet negativním patologickým jevům a v jakých oblastech by se měla zlepšit informovanost o možnostech trávení volného času. Tímto výzkumem bych chtěl přispět k rozvoji sociální pedagogiky.

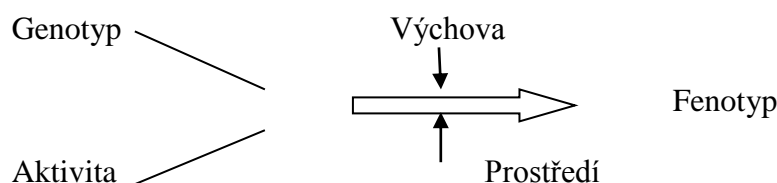
## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

Jak bylo již v úvodu diplomové práce řečeno, člověk je bio-psycho-sociální jednotou. „Osobnost člověka se utváří na bázi genetických dispozic v procesu interakce s okolním prostředím. V procesu této interakce dochází k tzv. sociálnímu učení, kdy jedinec pod vlivem vnějších podmínek a na základě svých zkušeností s reakcí na tyto podmínky mění své chování a jednání. Významná je jeho osobní zkušenost, která se opírá především o poznatky z výsledků vlastního jednání.“ (PELIKÁN, 1995 str. 33)

Jelikož mladý člověk, který se dopouští kriminálního jednání, je právě stejnou osobností, která má určité genetické dispozice a utvářela se v interakci s okolním prostředím, rozhodl jsem se v teoretické části diplomové práce osvětlit jednotlivá témata a obecně rozpracovat jejich úlohu při utváření osobnosti.

M. Vágnerová popisuje osobnost jako integrovaný celek, který je individuálně typický a ve svých charakteristických rysech i relativně stabilní. Je charakteristická vnitřní jednotou, individualitou, vývojovou kontinuitou a interakcí s prostředím. (VÁGNEROVÁ, 2004 str. 20)

B. Kraus v tomto smyslu hovoří o činitelích procesu vývoje osobnosti, které znázorňuje na schématu. **Genotyp** (soubor vlastností, které člověk získává v okamžiku početí), případně **vrozené dispozice** (zahrnují změny v prenatálním období vývoje) včetně jisté míry **přirozené aktivity**, dále veškeré vlivy **prostředí** a samozřejmě **výchovu**. Soubor znaků, kterými se jedinec projevuje v daném stádiu svého vývoje, nazývá fenotypem. (KRAUS, 2008 str. 64)



Obecně lze říci, že dispozice společně vytvářejí předpoklady k rozvoji určité vlastnosti. Jaká tato vlastnost nakonec bude, závisí i na vlivu prostředí, výchovy a vynaložené vlastní aktivity. Ve společné interakci mají za následek kognitivní vývoj dětí a mládeže, který je důležitý v kontextu s výchovou a učením, emoční vyzrálostí, komunikativními dovednostmi a obecnými schopnostmi. V průběhu lidského života se tyto tři dimenze neustále vzájemně prolínají, jsou ve vzájemné interakci.

*„Kognitivní vývoj dětí a mládeže se týká změn a utváření poznávacích funkcí: vnímání, představování, fantazie, schopnosti, myšlení usuzování, inteligence, pozornosti a paměti, projevujících se a realizujících se v průběhu celého života v souvislosti s narůstajícím zráním poznávacích funkcí a procesů a nabývání zkušeností sociálním učením.“* (KOHOUTEK, 2008 str. 3)

M. Štefunková a J. Šejvl ve své práci *Základy prevence kriminality* hovoří o tom, jak je těžké určit, jaký vliv jednotlivých faktorů přímo způsobuje asociální chování a páchání trestné činnosti. Právě různorodé osobnostní charakteristiky, sociální podmínky a zkušenosti mohou být důležitými činiteli při budoucím páchání trestné činnosti. Tyto činitele nazývají rizikovými (kriminogenními)<sup>1</sup> faktory.

Zde zmiňují např. nedostatečnou prenatální péči (špatná strava, nedostatečná zdravotní péče, užívání návykových látek u matky, včetně alkoholu a tabáku), která může vést k nízké porodní hmotnosti a dalším následkům, které mohou negativně ovlivnit fyzický i psychický vývoj dítěte.

Škála rizikových faktorů, které mohou vést k asociálnímu vývoji a ke kriminálnímu jednání, je proto velice široká. Klíčovým problémem otázky prevence kriminality je určit příčinný vztah mezi těmito faktory a kriminalitou. (ŠTEFUNKOVÁ, a další, 2012 stránky 11,12)

---

<sup>1</sup> „Kriminogenní faktory jsou rizikové činitele, které motivují, vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchání trestné činnosti, např. sociálně patologické prostředí (zejména rodinné), závadové party, alkoholismus, drogová závislost, recidiva pachatelů trestných činů, nezaměstnanost, náročný konzumní způsob života, nechuť pracovat, vliv násilí a brutality v médiích, nedostatečné možnosti jak trávit volná čas.“ (KOHOUTEK, 2005-2015)

## 1 BIOLOGICKÝ PŘÍSTUP

Co se týká této první části, kde hovořím o člověku jako o fyzické bytosti, zde mám na mysli, individualitu jedince, který je při narození obdarován určitým genetickým fondem. Některé dispozice jedince jsou vrozené a jako takové mají podíl na jeho vývoji, zrání, psychice a budoucím chování.

Z pohledu kriminologie se v tomto pojetí jedná např. o rizikové faktory, jako je pohlaví, dědičnost, chronické poškození mozku, poškození organismu vlivem užívání návykových látek, nemoci, úrazem apod. Tyto rizikové faktory mají vliv na kognitivní vývoj dětí a mládeže, který se týká změn a utváření poznávacích funkcí jako vnímání, představování, fantazie, schopnosti, myšlení, usuzování, inteligence, pozornost a paměť, projevujících se a realizujících se v průběhu celého života v souvislosti s narůstajícím zráním poznávacích funkcí a procesů a nabýváním zkušeností sociálním učením.

Pro naši potřebu bude důležité zmínit tři základní tělesné složky, které mají majoritní podíl na zrání organismu:

### 1.1 Dědičnost

Jedná se o ojedinělou vlastnost živých organismů, díky které dochází prostřednictvím genů k přenosu určitých znaků z rodičovské generace na generaci potomků. Odvětví, které se zabývá studiem dědičnosti a proměnlivosti organismů se nazývá **genetika**. Jednotkou dědičné informace je gen. Tato základní genetická informace je u všech pozemských organismů obsažena v molekulách deoxyribonukleové kyseliny (DNA)

**genotyp** – soubor všech genetických informací (buňky i organismu), v průběhu celého života se nemění, má své vymezené hranice, reakční normu, ve kterých je schopen na podněty prostředí nějak reagovat. Reakční norma určuje maximální dosažitelnou úroveň dané vlastnosti.

**fenotyp** – soubor všech pozorovatelných znaků genotypu a vlivu prostředí (v ontogenetickém vývoji)

*„Genetické dispozice představují informace, na nichž závisí zrání, tj. vytvoření předpokladu pro rozvoj určitých psychických vlastností. Jejich souhrn je označován jako genotyp“ (VÁGNEROVÁ, 2004 str. 24)*

M. Vágnerová o genetickém fondu hovoří jako o programu individuálního rozvoje jedince, který se projevuje variabilitou zrání psychických a somatických<sup>2</sup> funkcí. V průběhu života dochází k postupné aktivaci jednotlivých složek genetického programu. Z toho důvodu dosahují psychické funkce určité kvality v daném, přibližně stejném období. Například vývoj různých poznávacích procesů závisí na aktivitě těch genů, které stimulují zrání konkrétních oblastí mozku. Tempo zrání je tedy dáno geneticky, to znamená, že dispozice k rozvoji různých schopností a dovedností se mohou projevit teprve v období, kdy dané funkce obvykle dozrávají. Do té doby nelze zjistit, zda dítě takové předpoklady má, nebo ne. (VÁGNEROVÁ, 2004 stránky 24,25)

Genetické informace jsou zakódovány ve formě genů, které jsou lokalizovány na chromozomech. Každý člověk má dvě sady chromozomů, z nichž jedna pochází z otcovské zárodečné buňky a druhá z mateřské. Mezi dvojicí genů se stejnou funkcí se mohou vytvořit různé vztahy. Žádný gen se neprojevuje izolovaně, ale vždy integrovaně, v širších souvislostech a vztazích, v rámci celého organismu daného jedince, žijícího v určitém prostředí.

Ačkoliv v této kapitole hovoříme o dědičnosti, nesmíme zde opomenout zmínit vztah mezi genetickými předpoklady a působením prostředí, které jsou již od počátku vývoje vztahem vzájemné interakce. Děti s odlišnými dispozicemi se budou již od počátku svého života projevovat rozdílným způsobem a budou vyvolávat rozdílné reakce okolí. Výše byl výsledek tohoto vztahu charakterizován jako fenotyp.

Stejně tak podněty prostředí nepůsobí na různé jedince stejně. Jejich vliv může být ovlivněn i samotnou dědičnou informací. Tzn., že děti s různými genetickými předpoklady mohou reagovat na stejné prostředí jinak. Jako příklad uvádí M. Vágnerová vysoce vzdělanou rodinu, v jejímž intenzivně stimulujícím prostředí se může velmi dobře vyvíjet nadprůměrně nadané dítě, zatímco průměrný jedinec by mohl být přítěží. (VÁGNEROVÁ, 2004 str. 32)

---

<sup>2</sup> Somatický znamená tělesný, např. „somatický příznak“, na rozdíl od psychického (Velký lékařský slovník;2008)

Vývoj určený dědičností a působením vnějších vlivů se uskutečňuje prostřednictvím **zrání a učení**. Zrání je podmínkou dosažení stavu určité vnitřní připravenosti k rozvoji jednotlivých psychických vlastností a funkcí.

## 1.2 Endokrinní systém

Jedná se o systém žláz s vnitřní sekrecí (vylučováním), udržující v organismu rovnováhu (homeostázu) a to především pomocí sekrece hormonů do krve (hormonální systém). Tato regulace se nazývá látková, humorální regulace. Hormony jsou rozváděny k cílovým tkáním, kde se vážou na specifické receptory.

Základní části systému žláz, které produkují hormony, jsou hypotalamo – hypofyzární systém, štítná žláza, nadledviny, slinivka břišní, pohlavní žlázy. Tyto části endokrinního systému produkují hormony, které mají nezastupitelný vliv na psychický i somatický vývoj člověka. Jakékoliv poškození tohoto systému může mít nezvratné následky v dalším vývoji člověka.

Hormony jsou jedním ze základních činitelů, které určují temperament osobnosti. Funkce hormonů a temperament osobnosti jsou z našeho pohledu rovněž velice důležité, jelikož např. impulzivita, hyperaktivita, agrese, ale i schopnost empatie, jsou zásadními kriminogenními faktory. (WIKIPEDIE, 2015)

## 1.3 Nervová soustava

M. Vágnerová uvádí, že nelze plně porozumět podstatě psychických projevů bez pochopení základu fungování nervové soustavy, především centrálního nervového systému (CNS).

Nervovou soustavu rozlišujeme:

- Vegetativní (útrobní)
- Periferní (obvodová)
- Centrální (mozkomíšní)

**Vegetativní nervová soustava** řídí a zabezpečuje činnost vnitřních orgánů a žláz s vnitřní sekrecí, pracuje zpravidla nezávisle na naší vůli (autonomně)



**Periferní nervovou soustavou** jsou citlivá nervová zakončení na povrchu kůže, ve smyslových orgánech, uvnitř organismu, které mění podnět na nervový vzruch. Receptor – odstředivé nervstvo – odstředivé nervstvo – receptor – efektor.

**Centrální nervový systém** je tvořen mozkiem a páteřní míchou. Periferní nervová soustava zahrnuje dvě složky, somatický nervový systém a autonomní nervový systém, který zajišťuje základní funkce organismu. Ovládá ty orgánové systémy, které nás udržují při životě, např. kardiovaskulární a dýchací. (VÁGNEROVÁ, 2004 stránky 62,63)

### **Mozek**

Eva Zacharová ve své práci *Základy obecné psychologie* hovoří o mozku jako o centru lidské psychiky. Vývoj mozkových struktur a s nimi spojených funkcí je důležitým předpokladem rozvoje všech psychických vlastností a procesů.

Z anatomického i funkčního hlediska je možno mozek rozdělit na **mozkový kmen** (vývojově nejstarší část mozku související s funkcí pudů), **limbický systém** (část mozku související s funkcí emocí), **mozková kůra** (souvisejí s funkcí intelektu). Tyto tři úrovně činnosti mozku jsou vzorkem vývoje nervové soustavy člověka jako druhu. Jejich činnost je integrována, ale nedokonale. Proto někdy člověk bojuje se svými pudy, nechová se rozumně. (ZACHAROVÁ, 2012 str. 25)

E. Zacharová dále uvádí, že lidskou psychiku ovlivňuje také dominance činnosti levé či pravé mozkové hemisféry. Každá hemisféra má vliv na jiné psychické schopnosti. Levá hemisféra umožňuje logické myšlení a řídí pravou polovinu těla. Pravá hemisféra je odpovědná za emoce, intuitivní a obrazné myšlení, vnímání umění a řídí levou polovinu těla. Převaha jedné či druhé hemisféry předurčuje schopnosti a přednosti každého člověka. (ZACHAROVÁ, 2012 stránky 29,30)

Poškození mozku ať už traumatické, následkem úrazu nebo chronické, jako důsledek různých onemocnění a závislosti na návykových látkách, může být důležitým faktorem při posuzování osobnosti pachatele, jeho pohnutek a motivů páchání trestné činnosti.

## 2 PSYCHOLOGICKÝ PŘÍSTUP

M. Vágnerová charakterizuje psychologii jako vědu o psychických procesech i jejich vnějších projevech. Projevy mohou být členěny podle toho, jakou mají funkci, zda slouží k orientaci a adaptaci jedince na okolní svět, nebo zde vyjadřují specifickou jeho prožívání a směřování, přičemž jejich nejdůležitějším znakem je schopnost chápat a prezentovat sebe sama jako samostatnou, od okolí oddělenou psychobiologickou jednotku, která má určitý vztah k prostředí, v němž žije. V této části hovoříme o člověku, který se může dostat do konfliktu s tím, co prožívá vnitřně a jak se chová navenek. Předmětem psychologie je chování a prožívání, které jsou projevem osobnosti určitého člověka.

*„Psychologie je obor, který se zabývá zkoumáním psychických, resp. duševních jevů a zákonitostí jejich fungování, resp. rozvoje.“ (VÁGNEROVÁ, 2004, str. 8)*

### 2.1 Chování

Jedná se o soubor vnějších (pozorovatelných) projevů člověka. Zahrnuje všechny pohyby, reakce, úkony člověka, jeho vnější činnost a její složky, mimiku, gestikulaci, projevující pocity. Do chování patří i zčervenání nebo zblednutí, změny v dýchání a srdeční činnosti, řeč.

Chování lze rozdělit na:

**volní** – úmyslné, záměrné jednání x **mimovolní** – bezděčné, rovněž výrazové nebo expresivní chování

**verbální** x **neverbální** (dobře viditelné, ale hůře interpretovatelné)

**morální** – má sociální význam, jsou to složitější celky, smysluplné, zabírající delší časový úsek (např. psaní dopisu, příprava na zkoušku apod.) x **molekulární** (spíše fyziologické, elementární projevy bez sociálního významu, např. stres před zkouškou vyvolává žaludeční křeče, pocení dlaní; lhaní zvyšuje vodivost kůže, reflexní mrkání oka apod.)

### 2.2 Prožívání

Označuje vjemy, představy, emoce (city), procesy řešení problému, rozhodování, vybavování z paměti, tedy souhrn psychických procesů a stavů. Všechno prožívání není vědomé, popř. není zcela uvědomováno. Mnoho představ, myšlenek, emocí a přání si

v přítomnosti neuvědomujeme, jsou uloženy v paměti a lze si je vybavit podle potřeby, případně se nám v některých situacích vybavují bez našeho záměru.

### 2.3 Psychické procesy

Jako důležité pojmy psychologie zmiňuje J. Čáp **psychické (duševní) procesy**, do kterých zahrnuje vnímání, představy, fantazii, procesy paměti. (ČÁP, a další, 2001 str. 25)

Psychické procesy jsou spojené s prožíváním. Obecně lze říci, že psychické procesy jsou vědomé i nevědomé mentální děje, které vedou ke vzniku relativně rychle se měnících psychických obsahů. Příkladem psychického obsahu jsou myšlenky, názory, vědomosti (důsledky procesu myšlení), pocity (důsledky emočního procesu, sny a přání (důsledek snění), vzpomínky, představy, vjemy.

Psychické procesy dělíme:

- 1) **Poznávací** (kognitivní) – slouží k získávání a zpracování informací (čítí, vnímání, učení, paměť, imaginace, myšlení), vědomým aspektem je **rozum**
- 2) **Emocionální** – vedou ke vzniku emocí, vědomým aspektem je **cit**
- 3) **Motivační** – aktivizují a usměrňují chování, jde o procesy, jejichž vědomým aspektem je **vůle**

**Psychický stav** je na rozdíl od psychického procesu přechodný nebo trvalý. Přechodným stavem je např. špatná nálada, podrážděnost, tréma, únava, nedostatečný spánek, apod., jako trvalý stav označujeme charakterové vlastnosti člověka jako je např. úzkostnost či vytrvalost.

Činitelé psychického vývoje podle Vágnerové jsou dědičnost, prostředí a způsob realizace psychického vývoje. Podíl dědičnosti a vlivu prostředí na vzniku určité psychické vlastnosti může být různý, v závislosti na povaze této vlastnosti. Podněty prostředí nepůsobí na různě disponované jedince stejně. Jejich vliv může být modifikován i samotnou dědičnou informací.

*„Racionální člověk hledá systém, který mu umožňuje být rozumný, zralý, produktivní. Naproti tomu člověk omezený ve vývoji si vytváří primitivní představu světa, nebo se obrací k iracionálním systémům.“ (PELIKÁN, 1995 str. 18)*

Z pohledu psychické nerovnováhy, která může mít podíl na delikventním jednání jedince, bych chtěl zmínit pojem **psychoanalýza** ve smyslu psychologického pojetí koncepce člověka.

**Psychoanalýza** vznikla původně, podle charakteristiky svého zakladatele S. Freuda, jako metoda lékařského ošetřování nervově chorých. Postupně se přetvořila v ucelený systém, snažící se o analýzu příčin neurotického odcizení člověka a o reformu lidského života. Základní myšlenkou psychoanalýzy je konflikt uvnitř psychiky, nebo mezi vnitřními potřebami a vnější skutečností. Podle psychoanalytiků můžeme porozumět člověku jen tehdy, podaří-li se nám vyjevit základní konflikty v jeho psychice. K tomuto používá Freud metodu „volných asociací“. Podle něho se struktura psychického života skládá ze tří úrovní - nevědomí, podvědomí (sem zahrnuje i sny) a vědomí. Později upřesňuje klasický psychoanalytický model:

- a) **Id** (to, ono) je nejprimitivnějším nositelem pudů. Jde vlastně o biologickou strukturu osobnosti. Tato podvědomá vrstva obsahuje i základnu pro uspokojování biologických potřeb, což vede u člověka k pocitu libosti, slasti. Tomuto principu slasti se také Id podřizuje.
- b) **Ego** (já) je vědomou, rozhodující se jednající částí člověka, usilující o jednotu těla, ducha, střetávající se s realitou a na ni reagující. Musí plnit požadavky Id, ale zároveň se podřizuje principu reality, ne slasti. Respektuje zvláštnosti vnějšího světa, jeho vlastnosti a vztahy.
- c) **Superego** (nad já) je nositelem mravních standardů, jakýsi vnitřní kritik a cenzor jedince. Je to z části vědomá, z části nevědomá vrstva, která obsahuje i tzv. „ideální já“, tedy soubor představ a přání, týkajících se vlastností osoby. V „nad já“ je uložena i společenská a mravní kontrola – svědomí.

Dojde-li k situaci, že jednotlivé vrstvy se dostanou do rozporu, nebo rozpor vznikne proto, že vnější tlaky na jedince jsou neslučitelné s jeho vnitřním prostředím, vzniká pro jedince konfliktní situace. Právě v řešení těchto konfliktních situací je nutno hledat příčiny lidského chování. Člověk hledá řešení těchto konfliktů vytvářením ochranných mechanismů. Řešení může probíhat buď podprahově, podvědomě (např. potlačením určitých pudů a tendencí pod vlivem výchovy, morálky, prostředí) nebo vědomě. Jedním z mechanismů potlačení konfliktů je identifikace a projekce, vytěsnění a potlačení, intelektualizace, racionalizace a kompenzace. (FREUD, 1997)

### 3 SOCIOLOGICKÝ PŘÍSTUP

Jak bylo již v předešlých kapitolách zmíněno, člověk se rodí jako jedinec, který je nadán individuálně nezaměnitelným genetickým vybavením či kódem, který získal od svých blízkých (ale i vzdálených) předků. B. Kraus uvádí, že se jedná o dispozici, která se v sociálním prostředí rozvíjí v sociabilitu, tedy schopnost navazovat kontakty, vztahy s jinými lidmi, přebírat různé role, napodobovat různé vzory, osvojovat si různé poznatky, tedy schopnost sociálně se učit. (KRAUS, 2008)

Mladí lidé přicházejí do světa, který je determinován mravními a právními normami, do světa institucí, které se je snaží socializovat, udržet v rámci něčeho pro danou společnost tzv. „normálního“, společností akceptovatelného. U většiny mladých lidí se to v zásadě daří, vyrůstají z nich lidé, kteří v průběhu času úspěšně nahrazují generace svých rodičů, osvojují si kulturu, etiku a hodnoty společnosti, které předávají dalším generacím.

#### 3.1 Proces socializace

Socializace se uskutečňuje prostřednictvím sociálního učení, které probíhá neustále, po celý život. Jedná se o proces postupné orientace jedince v sociálním prostředí a jeho adaptace na podmínky společnosti. Průběh socializace závisí na bezprostředním působení různých lidí, sociálních skupin, institucí apod. Jejich vliv je podmíněn vývojovou úrovní dítěte.

*„Socializace je celoživotním procesem utváření a vývoje člověka ve společenskou bytost. Tento proces probíhá ve vzájemné interakci jedince a společnosti.“ (VÁGNEROVÁ, 2004 str. 273)*

M. Vágnerová dále uvádí, že socializace je založena na celoživotním sociálním učení, vyplývajícím z kontaktu s lidskou společností. Výsledkem tohoto procesu je rozvoj specifických lidských vlastností a kompetencí, ale i schopnost regulace v závislosti na pravidlech této společnosti. Tento proces probíhá v kontaktu s jednotlivými lidmi, sociálními skupinami a celou společností. Je procesem rozvoje takových vlastností a kompetencí, které umožňují postupnou integraci jedince do společnosti.

*„Socializaci rozumíme proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít. Socializace probíhá po celý život nahodile, živelně.“*

*V průběhu života si člověk osvojuje specifické lidské formy chování, jazyk, poznatky a normy, tedy kulturu dané společnosti.*“ (KRAUS, 2008 str. 59)

Socializace může probíhat v prostředích různé úrovně, různé kvality. Vlivem nepříznivých a nežádoucích podnětů se jednání a chování osob někdy začne odchylovat od obecně uznávaných norem. V tom případě hovoříme o deviantní socializaci (desocializaci).

Této třetí úrovni nazvané sociální přístup k objasnění vývoje osobnosti člověka bych chtěl věnovat zvláštní pozornost, neboť toto téma nelze shrnout pouze pojmem socializace a vysvětlením jeho významu. Důležitým činitelem socializace je totiž prostředí a výchova, které hrají bezesporu neopomenutelnou roli v celém procesu socializace.

Z hlediska získávání zkušeností, je nejvýznamnější působení sociokulturního prostředí, které přispívá k rozvoji specifických lidských projevů, jako je schopnost verbální komunikace, autoregulace vlastního chování podle sociálních norem apod. Proces rozvoje takových zkušeností je označován právě jako socializace.

## **3.2 Sociální prostředí**

Sociální prostředí je jedním z nejdůležitějších faktorů, podmiňujících rozvoj lidské bytosti. Každý jedinec potřebuje být součástí takového společenství, je na ně ve značné míře odkázán při uspokojování většiny svých potřeb, dokonce i těch základních, biologických. Vlastnosti těchto prostředí jeho vývoj určitým způsobem ovlivňují.

### **3.2.1 Rodina**

Rodina je přirozeným prostředím, do kterého se člověk rodí. Jejím účelem je utváření relativně bezpečného a stabilního prostoru pro život lidí. Pro dítě, které se narodí, je nejdůležitějším socializačním prostředím. Pevné soužití rodičů vytváří základní sociálně psychologickou jistotu, která do jisté míry determinuje vývoj dítěte zejména v jeho raném dětství.

Podle B. Krause je funkcí rodiny především biologicko-reprodukční funkce (vytváření stabilní reprodukční základny, aby se rodily další děti a udržela se stabilní společnost), sociálně ekonomická funkce (hmotné zázemí rodiny), funkce ochranná (spočívá v zajištění základních životních potřeb biologických, hygienických a zdravotních), socializačně – výchovná funkce rodiny (její hlavní úlohou socializace jedince, jeho přirozené začlenění do společnosti) (KRAUS, a další, 2001 str. 78)

Velkou roli hraje rodina právě v realizaci volného času. První zkušenost s realizací volného času získává dítě právě v rodině. Jak se budou děti chovat v budoucnosti, např. při zakládání vlastní rodiny, do značné míry ovlivňuje to, jakým postojům se naučili v rodině. Realizace volného času v rodině souvisí se vzděláním rodičů, hmotným zabezpečením, prostředím, kde rodina žije (město, vesnice, předměstí, periferie, venkov), postoje, hodnoty rodičů. Rodiče by neměly přistupovat k direktivnímu organizování volného času svých dětí, ale měli by svoje děti inspirovat, aby se učily svůj čas využívat k rozvoji sebe i ve prospěch druhých, pomoci jim organizovat, iniciovat v nich potřebu organizace volného času podněcovat zážitky, naučit děti organizaci volného času a umět se rozhodovat.

Činnosti, které si dítě vybírá, jsou dány nejen množstvím volného času, osobnostními předpoklady, ale i rodinným hodnotovým systémem, finančními možnostmi rodičů a jejich představami, jakým způsobem by mělo jejich dítě svůj volný čas trávit. Z hlediska rodiny a jeho působení na dítě existují dvě roviny volného času. První je ovlivňování zájmu dítěte a formy realizace trávení volného času, druhou je pak volný čas, který tráví rodiče společně s dětmi.

Aktivity volného času významně spoluvytvářejí životní styl rodiny. Negativní skutečnosti, které se podílejí na způsobu trávení volného času je nezájem rodičů, direktivní přístup, který dítě spíše odrazuje, nepochopení, nerespektování potřeb a zájmů dětí, patologické poruchy v rodině, kdy dochází k šikaně, psychickému a fyzickému týrání z čehož může docházet k tomu, že děti následně inklinují k toxikomanii a jiným závislostem. Průzkumy stále ukazují, že mnoho rodičů v zásadě neřeší, jak jejich dítě tráví volný čas a spokojují se s vědomím, že společně s jeho vrstevníky.

Rizikovými faktory v rodině označují M. Štefunková a J. Šejvl **asociální**, případně **kriminální chování** rodičů nebo sourozenců. U dětí, které jsou ve své rodině svědky domácího násilí, je vyšší pravděpodobnost, že v budoucnu budou mít problémy se zákonem, kromě toho jsou náchylné aplikovat podobné způsoby chování vůči svému partnerovi. Dále je to **nesprávná výchova** (nízká kontrola ze strany rodičů, tvrdé tresty, nekonzistence výchovných postupů, nedostatečný zájem a chladný přístup k dítěti, problematická školní docházka, nedůslednost při výchově), **zanedbávání a zneužívání dítěte, rodičovské konflikty, rozpad rodiny**, ale i faktory socioekonomické jako je nízký příjem rodiny, přísluš-

nost k určité sociální skupině, bydlení v rizikovém prostředí, časté stěhování rodiny (ŠTEFUNKOVÁ, a další, 2012 str. 20)

### 3.2.2 Školní prostředí

Nástupem do školy se dítě dostává do nového prostředí, které svými nároky stimuluje jeho další rozvoj. Normy, které jsou platné v prostředí školy, mají obecnější charakter a mohou být jiné, než jsou pravidla chování rodiny, z níž dítě pochází. Ve škole se konfrontuje s okolním světem, zjišťuje, že rodinné prostředí, ve kterém vyrůstal, nemusí být totožné s ostatními, stejně tak se můžou lišit i hodnoty, které uznává škola, nebo ostatní spolužáci. Zvládnutí požadavků školy vytváří předpoklady pro získání dalších rolí, spojených s určitým společenským postavením.

Školství je jeden z hlavních aktérů výchovy i mimo vyučování. Výchova mimo vyučování je chápána jako součást péče o výchovu a vzdělávání ve školských zařízeních, jako jsou střediska pro volný čas dětí a mládeže, školní družina, školní klub, školní knihovna a domov mládeže

Po školním prostředí nesmíme zapomenout zmínit **party a zaměstnání**, neboť kolektiv přátel, popř. spolupracovníků, ve kterém se jedinec pohybuje má do budoucna obrovský vliv na to, jak se dotyčný bude prezentovat ve svém okolí. Pokud je součástí nějakého kolektivu, podvědomě se snaží přizpůsobit skupině a přebírá vzorce chování jejich členů.

Prostředí, ve kterých dochází k socializaci, ale nelze shrnout jen určením lidského společenství jako je rodina, škola apod. Svoji nezastupitelnou roli zde samozřejmě hraje i jiná dimenze prostředí a to z pohledu demografie, velikosti a lokace prostředí, kterými je vesnice, obec a město, jakožto prostředí současné moderní společnosti, ve kterých lidstvo žije, a ve kterých naplňuje svoje potřeby.

### 3.2.3 Město

Mladým lidem umožňuje neformální individuální i společenské zájmové nebo veřejně prospěšné činnosti. Volnočasové aktivity, při kterých se setkávají s mnoha vrstevníky i příslušníky starších generací organizují instituce a různá sdružení. Město je však současně prostředím, kde převažuje anonymita a odtaziťost sociálních vztahů, projevují se sociálně patologické jevy (zdravotní a ekologické problémy, násilí, negativní závislosti, růst počtu lidí pod hranicí chudoby, růst počtu lidí bez domova.



Břetislav Hofbauer hovoří o tom, že rychlý průběh kumulace volného času ve městech vytváří velké možnosti častého neformálního působení. Současně také vyvolává problémy, pokud se souběžně nevytvářejí vhodné podmínky života jejich dospělých i mladých obyvatel.

Městská společenství a jejich jednotlivé součásti proto začaly vytvářet nástroje komunikace a spolupráce (sdružení, instituce, způsoby navazování kontaktů). Individuální i skupinové názory, postoje i jednání ve volném čase se prosazovaly a další prostor získaly prostřednictvím školy, aktivit volného času a života v obci. (HOFBAUER, 2004 str. 116)

Všechna prostředí jsou do dneška podmíněna sociálním postavením, bydlením, životní úrovní a dalšími podmínkami života. Rozdíly mezi sociálně úspěšnými a znevýhodněnými skupinami obyvatel a jejich dětmi se v současnosti dále vyostřují. Některé mají k dispozici zařízení s dobrou nebo vynikající úrovní, pro jiné zůstávají k dispozici jenom ulice, náměstí a další městské prostory.

Výraznou proměnou prochází realizace volného času mimo město, kam nemalou část svých aktivit přenášejí městské rodiny (chalupaření, chataření, různé pobyty v přírodě). Některé z nich si takový způsob trávení volného času osvojí i do budoucnosti.

### 3.2.4 Vesnice

Ve vesnicích klesá počet obyvatel (včetně dětí a mládeže), takže na některých místech zanikají kulturní zařízení nebo školy, které tradičně představovaly činitel rozvoje obce. Současně s tím roste mobilita místních dětí a mladých lidí, stále častějšími jsou možnosti jejich účasti na volnočasových aktivitách mimo bydliště. Na druhé straně jsou i vesnice, které dokážou vybudovat dostatečnou infrastrukturu a nabídnout dostatek možností trávení volného času, kterými si svoje občany udrží po další generace.

O prostředích a jejich vlivu na socializaci jedince by se dalo samostatně hovořit poměrně rozsáhle, např. z pohledu etnické skladby společnosti, náboženského vyznání, z pohledu stálosti státního zřízení (demokracie, monarchie, diktatura), kontinentálního podnebí apod. To ale není záměrem této práce a pro naši potřebu postačí vymezená témata.

### 3.3 Výchova

*„Výchova je cílevědomé a záměrné vytváření a ovlivňování podmínek umožňující optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujičích jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“ (PELIKÁN, 1995 str. 36)*

J. Pelikán k pojetí výchovy uvádí, že základním problémem při utváření osobnosti člověka je vztah mezi **Fylogenezí**<sup>3</sup> a **Ontogenezí**<sup>4</sup>. V souvislosti s individuální genetickou dispozicí osobnosti zmiňuje jedinečnost jednotlivce. Pojednává o tom, že individuální vývoj každého jedince je určován jednak širším sociokulturním prostředím, kam spadá makroklima (stav společnosti, v níž žije), tak mezoklima (příslušnost k určité společenské vrstvě, národnosti, instituci), jednak nejužším společenským prostředím (mikroklimatem), kam patří především rodina, nejbližší přátelé, později partneři, ale i bezprostřední klima třídy, pracovního kolektivu, zájmového kolektivu apod. (PELIKÁN, 1995 str. 32)

Obecně lze hovořit o třech formách působení na utváření osobnosti člověka, které se prolínají v určitých variantách. První formou je **spontánní utváření**, kde není záměr měnit osobnost recipienta. V tomto případě dochází k utváření osobnosti, kdy je jedinec otevřen tomuto působení, podnět je velice silný, oslovující jej a ovlivňující jeho další chování a jednání. Jako druhou formu uvádí **situačně cílené utváření**. Zde hovoří o situacích, kdy na jedince působí instituce, média apod., které ovlivňují jednání a chování recipienta ve zcela konkrétním případě, ve zcela konkrétní situaci. Zde jde o snahu, aby jedinec změnil svůj postoj, názor, vztah, aby byl vnitřně ochoten jednat tak, jak si přeje ten, kdo na něj v tomto směru působí. Cílem je ovlivnění jedince v dané situaci. Třetí formou je podle Pelikána **cílevědomé a systematické utváření** osobnosti, jejímž cílem je dosažení změn v osobnosti recipienta v jeho chování a jednání z dlouhodobého, trvalého hlediska. Cílem je změna samotné osobnosti, její formování. V tomto případě hovoří o výchově.

Otázky **výchovy** se v řadě zemí dostávají do popředí celospolečenského zájmu. U nás byla koncepce výchovy poznamenána totalitním režimem, který měl zájem na tom, aby

---

<sup>3</sup> kmenový vývoj člověka v historickém sledu (WIKIPEDIE, 2014)

<sup>4</sup> vývoj jedince od zárodku až do smrti (WIKIPEDIE, 2014)

občané byli vychováváni v duchu státní ideologie, aby jednali a uvažovali v souladu se zájmem vedoucí síly ve státě. Zvláště u nás je pak patrné odklonění od duchovních hodnot.

Dle Pelikána bychom měli obrátit svoji pozornost, spolu s úsilím o změnu životních podmínek člověka, zejména na utváření osobnosti člověka, která by měla být svébytná, autonomní s vlastním myšlením i postoji. (PELIKÁN, 1995 str. 33)

Nelze opomenout pojetí výchovy i jiných autorů, přičemž za důležité považují zmínit tři směry, kterými autoři výchovu charakterizují. Současná pedagogika se nejkritičtěji staví ke směru, který dítě chápe pouze jako **objekt** pedagogického působení, jež je třeba přizpůsobit v dané společnosti platným normám. Další dva proudy vycházejí z chápání žáka jako **subjektu** vlastního utváření, kterého dosáhneme v důsledku **interakce pedagoga a žáka**.

V pojetí výchovy podle Pelikána (jedná se prakticky o současný trend přístupu společnosti k výchově jedince), spatřuji jisté prvky Existencialismu. Existencialistická koncepce člověka totiž vzniká z potřeby moderního člověka, který chce vyjádřit svoje city a nechce se smířit s tím, že je pouhým objektem společnosti. V rozhodování je vždy přítomna budoucnost. Existovat znamená být si vědom sám sebe, mít vždy možnost volby. Svoboda volby je ale vždy spojena i s odpovědností. Typické pro existencialismus je pojetí vztahu člověka a světa. „Jedinec si nevybral svět, kde žije, do světa byl vržen a tento svět je mu v podstatě nepřátelský“.

Jedním ze závažných problémů výchovy je základní přístup učitele k práci žáka. Chceme-li proniknout do podstaty pedagogické interakce (tzn. vztah učitele a žáka) musíme ji chápat širě, než jen jako interakci v konkrétní hodině. Interakcí učitele se žákem se zabývala řada výzkumníků, kteří se pokusili stanovit určitou typologii přístupu učitele k žákům. Osobně se domnívám, že tyto typologie mají svoji platnost i v jiných prostředích než jen ve škole, např. v rodině ve vztahu rodič – dítě.

Zde bych např. zmínil obecně užívanou základní typologii přístupu učitele k žákovi

1. **Autokratický učitel** je typ učitele, který si svoji autokratičnost často neuvědomuje, má na rozdíl od přísně autokratického zájem o děti, ale omezuje iniciativu dětí a má pocit, že iniciátorem aktivity dětí může být jen on sám. Je charakteristický ustavičnou kontrolou žáků a nedůvěrou v jejich samostatnost.

2. **Liberální učitel** nedůvěřuje dětem, má pocit, že nejsou schopny něco samostatně vymyslet a organizovat, ale sám je nerozhodný, nemá jasně promyšlené cíle své činnosti, a proto se častěji straní aktivit dětí a nepomáhá jim.
3. **Demokratický učitel** spolupracuje a spolurozhoduje se žákovským kolektivem, zajímá se o jednotlivce, aniž ztrácí ze zřetele třídu, snaží se být objektivní a povzbuzováním vede žáky ke spolupráci.

J. Pelikán hovoří o tom, že v současném století vědomostí, kdy se klade stále větší důraz na sebevzdělávání, sebevýchovu, autoregulaci, autonomii a samostatnost žáka či studenta, by měl být učitel spíše konstruktivním podporovatelem, než zásobárnou transmisivně předávaných vědomostí, dovedností a návyků. Pedagogicko – psychologické koncepce vyučování i učební styly a strategie vyučování žáků se mění. (PELIKÁN, 1995 str. 120)

Břetislav Hofbauer vnímá výchovu v souvislostech pedagogiky volného času jako výchovu ve volném čase, výchovu uskutečňovanou prostřednictvím aktivit volného času a o výchovu k volnému času. Posláním pedagogiky volného času je analyzovat dosavadní vývoj uvedených oblastí, vnášet do nich nové podněty a iniciativy a harmonizovat jejich řešení

### **Výchova ve volném čase**

Dobrovolnost účasti na volnočasové činnosti umožňuje do výchovného procesu včleňovat samy děti a mladé lidi jako jeho aktivního činitele a vytvářet tak nové možnosti a specifické způsoby jejich formování.

### **Výchova prostřednictvím aktivit volného času**

Cílem aktivit je osvojit si nové znalosti, dovednosti a kompetence „uvnitř“ oblasti volného času (např. prostřednictvím rozvoje individuálního zájmu, oddechové a relaxační činnosti)

### **Výchova k volnému času**

Zahrnuje reflexi samotného volného času, cílevědomé odkrývání a využívání obsahů činností a různých způsobů jeho využívání. (HOFBAUER, 2004 str. 22)

Podle Zlatice Bakošové se pedagogika volného času a sociální pedagogika střetávají při zkoumání otázek volného času, především jako důležité faktory prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. (BAKOŠOVÁ, 2008 str. 78)

## 4 KRIMINALITA MLADISTVÝCH

Čím hlouběji se zamýšlím nad problematikou páchaní kriminality mladých lidí, tím víc si kladu otázku, proč se z novorozených dětí stanou v průběhu života lidé s diametrálně odlišnými přístupy k životu a světu, proč vlastně u některých dochází k páchaní kriminality a z mladých lidí se v průběhu života stávají zločinci.

Biologické, psychologické a sociální systémy a procesy, o kterých bylo hovořeno v předchozích kapitolách a které probíhají při utváření osobnosti v závislosti na sobě, jsou velice komplikované a mají charakter určitých náhod a pravděpodobností. Říci co je konkrétní příčina a co jsou důsledky kriminálního chování je ve své podstatě prakticky nemožné.

Na druhou stranu existují faktory, které do jisté míry ovlivňují vznik kriminálního chování. Často závisí na náhodě, příležitosti a individuálních predispozicích dotyčného, který trestnou činnost páchá. „Příležitost dělá zloděje“

M. Štefunková a J. Šejvl ve své práci *Základy prevence kriminality* charakterizují kriminalitu ve dvou rovinách. Z právního hlediska a jako sociologické pojetí.

### 4.1 Právní pojetí kriminality

Jedná se o trestné činy spáchané na určitém území v určitém období. Trestný čin je protiprávní čin, který trestní zákoník označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Trestní zákoník rozděluje trestné činy na přečiny a zločiny. V případě spáchaní trestného činu mladistvým hovoříme o provinění. V případě spáchaní trestného činu dítětem hovoříme o spáchaní činu jinak trestného, jelikož právní odpovědnost vzniká dovršením 15. roku života.

V tomto smyslu právního pojetí kriminality tedy charakterizuje za kriminální takové jednání, které se posuzuje podle trestního zákoníku a je natolik škodlivé, že nepostačuje užít uplatnění odpovědnosti za použití jiného právního předpisu, nižší právní síly.

Nejčastěji páchanými trestnými činy mládeže jsou krádeže, sprejerství, poškozování cizí věci (vandalismus), držení OPL, ublížení na zdraví.

Trestní odpovědnost mladistvých řeší zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže. Jeho význam spočívá v tom, že trestné činy mladistvých budou posuzovány podle zvláštních pravidel, specializovanými soudy, s možností širší škály trestů či nápravných opatření a že zákon stanoví zvláštní řízení, kde spolupracuje s odborem sociálně právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů, probační a mediační službou a uplatňuje zásady ochrany soukromí mladistvého, zásadu rychlosti řízení a zásadu uspokojení potřeb poškozeného. Značnou pozornost věnuje zjištění poměrů mladistvého, ve kterých žil před a v době spáchání trestného činu i aktuální životní situaci mladistvého a jeho aktuálním osobním poměrům. (ŠTEFUNKOVÁ, a další, 2012 str. 12)

*„ Přestože zákon č. 218/2003 Sb. platí již několik let, lze v jeho aplikační praxi dosud vysledovat určité rezervy. Není totiž jednoduché vytvořit účinný, plně funkční a propracovaný systém pro nápravu pachatelů z řad mládeže. Ten musí navazovat na jedné straně na systémově založený, obecně aplikovaný preventivní systém ochrany mládeže před asociálním či antisociálním vývojem, na druhé straně se opírat o stabilní multifunkční síť adekvátních výchovných zařízení a odborníků, kteří budou schopni poskytovat soustředěný probační dohled či program, kontrolovat výchovné povinnosti či uložená výchovná omezení atp.“* (VEČERKA, 2009 str. 6)

## 4.2 Sociologické pojetí kriminality

Je mnohem širší, kromě trestné činnosti zahrnuje v tomto svém širším pojetí i jednání, konání, která nejsou sice trestná (někdy dokonce ani protiprávní), ale jsou společensky škodlivá a negativním způsobem ovlivňují kvalitu společnosti (např. konzumace drog, alkoholu, prostituce, záškoláctví). Nezřídka toto chování s kriminalitou v užším smyslu může souviset, na druhé straně tu však existuje riziko negativního sociálního hodnocení bez hlubších souvislostí (samotné toto jednání kriminalitu nevyvolává, ale ani neulehčuje). To zvyšuje např. riziko labelingu a stigmatizování (tedy negativní „štítkování“) či samotné pozdější kriminalizování činností a chování, které nemusejí vést přímo k trestné činnosti nebo protiprávnímu jednání. (ŠTEFUNKOVÁ, a další, 2012 str. 13)

Všeobecně platí, že prevence kriminality se z hlediska adresátů kontextu a typu užitých intervencí, realizuje ve třech základních stupních jako primární, sekundární a terciární prevence kriminality.

Pro zvolené téma volnočasových aktivit z hlediska prevence kriminality mládeže je velice zajímavá publikace Kazimíra Večerky z Kriminologického institutu, který se ve své práci *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí* zabývá tím, proč někteří mladí lidé volí pro svůj život cestu konfliktního soužití, cestu zločinu. Zabývá se zjištěními, která vypovídají o tom, do jaké míry je naše společnost připravena a schopna zachytit a zvrátit negativní vývoj konkrétního jedince, zabrzdit jeho „sklouzávání po šikmé ploše“.

Ve své práci směřuje k jednomu cíli, a to k pochopení, co je v budoucnosti třeba učinit, aby socializační snahy u některých mladých lidí nevyznívaly naprázdno, aby bylo výchovných nezdarů méně a méně. Velké naděje v tomto směru vkládá do zdokonalování systému preventivní práce, která by sladila výchovné zásahy pozitivně motivované orientační rodiny s účinnou a akceptovatelnou pomocí institucí veřejného prostoru. (VEČERKA, a další, 2011)

### 4.3 Základní teorie vzniku kriminálního chování

K. Večerka spojuje rozpracování teoretických přístupů s nástupem pozitivismu ve filosofii, vědě a sociologii. Pozitivismus francouzského sociologa 19. stol. A. Comta, popisuje vznik kriminálního chování jednotlivce ve třech hlavních teoretických směrech.

- a) **biologický (antropologický)**
- b) **psychologický**
- c) **sociologický**

Jako inovativní přístup k této problematice se nabízí vysvětlení L. Čírtkové, která ve své knize *Kriminální psychologie* zmiňuje tři hlavní teoretické přístupy, které popisují vznik kriminálního chování:

- a) **Sociostrukturální teorie**- soustřeďují se především na využití sociologických přístupů k výzkumu problematiky.
- b) **Socioprosuální teorie** - zkoumají vlivy makro a mikro prostředí, ve kterém působí jedinec, a to skrze mechanismy sociálního učení.
- c) **Viktimologicky orientované teorie** - soustřeďuje se na vysvětlení kriminálního chování na základě chování obětí a měnících se situací. Mezi viktimologicky orientované teorie patří např. teorie rozdílných struktur příležitostí. Tato teorie



vychází z předpokladu, že pachatel vždy cílevědomě a prozíravě nachází vhodný objekt ke svému útoku podle kalkulace podstupovaného rizika a předpokládaného zisku. (ČÍRTKOVÁ, 1998)

V tomto ohledu zastávám názor K. Večerky, že každý kriminální čin je výsledkem svobodného rozhodnutí jednotlivce. Proto ani nepříznivé sociální okolnosti, ve kterých se člověk ocitá, nemusí automaticky znamenat, že jednatel ovlivněný těmito okolnostmi začne páchat kriminální činnost.

*„Na počátku kriminálního chování je osoba s určitým stupněm antisociálního jednání. Individuální, antisociální predispozice představují klíčový moment, který lze identifikovat již ve věku dítěte 8-10 let. Patří k nim hyperaktivita, impulzivita, neschopnost soustředit se a odmítání vnějšího výchovného působení. Za nepříznivé životní okolnosti lze považovat například nezaměstnanost, či dlouhodobé stavy finanční nouze. Dočasné situační vlivy, jako frustrace či roztržky v partnerských vztazích (eventuálně v mezilidských vztazích obecně), mohou v této konstelaci sehrát roli „rozbušek“, které podnítky kriminálního chování. Tyto faktory působí komplexně, protože oslabují konvenční vztahy jednotlivce a společnosti a vytlačují jednotlivce do prostoru kriminální scény.“ (VEČERKA, a další, 2011 str. 14)*

Osobně se domnívám a z dosavadních výzkumů i vyplývá, že rizikové faktory vyvolávající, usnadňující nebo podporující páchaní trestných činů jsou vzájemně a kombinovaně propojené. Žádný faktor sám o sobě nemůže být pokládán za výhradní a jednoznačnou příčinu kriminálního chování.

Velice zajímavě analyzuje lidské chování v kontextu s měnícími se podmínkami života lidí Konrad Lorenz ve své práci *Osm smrtelných hříchů*. Naznačuje zde vazby lidského chování na změny životních podmínek a charakterizuje úpadek lidské společnosti v osmi oblastech. Ačkoliv originál díla byl vydán již v roce 1973, dle mého názoru se jedná stále o aktuální témata, která lze v určitém směru chápat i jako možné iniciátory kriminálního či jiného delikventního jednání.

**První problém je přelidnění Země** a jeho vliv na osobnost člověka. Upozorňuje na to, že především ve velkých městech, může mít přemíra sociálních kontaktů za následek izolovanost a snahu kontakty omezit na minimum. Z chování lidí potom mizí srdečnost, přátelský vztah k lidem, objevuje se sebestřednost, sobeckost a bezohlednost, což může mít za následek nárůst zločinnosti a kriminality.

**Druhý problém „devastace prostředí“** v souvislosti s technologickým pokrokem, který vyvíjí tlak na člověka, mění i jeho přístup k ekologii, což má za následek zásadní změny v prostředí. Příroda se již sama nestačí zregenerovat. Otupuje nám cit pro krásu a to nejen ve vztahu k přírodě. V důsledku toho se potom nelze divit vzniku vandalismu, nezájmu o historické památky, nezájmu o kulturní prostředí.

**Třetí problém je uspěchanost doby.** Lorenz upozorňuje na to, jak produktivní společnost vyzdvihuje do popředí nové hodnoty: zisk, úspěch, předstížení druhého, snaha po vyšším sociálním postavení. Peníze, které by měly být prostředkem, se stávají cílem. Úzkost ze strachu abych uspěl v soutěži s druhými, ze strachu z chudoby, ze špatného rozhodnutí, ze zaváhání, dostává člověka do stresových situací a podlamuje jeho zdraví. Člověk je manipulován a uměle je v něm utvářen obraz, že všechno si může koupit, všechno může mít. Je konzumentem jídla a spotřebních statků, ale ne života.

**Čtvrtý problém je vyhasnutí citů.** Lorenz soudí, že vývoj moderní technologie a zvláště farmakologie napomohl lidem v tom, aby se dokázali vyhýbat úspěšněji než dříve, strastem a bolesti. Člověk se stal přecitlivějším vůči všem nepříjemným situacím, vůči tělesné námaze a stal se otupělejším vůči příjemným zážitkům. Zvykl si na určitý komfort a není schopen se jej vzdát. Stále častěji se projevuje snaha dosáhnout výsledku co nejrychleji a bez větší námahy. Tyto tendence se pak promítají i do oblasti sexuálního chování mládeže, kde převládá snaha o co nejrychlejší dosažení slasti a kde mizí období námluv, duchovního sblížení a citový vztah. To má za následek často neuvážené vynucené sňatky a jejich brzký rozpad. Mizí citový vztah nejen k lidem, ale i ke zvířatům a věcem.

**Pátý problém je genetický úpadek.** Podle Lorenze je vědecky prokázáno, že základy sociálního chování jsou dány geneticky. U člověka jsou v rovnováze pudy s jejich odpovědným ovládním, podmíněným kulturou (viz. Freud Id a Superego). Převaha jednoho nebo druhého vede k poruše. Proto Lorenz soudí, že u řady delikventů dochází k poruše této rovnováhy, jelikož u nich nedošlo buď k rozvoji geneticky založeného vzorce sociálního chování, nebo proto, že ustrnuli v procesu zrání norem sociálního chování na infantilní úrovni a stali se tak parazity lidské společnosti. Tito jedinci pak od dospělých očekávají péči, která přísluší jen dětem. Když se péče nedočkají, vymáhají si svá domnělá práva třeba násilím. Samozřejmost, že společnost a rodiče budou takové jedince vydržovat, ačkoliv oni k nim zaujímají nepřátelský postoj, nazývá J. Pelikán jako „nereflektovaná infantilnost“.

K tomuto bych rád doplnil, že s tímto fenoménem se skutečně v zaměstnání často setkávám. Delikventní jedinci, kteří páchají trestnou činnost od svého mládí, se často vrací ke svým rodičům, kteří jim z lítosti a rodičovské lásky znovu podávají pomocnou ruku a vždy se znovu nechají obelstít tím, že se dotyční změní.

Pelikán dále uvádí, že navzdory nepřátelskému postoji vůči rodičům a snaze odlišit se od nich, výzkumy prokázaly, že většina mladých lidí, aniž si to uvědomuje, přebírá vzorce životního stylu a chování od svých nejbližších, mezi něž patří i navenek odmítání rodiče. Ztráta smyslu pro odpovědnost a pro hodnoty se může projevat v asociálním jednání a kriminalitě. (PELIKÁN, 1995 str. 27)

**Šestý problém je rozchod s tradicí.** Rozchod s tradicí se podle Lorenze promítá na vztazích dětí a rodičů. Normální vývoj je, že se dítě v období puberty snaží vymanit z rodinných tradic, které mu připadají zastaralé. Pokud mladí lidé spolu se svými vrstevníky prosazují nové ideály, aniž likvidují celý odkaz rodičovské kultury, je vše normální a napomáhá to vývoji ve společnosti. Další zdravá fáze vývoje je pak návrat k tradicím, úcta k rodičům a pochopení jejich názorů. Lorenz zde uvádí, že se jedná o přirozený vývoj a nemělo by se v něm bránit. Zastává ale názor, že i v tomto období, by rodiče měli dětem zůstat autoritou, jelikož by dítě mohlo převzít vedoucí postavení v rodině a zneužít ho ve svůj prospěch. Toto se často stává neúplným rodinám, kde chybí autorita otce.

**Sedmým problémem lidstva** je podle Lorenze rostoucí konformismus, poddajnost lidstva vůči doktrínám. Rozvoj sdělovacích prostředků, možnost působení masové propagandy, ale i reklamy, módy apod. zesiluje tlak na jedince ve snaze sugestivně na něj působit a podřídít jej určité ideologii, o nejlepší kvalitě určitého výrobku, o jediné správné vědecké teorii, politice, kultuře a společenském životě. Lidé postupně ztrácejí svoji autentičnost.

**Osmým problémem** je sladění mravného jednání s morálním. Každý člověk si vytváří své vnitřní hodnotové stupnice, do nichž vcházejí i upravené mravní normy, které se pak stávají základem motivačních struktur. Morální jednání je takové, které je v souladu se svědomím jedince nezávisle na okolním prostředí. (LORENZ, 1973)

Na hodnotovou orientaci mládeže ve vztahu k trávení volného času se zaměřil i Otakar Jíra ve výzkumu své práce *Děti, mládež a volný čas*. Z jeho výzkumu vyplývá, že respondenti se orientují více do budoucnosti, chtějí žít ve zdravém životním prostředí, mít

úspěch, peníze a majetek, včetně vlastní firmy, pro tento život být řádně fyzicky a psychicky vybaven. Z toho pak vyplývá požadovaný pocit klidu a jistoty i dostatek volného času na odpočinek a realizaci vlastních zájmů a koníčků. (JÍRA, 1997 str. 5)

Otázka hodnotového žebříčku bude součástí výzkumné části této diplomové práce, kde budu chtít tato dosavadní zjištění ověřit a porovnat na obou zkoumaných skupinách.

Lorenz o problémech společnosti hovoří v kontextu s celkovým úpadkem lidstva. Jednotlivé problémy lze ale chápat i v souvislosti s přístupem člověka k výchově dětí, k přístupu vytváření sociálního prostředí pro mladé lidi a především přenášení mravního jednání a hodnot jemu vlastní na jeho potomky. V tomto případě si lze tyto přístupy vysvětlit i jako možné iniciátory kriminálního či jiného negativního jednání mladých lidí, kteří v takovém prostředí vyrůstají a přebírají vzorce chování a mravní hodnoty od svých rodičů a od společnosti která na ně působí.

Osobně vidím aktuální závažný problém současné společnosti právě v sedmém případě, o kterém hovoří Lorenz jako o problému konformismu. Ve svém okolí sleduji, jak jsou lidé snadno ovlivnitelní sledováním např. jednoho sdělovacího prostředku a nejsou schopni utvořit si vlastní nezávislý postoj k předávané informaci, např. zjištěním více informací i z jiných informačních kanálů. Média, která záměrně zkreslují nebo neposkytují úplné informace „vystřihují z kontextu“ mají obrovský vliv na veřejné mínění, smýšlení jednotlivců a utváření jejich přesvědčení.

## 5 PREVENCE KRIMINALITY MLÁDEŽE

Břetislav Hofbauer ve své práci *Děti mládež a volný čas* hovoří o tom, že mladí lidé hledají a zkoušejí různé způsoby svého vstupu mezi dospělé a následného uplatnění mezi nimi, někdy však nenacházejí oporu ani u vlastních rodičů. Zůstávají „sami doma“ a musejí se o sebe taky sami starat. Přitom chlapani tohoto věku vyhledávají dobrodružné bojové hry, mužské rituály, (např. různé zkoušky odvahy) děvčata zvláštní vztahy (k nejlepším přítelkyním, k domácím zvířátkům, někteří z nich však přitom vystupují provokativně až agresivně. Východiskem v takových případech mohou být nabídky s možnostmi trávení jejich volného času, které ale musí reagovat na skutečnost, že jejich chování kolísá mezi chováním dítěte a násilníka. Výzkumy však také konstatují rozpor mezi přáním mladých respondentů a jejich skutečnou účastí na vhodných aktivitách. (HOFBAUER, 2004 stránky 44,45)

Aby mohlo být dosaženo žádoucích cílů, tedy prevence negativních jevů či řešení jejich následků, nelze se zpravidla zabývat jen izolovanými fenomény. Většinou se kumulují a objevují se ve vzájemných souvislostech jako je špatná rodinná situace, zanedbaná výchova, kázeňské problémy ve škole, záškoláctví, asociální chování, závislost na drogách, trestná činnost.

Význam prevence vycházející ze zájmu dětí a mládeže potvrzují výzkumy různých stránek osobnosti pozitivní motivace individuálního výkonu a sociální úspěšnosti žáka ve škole, zlepšování atmosféry třídy, součinnost mezi školou a činiteli mimo-vyučovací činnosti, docenění volného času jako životní hodnoty.

Obecným cílem preventivní práce v oblasti kriminality je udržení chování členů společnosti v rámci společenských norem a hodnot, především za použití prostředků nesankční povahy. Prevence by měla usilovat o to, aby nedocházelo k závažnějšímu narušení společenských norem rizikovým chováním (páchání trestných činů, užívání návykových látek, vandalismus, záškoláctví, rasismus, apod.)

M. Štefunková a J.Šejvl ve své práci *Základy prevence kriminality* dělí prevenci z hlediska obsahu na **sociální prevenci**, z hlediska příležitosti na **situační prevenci**, z hlediska oběti na **viktimologickou prevenci**, z hlediska hlavních adresátů na **primární, sekundární a terciární prevenci**.

Současně upozorňují na to, jak je důležité, klást především důraz na rizikové faktory, které mohou (ale nemusí) kriminalitu způsobovat. Proto je třeba co nejpřesněji identifikovat kriminogenní faktory a jejich skutečný vztah k trestné činnosti. Příliš široké zaměření na obecně definované negativní jevy sice může vyvolat pozitivní společenské změny, ale reálný pokles trestné činnosti jimi způsobený, může být jen nepatrný. Za kriminogenní faktory, které mohou vést k páčání trestné činnosti, zmiňuje **individuální rizikové faktory** (inteligence, schopnost empatie, impulzivita, hyperaktivita, nízká sebekontrola, nedostatečné mravní zásady), **rodinné rizikové faktory**, **faktory socioekonomické**, **pohlaví** (v důsledku biologických odlišností a vlivem sociálního určení jsou muži agresivnější než ženy). (ŠTEFUNKOVÁ, a další, 2012 stránky 19-23)

## 5.1 Pojetí prevence kriminality

### *Primární prevence kriminality*

Týká se obecné populace a míst nezátížených kriminalitou. Je zaměřena na potenciální kriminogenní faktory (kořeny delikvence, hlubší příčiny kriminálního jednání). Patří sem aktivity orientované na snižování příležitosti k páčání trestné činnosti bez hlubšího vztahu k charakteristice pachatelů, nebo potencionálních pachatelů. Primární prevence kriminality usiluje o odvrácení kriminálního jednání a o aktivní podporu společensky akceptovaného chování.

### *Sekundární prevence kriminality*

Zahrnuje intervence vůči lidem, nebo místům, která byla identifikována jako riziková a náchylnější ke kriminalitě. Existuje u nich riziko budoucího výskytu kriminální aktivity v důsledku intenzivnějšího působení rizikových faktorů (neúplná rodina, alkoholismus rodičů, špatné sociálně-ekonomické prostředí, příslušnost k etnické menšině, nízký intelekt apod.) Adresáti preventivních opatření bývají vymezeni konkrétněji (např. podle věku, teritoria, způsobu ohrožení, či dalších faktorů).

### *Terciární prevence kriminality*

Je zaměřená na pachatele, oběti trestných činů a místa, kde se už kriminalita odehrává. Cílem je zabránit páčání další trestné činnosti. Programy terciární prevence kriminality se snaží odradit pachatele od započaté kriminální činnosti. Opatření v podobě vzdělávacích a integračních programů.

### *Situační prevence kriminality*

Zkoumá konkrétní okolnosti, za kterých přicházejí do kontaktu lidé mezi sebou a okolím, identifikuje zvláště nebezpečné kombinace a hledá specifická řešení pro dané situace. Vychází z poznatků, že páčání trestné činnosti má ze strany pachatelů nějaké vnitřní zákonitosti, a že to není činnost zcela náhodná a nepředvídatelná. Nevěnuje pozornost samotnému pachateli, ale snaží se o minimalizaci příležitostí spáchat trestný čin. Příkladem situační prevence kriminality může být např. zvýšení námahy potřebné ke spáchání trestného činu (zabezpečení majetku), zvýšení nebezpečí dopadení (kamerové systémy, osvětlení, apod.) snížení podnětů k páčání trestné činnosti.

### *Sociální prevence kriminality*

Zkoumá konkrétní okolnosti, za kterých přicházejí do kontaktu lidé mezi sebou a okolím, identifikuje zvláště nebezpečné kombinace a hledá specifická řešení pro dané situace. Vychází z poznatků, že páčání trestné činnosti má ze strany pachatelů nějaké vnitřní zákonitosti, a že to není činnost zcela náhodná a nepředvídatelná. Nevěnuje pozornost samotnému pachateli, ale snaží se o minimalizaci příležitostí spáchat trestný čin. Příkladem situační prevence kriminality může být např. zvýšení námahy potřebné ke spáchání trestného činu (zabezpečení majetku), zvýšení nebezpečí dopadení (kamerové systémy, osvětlení, apod.) snížení podnětů k páčání trestné činnosti.

### *Viktimologická prevence kriminality*

Zaměřuje se na ochranu možných obětí kriminality a to z pohledu oběti, na které by mohl být spáchán kriminální čin. Tento případ prevence má tři přístupy k prevenci kriminality z pohledu možné oběti a to **primární** (jak se má občan chovat, aby se nestal obětí trestné činnosti), **sekundární** (zaměřená na lidi, u kterých existuje zvýšené riziko, že se stanou oběťmi trestné činnosti, např. z důvodu charakteru jejich povolání), **terciární** (jedná se o komplexní pomoc skutečným obětem, např. právní a psychologické poradenství)

## **5.2 Role sociální pedagogiky**

Z pohledu sociální pedagogiky ve vztahu k prevenci kriminality mládeže chci zmínit východiska Blahoslava Krause, který ve své práci *Základy sociální pedagogiky* zmiňuje dva přístupy sociální pedagogiky a to úzké a široké pojetí. Široké pojetí charakterizuje ve smyslu zaměření se na širokou populaci bez ohledu na skutečnost, zdali v ní dochází

k nějakým patologickým poruchám. V tomto smyslu zde vzniká prostor pro sociální pedagogiku především z pohledu **primární prevence** kriminality. Zmiňuje zde důležitost prostředí, ve kterém dochází k procesu výchovy a skutečnost, že koncepce sociální pedagogiky by měla utvářet soulad mezi potřebami jedince a společnosti v dané době a v určitém prostředí. Tuto skutečnost lze vyložit tak, že nelze použít jednotný vzorec, podle kterého by byl stanovený přístup aplikovatelný na každou společnost v jakékoli době a v jakémkoliv prostředí a přístup sociální pedagogiky je do určité míry individualistický.

Užším pojetím má na mysli působení na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Zaměřuje se na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, na skupiny ohrožené drogami, propuštěných z věznic, marginální skupiny mladistvých apod. Zde tedy spatřuji přístup z pohledu **sekundární** a následně **terciární** prevence kriminality.

Současnou sociální pedagogiku charakterizuje spíše jako široké pojetí, tzn. Zaměření se na celou populaci ve smyslu utváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti. Tzn., že současná sociální pedagogika zde představuje určitý spojující prvek všech úrovní prevence kriminality a sloučení jednotlivých přístupů prevence kriminality v jeden ucelený systém.

Dále zmiňuje dvě dimenze sociální pedagogiky a to dimenzi sociální a pedagogickou. Sociální dimenzi charakterizuje společnost, její prostředí, vazby, požadavky, okolnosti vývoje a výchovy jedince. Pedagogická dimenze reaguje na vzniklou situaci v důsledku působení sociální dimenze a má za úkol dosahovat cílů a hodnot společnosti za použití pedagogických prostředků. (KRAUS, 2008)

Z tohoto pohledu se nabízí dedukce, že teoretická východiska volného času odpovídají pedagogické části, jelikož k pozitivnímu trávení volného času nedochází samo o sobě. Důležitou roli hraje výchova v rodině, ve školce, ve škole atd., tzn. pedagogickým (výchovným) působením. **Sociální dimenzí** je pak prevence kriminality.

### 5.3 Organizování prevence kriminality mládeže

M. Štefunková a J. Šejvl ve své práci *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky* uvádějí, že prevence kriminality mládeže v ČR je organizována na těchto třech úrovních:



### 5.3.1 Mezirezortní úroveň

Spočívá ve vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k obecné kriminalitě a koordinace preventivních činností jednotlivých resortů zastoupených v „Republikovém výboru“. Úlohou státu a náplní jeho činnosti z pohledu volnočasových aktivit je vytvářet legislativní podmínky pro realizaci kvalitní náplně volného času. Stálým orgánem, který se v ČR zabývá problematikou kriminality je **Republikový výbor pro prevenci kriminality**. Byl zřízen usnesením vlády v roce 1993 při Ministerstvu vnitra a jde o mezirezortní, koordinační a metodický orgán.

### 5.3.2 Rezortní úroveň

Programy prevence kriminality vycházející z věcné působnosti jednotlivých ministerstev. Ústřední orgány státní správy zastoupené v „Republikovém výboru“ se podílejí na jeho činnosti a na realizaci úkolů, stanovených ve Strategii prevence kriminality na příslušné období. Kromě toho rozvíjejí také vlastní preventivní programy.

Úlohou ministerstev je ekonomicky a finančně zabezpečit instituce zajišťující realizaci volnočasových aktivit, preventivních programů, atd. Vytvářet pozitivní podmínky pro možnosti trávení volného času, motivovat dospělé k výchově dětí a mládeže ve volném čase, vzdělávat a školit pedagogy volného času, zajišťovat dostatečnou informovanost společnosti o možnostech trávení volného času prostřednictvím sdělovacích prostředků a jiných informačních kanálů.

### 5.3.3 Místní úroveň

Místní úroveň tvoří těžiště prevence kriminality, jelikož z hlediska účinnosti je nejefektivnější. Lépe reaguje na specifické místní potřeby a podmínky. Preventivní programy jsou podmíněny místní situací v oblasti vývoje specifických sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem, schopnostmi lidí a finančními prostředky. Ačkoliv jejich zřizovatelem jsou ministerstva, do prevence na místní úrovni zahrnujeme i orgány státní správy, samosprávy, policie, probační a mediační službu. Dále jsou to nestátní neziskové organizace a další instituce působící v obcích. (ŠTEFUNKOVÁ, a další, 2012 str. 47)

Velkou důvěru do prevence na místní úrovni vkládají i právní normy EU, např. Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru, které uvádí následující:

*„Různé preventivní a alternativní strategie musí být podporovány jasnou a udržitelnou evropskou politikou založenou na prioritách stanovených na úrovni Evropské unie, což by*

*přispělo k vyřešení problému násilí nezletilých v městských oblastech, pokud možno bez zásahu soudů.*“ (Evropský hospodářský a sociální výbor, 2009)

### **Policie**

Policie je složkou represivní povahy, proto veškerá její činnost by měla být svým způsobem prevencí před pácháním kriminality. Primární prevenci u tohoto bezpečnostního sboru zajišťují především pracovníci preventivně informačních skupin. Při plnění úkolů v oblasti předcházení trestné činnosti dbá policie především na rozvoj vztahu a důvěry veřejnosti k policii. Současným cílem prevence Policie ČR je vytvoření stabilního, efektivního a funkčního systému preventivní činnosti policie, systému dalšího vzdělávání pracovníků preventivně informačních skupin, pedagogických pracovníků působících v oblasti prevence ve školách a školských zařízeních, cílené financování preventivní činnosti policie a vytváření podmínek pro vyhodnocování této činnosti a její zkvalitňování. Toto vychází z projektu Policejního prezidia ČR z roku 2011 „*Policie pro každého*“ (2011)

### **Probační a mediační služba**

Do systému sekundární a terciární prevence patří probační a mediační služba, jejímž zřizovatelem je ministerstvo spravedlnosti. Podle Kazimíra Večerky je velká naděje vkládána právě do **probačního působení**, neboť se vychází z názoru, že mladý delikvent vyžaduje v rámci své resocializace a reedukace odbornou pomoc a podporu. Celý systém směřuje k tomu, aby prostředky represe stály až na posledním místě v rámci pokusu změnit život mladých chybujících lidí. Z hlediska omezení delikvence mládeže spočívá však nesporně nejdůležitější úkol ve včasném zásahu proti zahájení delikventní životní cesty. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže předpokládá, že prostředky trestního práva budou řešeny pouze takové případy asociálního či antisociálního vývoje, které se nepodaří v zárodku ovlivnit, když už ne ve vlastní rodině dítěte, tak prostředky široce koncipovaného preventivního systému. (ROZUM, 2011 stránky 12-16)

součástí programu probačního dohledu mělo být:

- a) objasnění motivů a podmínek jednání mladistvého vedoucích ke spáchání trestné činnosti a stupně rizika jejího opakování
- b) metody práce s mladistvým vedoucí k tomu, aby si uvědomil negativní dopad svého činu na poškozeného

- c) rámcový rozvrh plánovaných osobních kontaktů probačního úředníka s mladistvým a rámcový rozvrh jeho návštěv v bydlišti mladistvého
- d) způsob kontroly průběžného plnění podmínek, povinností a omezení uložených mladistvému
- e) individuální plán výkonu dohledu, včetně cílů a metod resocializace
- f) vymezení zamýšlených cílů dohledu, zvláště změn v chování směřujících k posílení vědomí odpovědnosti mladistvého a k snížení rizika recidivy
- g) časový harmonogram plánovaného dosažení jednotlivých cílů. (VEČERKA, a další, 2011 str. 83)

### **Obce a kraje**

Obce a regiony jsou významným prostředím a činitelem volného času. Měly by vytvářet předpoklady pro účast dětí a mládeže na volnočasových aktivitách a životě společnosti v daném regionu. Obec je vůbec prvotním výchozím článkem samosprávy a v tomto smyslu vytváří základní předpoklady pro volnočasový život dětí a mládeže.

V současné době přetrvávají rozdíly v tom, jakou pozornost věnují místní nebo regionální správy volnočasovému životu dětí a mládeže. Jejich zájem se projevuje jednak podporou aktivit navazujících na hodnoty a zkušenosti už ověřené (lidové umění, tělovýchova a sport, společenské zábavy), jednak jako činnosti reagující na měnící se podmínky života a na zájmy jimi inspirované (nové hudební žánry, adrenalinové sporty, využívání počítačové techniky, interkulturní výchova, aj.)

Instituce zajišťující chod těchto aktivit jsou základní a střední školy, základní umělecké školy, střediska dětí a mládeže, jiné místní instituce a sdružení sportovního, turistického, kulturního, technického, společenskovochového nebo veřejně prospěšného zaměření.

V regionech řeší tyto otázky krajské úřady oddělení dětí, mládeže a tělovýchovy, které jsou součástí odboru školství. Jejich současná struktura a náplň práce není v jednotlivých krajích zcela shodná. Tato oddělení řeší činnost a rozvoj středisek volného času dětí a mládeže a dalších zařízení na tomto úseku, mimo školní tělesnou výchovu a sport, soutěže v různých oblastech mimo-vyučovací činnosti, spolupráci s nestátními organizacemi, grantovou politiku, informační systém pro mládež, prevenci sociálně patologických jevů, mezinárodní vztahy. Kraje se zatím odlišují důrazem, který kladou na různé úseky svého působení směrem k mládeži.

Z pohledu prevence kriminality by měl kraj plnit funkci **poradenskou**, která zahrnuje poskytování kvalifikovaných a odborných informací obcím a městům, konzultace jednotlivých případů, poradenství v oblasti legislativy, informací o grantech, možnosti čerpání z EU apod., **koordinační, koncepční a metodickou činnost, financování preventivních programů** realizovaných ve městech a obcích, vzdělávání a školení pracovníků v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů, **informační činnost**, která zahrnuje např. poskytování kontaktů na subjekty zapojené do prevence s přehledem o jejich kvalitě, možnosti účasti na preventivních programech apod., **kontrolní činnost** v rámci kvality poskytovaných programů, či aktivit a vyhodnocování jejich účinnosti, **propagační činnost** preventivních strategií, zejména poskytování informací veřejnosti a prostřednictvím médií propagovat jednotlivé akce, **monitoring a analýzu** situace v regionu, za účelem vytipování priorit ve větším územním celku, **řídící činnost**.

Obce a kraje by měly hmotně podporovat rozšiřování kapacit zařízení volného času a budování jejich sítí. V závislosti na finančních prostředcích se prostory nebo objekty původně vybudované pro jiný účel a nyní nevyužité přestavují v moderně vybavené rekreační, sportovní nebo kulturní centra. Jinde vznikají nová zařízení (aquaparky, hřiště, sportovní stadiony). Kromě toho obce nebo kraje poskytují sdružením a institucím volného času dětí a mládeže prostředky na budování a provoz drobných zařízení (klubovny, hřiště, objekty pro letní tábory).

Vytváření podmínek pro činnost mládeže ve volném čase by mělo být součástí strategického plánu rozvoje každého města. Břetislav Hofbauer ve své práci *Děti, mládež a volný čas* hovoří o tom, že obsahová a organizační různorodost volnočasových aktivit vyvolala potřebu rozvíjet spolupráci mezi orgány státu, obecním, neziskovým a komerčním sektorem. V souvislosti s touto spoluprací zmiňuje občanské sdružení **Spiralis**, které pořádá každoroční diskusní fórum pro komunikaci s veřejností, partnerskými neziskovými organizacemi, obecní samosprávou, státní správou, s médii a sponzory. (HOFBAUER, 2004 str. 80)

Na internetových stránkách [www.spiralis.cz](http://www.spiralis.cz) se lze dočíst, že se jedná o občanské sdružení, které vzniklo v roce 1999 a od té doby realizuje i vlastní projekty a poskytuje služby neziskovým organizacím, školám a školským zařízením, místním komunitám a jednotlivcům usilujícím o veřejný prospěch. (SPIRALIS, 2014)

Jestliže hovoříme o volnočasových aktivitách jako o prevenci kriminality mládeže, měla by koncepce základních samosprávních celků, tedy obcí směřovat především k primární prevenci kriminality a to je z mého pohledu vytváření zázemí k trávení volného času, ale i propagace, informovanost a motivace mladých lidí a samozřejmě i jejich rodičů ke způsobu trávení volného času.

K. Večerka ve své práci *Prevence kriminality na úrovni obcí a krajů* hovoří o tom, že valná část preventivní činnosti by se měla odehrávat právě na úrovni obcí. V některých obcích je proto zřízena funkce pracovníka, který se zabývá prevencí kriminality či obecně prevencí patologických jevů. Další z cest, jakou se obce snaží zefektivnit prevenci práce je zřizování komisí. Nejčastěji se nazývají „Komise prevence kriminality“ nebo „Bezpečnostní komise“. Jejich výhodou je především navození spolupráce a komunikace mezi zástupci různých institucí jako policie (státní i městské), instituce z oblasti výchovy a péče o mládež.

Finanční prostředky pro preventivní projekty, realizované na úrovni měst a obcí je možné získat z různých zdrojů. Jedním z nejdůležitějších jsou programy, které za tímto účelem připravuje Ministerstvo vnitra, dále se pak jedná o prostředky, které poskytuje kraj, popř. magistráty. Nelze opomenout zmínit i podporu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, nebo Ministerstva zdravotnictví. (VEČERKA, 2009 stránky 12-14)

Jakou důležitost přikládá obec prevenci kriminality, lze podle Večerky do jisté míry odvodit od toho, zda je problematika podchycena v dlouhodobějších koncepčních či strategických dokumentech, jako jsou „Plán prevence kriminality“, „Program prevence kriminality“, „Strategie prevence“ či „Koncepce prevence“ jejichž obecnými cíli je snižování kriminality, předcházení nežádoucím jevům a zajištění bezpečnosti občanů v obci. Aby mohla být prevence kriminality mládeže efektivní, závisí to na konkrétním zájmu obce, prevenci řešit.

Do realizace preventivních aktivit či obecně do opatření ke zvyšování bezpečnosti občanů se v konkrétní obci či městě zpravidla zapojují různé subjekty. Může jít nejen o orgány, působící v rámci státní správy či samosprávy, ale též o neziskové a nevládní organizace, zájmové organizace pro mládež, zájmová sdružení občanů, nevládní organizace a jiné.

Jedním ze základních předpokladů úspěšné práce v oblasti prevence kriminality jsou kvalitní informace o nežádoucích jevech v dané obci či městě. Za nejdůležitější zdroj informací v oblasti kriminality a její prevence je považována Policie ČR a městská policie, dále potom obecní úřad, zájmové organizace pro děti a mládež, základní školy, pedagogicko-psychologické poradny, místní média, zájmová sdružení občanů, nevládní organizace, střední a vysoké školy, zdravotnická zařízení a jednotliví občané. (VEČERKA, 2009 stránky 20-34)

#### **5.4 Média a jejich vliv na prevenci kriminality mládeže**

V životě současného člověka stále roste význam mezilidské komunikace jako formy sociálního styku spočívající ve sdělování informací. V poslední době hrají velký význam v přenosu informací masmédia (hromadné sdělovací prostředky jako film, rozhlas, televize, tisk a především internet v podobě sociálních sítí, on-line zpravodajství), které umožňují ovlivňování velkých skupin najednou.

V současné době se pro mnohé děti a mladé lidi rozšířily nové možnosti volnočasových aktivit zejména díky masmédiím nebo využívání počítačů. Vzrůstají i nabídky a tlaky konzumního způsobu života.

Média prostupují volným časem na všech úrovních od individuální po společenskou, od místní po celosvětovou a pomáhají tato prostředí spojovat. Jejich působení však může mít i negativní vliv. Zvýšená míra agrese, vulgarita a ústup od tradičních hodnot a morálního chování se projevuje jak v obsahu sdělovaných informací, tak v komunikaci mezi mladými lidmi např. na sociálních sítích. Při práci se často setkávám s tím, že komunikace mezi mladými lidmi především na facebooku a prostřednictvím zasílaných textových zpráv je silně vulgární a to i mezi mladými, kteří se jinak projevují jako slušně vychovaní lidé s dobrým prospěchem ve škole a kvalitním zázemím v rodině.

Nezájem a nuda způsobuje špatná informovanost a neznalost zájmových sdružení. Důsledkem je touha životní stereotyp vyrovnávat jedinečnými zážitky, které však někdy končí sebepoškozováním, závislostí na drogách, na výherních automatech, apod.) Jak vnímá informovanost o možnostech trávení volného času delikventní a bezproblémová mládež bude součástí výzkumu této práce.

## 5.5 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Střediska volného času jsou rovněž školskými zařízeními, jejich posláním je motivovat, podporovat a vést děti, žáky, studenty, mládež, ale i dospělé k rozvoji osobnosti, k získávání a rozvoji klíčových a odborných kompetencí, zejména smysluplnému využívání volného času, a to širokou nabídkou činností v bezpečném prostředí s profesionálním týmem pedagogů. Činnost středisek volného času se uskutečňuje ve více oblastech zájmového vzdělávání nebo se zaměřuje na konkrétní oblast zájmového vzdělávání. Nabízejí aktivní využití volného času dětí a mládeže v podobě zájmových kroužků, různých soutěží, jednorázových aktivit, organizují výukové programy, které navazují na témata školního vzdělávání (např. jazykové kurzy), programy v rámci prevence sociálně patologických jevů a řadu dalších činností. Většina středisek volného času se stala přirozeným centrem společenského života v obci. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013)

## 5.6 Neziskové organizace

Z pohledu sociální prevence se jedná se o zájmová sdružení, která nejsou zřizována za účelem výdělečné činnosti, např. různá občanská sdružení, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, obecně prospěšné společnosti, zájmová sdružení, příspěvkové organizace. Fungují především na principu dobrovolnosti. Problematikou neziskových organizací je jejich financování. Zdroje si obstarávají jako dotace od obcí, krajů, státních subjektů, sponzorské dary, evropské fondy, příjmy z vlastní činnosti, příspěvky církví, granty a členské příspěvky. Jedná se např. o různá **Zájmová sdružení pro podporu sociálně nebo zdravotně znevýhodněných dětí a mladých lidí nebo Zájmová sdružení pro děti a mladé lidi.**

Z hlediska volnočasových aktivit jako prevence kriminality mládeže je důležité zmínit význam **terénní sociální práce** neboli **streetworku**, která představuje sociální působení mezi mladými rizikovými jednotlivci a jejich skupinami v přirozených podmínkách a prostředí jejich života. Streetwork se stal jednou z cest, jimiž sociální a výchovné působení překračuje možnost školy a zařízení volného času. Pozornost věnuje dětem a mladým lidem, kteří jsou sociálně ohroženi nebo negativním vlivům již podléhají. Tato práce na ulici začala být chápána jako nejnižší, výchozí součást sociální sítě. Mají za úkol přispívat k boji proti drogám, bezdomovectví, prostituci a kriminalitě mládeže. Česká asociace streetwork provozuje Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních na [www.streetwork.cz](http://www.streetwork.cz)

V souvislosti s prací streetworkerů pak můžeme hovořit o sdružování dětí a mládeže v nízkoprahových centrech. Sdružování je oblíbeným a významným způsobem realizace volného času dětí a mládeže. Základem sdružování je na rozdíl od rodiny a školy dobrovolné rozhodnutí dítěte a mladého člověka do sdružení vstoupit a účastnit se na jeho činnosti.

Tradiční i nová sdružení podporují rozvoj zájmů svých členů, smysluplnou realizaci volného času i začleňování do života společnosti a přispívají k omezování nežádoucích sociálních jevů (delikvence mládeže, sociálního nebo etnického vylučování apod.) Výzkum diplomové práce bude mimo jiné probíhat právě v takovém nízkoprahovém centru v Brně na ul. Celní.



## 6 VOLNÝ ČAS

„*Volný čas je významnou sociologickou, ekonomickou a pedagogickou kategorií a jeho smysluplné využívání přispívá k rozvoji osobnosti jedince. Často může pozitivně ovlivnit i budoucí profesní dráhu jedince a je významným prostředkem prevence rizikového chování, především dětí a mládeže.*“ (MARÍKOVÁ, 2013 str. 34)

V užším slova smyslu můžeme o volném času hovořit jako o časovém úseku dne, který je typický svoji dobrovolností. Nedochozí zde k naplňování pracovních činností, našich povinností. V souvislosti s dětmi a mládeží se jedná o čas mimo školní docházku a pracovních povinností v rodině.

Pro volný čas je specifické, že probíhá v mimo pracovní době, je na naší svobodné vůli, jak čas využijeme, jak ho budeme trávit. Od ostatních oblastí lidského života se liší právě dobrovolností. Důležité ale je volný čas nechávat jako nicnedělání, nýbrž jako příležitost ke smysluplné činnosti a k rozvoji osobnosti.

Břetislav Hofbauer v 1. kapitole svého díla *Děti mládež a volný čas* hovoří o termínu „Výchovné zhodnocování volného času“ který zahrnuje několik oblastí. **Výchova ve volném čase, Výchova prostřednictvím aktivit volného času, výchova k volnému času.** Danou problematikou se zabývá pedagogika volného času.

O volném čase současné mládeže hovoří jako o hledání nových cest. Významnými podněty pro dosavadní vývoj pojetí volného času mají mezinárodní souvislosti pojetí výchovy a volného času. Důležité je pojetí volného času v jeho komplexnosti, tzn. ve všech možných aspektech, jako jsou společenské podmínky, přístup jednotlivců a prostředí. (HOFBAUER, 2004 str. 22)

### 6.1 Funkce volného času

Existuje několik různých východisek, kterými světoví pedagogové označují funkce volného času. České oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci (odstraňování zklamání a frustrací), sociální prevenci a výchovu.

Francouzský sociolog Joffre Dumazedier ve svém díle *Vstříc civilizaci volného času* hovoří o psychologické funkci volného času, která vyrovnává zčásti vliv práce. Zahrnuje očekávání a naději, osvobození od požadavků pracovního procesu a dalších zátěží života. Rozlišuje 3 základní funkce volného času:

- 1) **Relaxační** - odpočinek (délassement), zotavení, reprodukce pracovní síly. Volný čas osvobozuje od únavy, odstraňuje fyzické nebo nervové poruchy vyvolané napětím, výkonem, povinnostmi a zejména prací.
- 2) **Zábavy** - rozptýlení (divertissement), zábava, kompenzace, únik z monotónnosti práce, případně únik do fiktivních činností imaginárního světa.
- 3) **Vzdělávací a sebevzdělávací** - rozvoj osobnosti (développement), umožňuje širší účast na společenském dění a bezstarostnější kulturu ducha i těla. Poskytuje nové možnosti zapojení se do života rekreativních, kulturních a sociálních sdružení. Umožňuje doplňování citových či rozumových poznatků, rozvíjení schopností.

Všechny tři funkce spolu vzájemně souvisí. Existují ve střídavé míře ve všech činnostech a u všech lidí. Často se vzájemně překrývají, takže je dosti obtížné jejich rozlišení. U každého člověka by měly být v určitých proporcích zastoupeny všechny 3 funkce, jinak hrozí jednostranná deformace. (DUMAZEDIER, 1969)

O. Jíra ve své výzkumné práci *Děti, mládež a volný čas* zmiňuje i čtvrtou funkci a to **preventivní**. Jelikož dostatek až nadbytek volného času může mladistvého přivést do negativně orientovaných společenských skupin, zejména pochází-li z méně podnětného sociálního prostředí, neschopnost realizovat své zájmy ve volném čase může vést k užívání alkoholu, toxikomanii a páčání trestné činnosti. Pokud tedy jedinec využívá volný čas efektivně, plní volný čas i funkci preventivní. (JÍRA, 1997 str. 4)

Švigová ve své práci *Volný čas a my* uvádí následující typologie člověka podle přístupu k trávení volného času:

- a) **typ sociálně orientovaný** ochotný věnovat se sociální či politické práci v různých funkcích ve spolcích, organizacích (homo socius)
- b) **typ esteticky orientovaný** usiluje o realizaci (sebeuplatnění) pomocí slova, tónů, barev či umělecké zručnosti. Sám chce tvořit (homo imaginaire)
- c) **typ teoreticky orientovaný** usiluje o poznání světa, věnuje se vědě ve volném čase (homo sapiens)
- d) **typ konzumní orientace** navazuje na odvěkou lidskou touhu vlastnit. Konzum zboží, zážitků je nejvyšší hodnotou (homo konzumens)

e) **typ sportovní orientace** zahrnuje sportovce ale problematicky i sportovní fanoušky. V centru jejich pozornosti je sport, rekreace a turistika (homo ludens) (ŠVIGOVÁ, 1967 str. 86)

Břetislav Hofbauer vnímá realizaci volného času u dítěte ve třech fázích. Za prvé dítě napodobuje chování rodičů, to jak oni tráví čas, učí se u nich a přijímají vzorec jejich chování za správný. Druhou fází je realizace individuální zájmové činnosti, která se v zásadě odvíjí a navazuje na zájmy rodičů. Společně s rostoucím věkem dítě překračuje rámec rodiny a postupně se osamostatňuje, přichází třetí fáze. Děti vzorce chování svých rodičů mohou napodobovat, ale současně je mohou i odmítat a osvobodit se od nich. To do značné míry souvisí s tím, jaký vliv na ně měl další životní vývoj a socializace v dalších prostředích jako škola, zájmové kroužky zaměstnání atd. (HOFBAUER, 2004 stránky 61,62)

Tyto myšlenky korespondují s úvahami J. Pelikána, který hovoří o tom, že navzdory nepřátelskému postoji vůči rodičům a snaze odlišit se od nich, výzkumy prokázaly, že většina mladých lidí, aniž si to uvědomuje, přebírá vzorce životního stylu a chování od svých nejbližších, mezi něž patří i navenek odmítání rodiče. Ztráta smyslu pro odpovědnost a pro hodnoty se může projevat v asociálním jednání a kriminalitě. (PELIKÁN, 1995 str. 27)

Z předešlých kapitol již víme, že na trávení volného času má obrovský vliv, z jaké rodiny dítě pochází (sociální vztahy, zaměstnanost rodičů, jak vysoké mají příjmy, kolik mají dětí, v jakém prostředí žijí) V rodinách, kde je nedostatek příjmů, jsou na prvním místě základní životní potřeby, až poté přichází na řadu uspokojení zábavou. Při omezování rodinných výdajů, ke kterým může docházet z různých ekonomických důvodů (např. ztráta zaměstnání, snížení příjmů rodiny, nemoc, mateřská apod.) přichází první na řadu především volný čas, nákup novin, knih a časopisů. Důsledkem je nižší úroveň vzdělání dětí, které se neúčastní kulturních akcí, vzdělávacích exkurzí a tráví volný čas nicneděláním, potulováním se a jednoduchou zábavou. Ze současných výzkumných projektů ale vyplývá, že postupem času náklady na volný čas rostou. To souvisí jak s přibýváním volného času, tak s ekonomickou situací v rodinách.

Nežádoucím rozšířením volného času je nezaměstnanost. V současné době má Česká republika pátou nejvyšší nezaměstnanost v EU 7,4 %. Rakousko 4,9 %, Německo 5,2 %, Lucembursko 5,9 %, Malta 6,4 %, Nizozemsko stejně jako ČR 8%, Slovensko 14 %, Řecko 27,6 % Španělsko 26,6 %, (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013)

## 6.2 Historie volného času

Jestliže pojem volný čas charakterizujeme jako výše uvedené definice, těžko můžeme hovořit o tom, kdy volný čas vznikl. Můžeme se domnívat, že pojem volný čas existuje od doby, kdy si člověk začal uvědomovat, že určitý časový úsek dne věnuje práci a se zbývajícím časem může naložit podle svého uvážení.

K prvopočátku záměrného působení na volný čas z pedagogického hlediska, se musíme vrátit do **doby antického Řecka**. „*Filozof Aristoteles (384-322) volný čas chápe jako čas na rozumování, čtení veršů, setkávání s přáteli, poslouchání hudby. Je to čas na vědu a filozofii, na vážné věci. Do určité míry ho můžeme spojovat s rozvojem pedagogiky a humanitních věd. Staří Řekové považovali volný čas za míru lidského štěstí.*“ (HOFBAUER, 2004 str. 12)

V **období středověku** má v evropské společnosti dominantní postavení církev a její ideologie, formující majoritní kulturu a hlásající odlišnou koncepci volného času, opírající se o asketický vztah k životu. Rozjímání má sice stále nejvyšší hodnotu, ale týká se jen modliteb a zbožné rozmluvy s Bohem. Středověký názor na práci a volný čas předpokládal, že vše pozemské bylo hříšné a člověk se styděl za své lidské potřeby.

**Renesanční** myslitelé začínají oslavovat práci duševní i fyzickou. Varují před zahálkou a leností a oslavují práci. Nicnedělání je zavržováno, píle, pracovitost a spořivost jsou hlavními ctnostmi dobrého otce rodiny. Renesance vidí v práci hlavní životní dominantu. Odpočinek musí být takový, aby byl člověk schopen dále pracovat.

V **novodobé historii** je důležitým mezníkem pro volný čas pevná pracovní doba a povinná školní docházka. Pracovní doba nachází souvislosti v průmyslové revoluci, kdy se lidé začali stěhovat do měst za prací v manufakturách a továrnách. V tomto případě hovoříme o **přelomu 19. a 20. století**. Do té doby obyčejní lidé neměli důvod zabývat se problematikou volného času, jelikož prakticky žádný neměli. Jejich každodenní starostí bylo zajistit živobytí, střechu nad hlavou a uspokojení základních potřeb. S tímto je do značné

míry spojena i práce dětí, které se tak již od útlého věku podílely na práci na polích, v hospodářstvích a na uživení rodiny. Pro tuto dobu bylo takřka nemyslitelné, aby děti chodily do školy, natož aby jim zbýval nějaký volný čas.

Co se týká vývoje volného času, zde můžeme hovořit až o druhé polovině 20. Století, kdy se začala postupně zkracovat pracovní doba, byl zaveden pracovní a školní týden. U nás nastal v této oblasti **po roce 1948** se zánikem sociologie útlum. Rozvoj nastal až po roce 1990 s rozvojem společenských věd.

S postupným zkracováním pracovní doby tak teprve později, ve druhé polovině 20. stol. dostává prostor volný čas a jeho problematika.

Proměna naší společnosti vytvářela od **devadesátých let** minulého století pro volnočasové aktivity dětí a mládeže nové podmínky. Zanikla řešení jednotná, místo nich se prosadily alternativní možnosti. Vznikala široká paleta možností, z nichž si každý mohl vybrat. Pokud si jedinec nedokáže z těchto možností vybrat, zůstává u nicnedělání, nudy a podléhá protisociálnímu jednání. Příčinou bývá nedostatek informací a nízká motivace.

Společnost si postupem času začíná uvědomovat, že výchovné působení na jedince nepůsobí jen v rodině a ve školním prostředí, ale i mimo výuku a domov, během trávení volného času. Negativní trávení volného času má tak zásadní podíl na vývoji osobnosti člověka.

Břetislav Hofbauer záměrně vystihuje problémy současného světa, když ve své práci *Děti mládež a volný čas* hovoří o tom, že obyvatel různých zemí přibývá nerovnoměrně, mění se jejich věková i etnická skladba. V evropském kontextu klesá absolutní i relativní natalita a pokračovat to bude i v budoucnosti. V souvislosti s globalizací a multikulturalismem dochází k prolínání kultur, obyčejů, zvyků a způsobů trávení volného času. V tomto ohledu je proto nutné klást důraz na naplňování cílů využívání metod multikulturní výchovy, která se v podstatné míře uskutečňuje ve volném čase. (HOFBAUER, 2004)

**Moderní koncepce** školního vzdělávání počítají s tím, že mimo třídy a školy by měla probíhat významná část mimoškolního vzdělávání.

Z pohledu psychologie je trávení volného času i otázkou motivace. V důsledku celkového zkracování pracovní doby a vývoji na pracovním trhu dochází k tomu, že někomu se pracovní doba zkracuje a snaží se maximálně užívat volný čas ke svým zálibám a aktivi-

tám, naproti tomu, člověk, který má vysoké pracovní ambice a nasazení, tráví veškerý čas v práci a volný čas prakticky nemá.

Samozřejmostí je, že motivace ke způsobu trávení volného času jde ruku v ruce s aktuálním vývojem ve společnosti. Ne všechny zájmové kroužky, které jsme navštěvovali my jako děti nebo naši rodičové, dnes zaujmou širokou skupinu mladých lidí. V tomto směru bych preferoval individuální přístup a zohlednil individuální zájmy dětí. Tímto nemám na mysli, že když individuálním zájem dítěte budou jen počítačové hry, organizovat mu volný čas tak, aby si mohl hrát a nezlobil. Spíše bych se zaměřil na to, jaké počítačové hry ho zajímají, např. jestli akční nebo strategické a na základě toho mu potom nabídnout adekvátní náhradu, která bude rozvíjet jeho dovednosti, motivovat k dalšímu výkonu a přitom potlačí negativní působení a vliv počítačových her jako je např. agrese, závislost, potlačení komunikačních dovedností a nespolečenský, individuální přístup.

Moderní doba s sebou kromě technologických pokroků a nových možností ve způsobu trávení volného času přináší i větší zájem o svoje zdraví, zdravý životní styl, sportovní aktivitu, zdravou životosprávu. I tyto věci mají v důsledku vliv na trávení volného času. V poslední době sledujeme návrat k tradičním sportům a rozšíření zájmu o cykloturistiku, běh, zimní sporty jako sjezdové lyžování či běžky, současně ale pozoruji, že se objevuje i mnoho nových, moderních, alternativních sportů, jako jsou různá lanová centra, paragliding, wejkboarding, skikitting, snowboarding, streetworkout, apod.

Především tím, že se dítěti a mladému člověku v současnosti nabízí dobrovolné rozhodování a tím i větší míra svobody, vznikají široké možnosti seberealizace. Do aktivit volného času pronikají vlivy a důsledky vývoje společnosti i života mladých lidí. Jak bylo již výše zmíněno, špatně využitý volný čas se však může stát nebezpečným, jelikož může umožňovat nežádoucí jednání člověka.

## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

## 7 VÝZKUM

### 7.1 Cíl Výzkumu

Cílem výzkumu diplomové práce je zjistit, zdali způsob trávení volného času, může bezprostředně ovlivňovat páchání kriminality mladých lidí a jaké faktory mohou tyto okolnosti změnit. Z toho důvodu jsem výzkum zaměřil na dvě skupiny respondentů, na mládež delikventní a bezproblémovou, abych mohl měřit rozdíly v jejich vztahu ke způsobu trávení volného času. Zjištěné rozdíly mezi těmito skupinami v oblasti volnočasových aktivit chci následně porovnat s kriminogenními faktory, které mohou páchání kriminality způsobovat a které bude mládež delikventní vykazovat.

Výzkum chci zaměřit na zjištění toho, co pro respondenty znamená pojem volný čas, jak vnímají svoje možnosti trávení volného času, jak vnímají současnou úroveň poskytování informací o možnostech trávení volného času, zdali se domnívají, že způsob trávení volného času může mít vliv na páchání trestné činnosti, co si myslí, že by mohlo tyto tendence změnit a co by je především motivovalo ke změně způsobu trávení volného času. Výzkum navazuje na východiska, která byla interpretována v teoretické části této práce a na publikační činnost autorů, jejichž poznatky byly v teoretické části citovány a kteří se problematikou volného času a páchání kriminality mládeže zabývali.

### 7.2 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem jsou dvě skupiny. Mládež delikventní a mládež bezproblémová. Jestliže hovořím o mládeži, mám na mysli mladé lidi ve věku od 15-ti do 25-ti let. Vymezení účastníků aktivit volného času podle věku nejsou ustálena a liší se ve vědních oborech, ve společenské i výchovné praxi. Podle běžného chápání a dokumentů mezinárodních organizací se za mládež považují mladí lidé ve věku od 15-ti do 25-ti let, ačkoliv v posledních letech je trendem věkové hranice spíše rozšiřovat. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2014-2020*<sup>5</sup> označuje za mládež věkovou skupinu

---

<sup>5</sup>*Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013* je základním strategickým dokumentem České republiky pro realizaci státní politiky mládeže. Její realizace je prováděna ve dvouletých intervalech formou naplňování cílů, plánů aktivit na příslušná období. (MŠMT,2013-2015)



obyvatelstva od 18-ti do 26-ti let. Definice mládeže a její věkové vymezení se liší a každý členský stát EU má nastaveny jiné parametry. Evropská unie ve své *Koncepci 2020* za mládež označuje cílovou skupinu 13 až 30 let. Dle mého názoru dovršením patnáctého roku života již dítě dospívá a vzniká mu částečná právní odpovědnost, proto pro naši potřebu budu vycházet z toho, že mládež je od 15-ti let. Jako horní věkovou hranici si pro výzkum diplomové práce stanovím 25 let, tedy hranici, kterou upřednostňují mezinárodní organizace.

Za respondenty z řad delikventní mládeže byli osloveni svěřenci Výchovného ústavu v Olešnici, DÚM Brno a nízkoprahového centra v Brně na ul. Celní. Respondenti bezproblémové mládeže byli osloveni studenti Gymnázia v Blansku, studenti vysoké školy VÚT v Brně, Univerzity Masarykovy a obecným rozšířením po sociálních sítích.

Vzhledem k tomu, že dotazník je nestandardizovaný, vznikla otázka, jakou formulací položených otázek tyto skupiny rozlišit. Delikvence je totiž širší pojem než jenom kriminalita. Označuje činnost porušující nejen právní, ale i společenské, tedy širší normy. Nelze totiž říci, že kdo se někdy dopustil nějakého protiprávního jednání, musí být označen jako delikventní. Pokud se totiž zamyslíme nad otázkou, zdali se někdo dopustil nějakého protiprávního jednání, musíme si bezpochyby přiznat, že takového jednání jsme se dopustili někdy všichni. Nemusí to být nutně např. krádež, ale už i přechod silnice na červenou je porušením právní normy a tudíž protiprávním jednáním.

Aby tedy nedošlo k pochybnostem a role obou skupin byly jednoznačně vymezeny, respondenti z delikventní skupiny v dotazníku odpovídají, že jim byla soudem nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova, pro jejich delikventní (protispolečenské) chování. Interpretace a evaluace výzkumu díky tomu bude jednoznačná a nepovede k možným spekulacím ohledně toho, kdo je a není delikventní.

### 7.3 Metoda

Vzhledem k velikosti výzkumného vzorku a počtu respondentů byla zvolena metoda výzkumu formou dotazníkového šetření s následnou kvantitativní analýzou vyhodnocení jednotlivých problémů.

Položky v dotazníku jsou zaměřeny do několika zkoumaných oblastí. V případě výzkumu byly využity otázky uzavřené dichotomické, výběrové, ale i výčtové a v několika případech otázky škálové. Otázky zvolené v dotazníku vychází z výzkumů, které byly pu-

blikovány a jsou citovány v teoretické části této diplomové práce, současně ale byly vybrány tak, aby odpovídaly potřebám výzkumu této práce. Pro ověření správnosti otázek byl dotazník nejprve předložen čtyřem respondentům a následně byl upraven tak, aby byl co nejsrozumitelnější pro všechny kategorie respondentů.

Vzhledem k tomu, že počet otázek je poměrně vysoký a položené otázky mohu být v některých případech pro respondenty nesrozumitelné, bylo zapotřebí, aby při vyplňování dotazníku ze strany mládeže delikventní asistoval pedagogický popř. výchovný dozor, který byl s dotazníkem předtím seznámen. Během výzkumu pak ale nedocházelo k tomu, že by nebyly otázky pochopeny, nebo by byl některý dotazník chybně vyplněný. Mládež bezproblémová vyplňovala dotazník v elektronické podobě, kde je manuál navedl k úspěšnému vyplnění.

## 7.4 Hypotézy

V teoretické části této práce bylo hovořeno o tom, že M. Štefunková a J. Šejvl ve své práci *Prevence kriminality mládeže* zmiňují kriminogenní faktory, které mohou vést k páčání trestné činnosti. Zde je řeč o rodinných rizikových faktorech (asociální, případně kriminální chování rodičů, nedostatečný zájem rodičů, ze kterého pramení nedůvěra) (ŠTEFUNKOVÁ, a další, 2012 stránky 11,12) Ve vztahu k těmto faktorům určuji **hypotézu č. 1:**

**„U respondentů z delikventní skupiny se bude častěji než u respondentů z nedelikventní skupiny objevovat páčání kriminality jejich rodičů.“**

Současně zde bude důležité zjistit, jaký vztah jednotlivci obou skupin mají ke svým rodičům a na koho se obrací se svými problémy. Zdali se uzavírají do sebe a problémy si řeší sami, popř. se obracejí na někoho blízkého. Předpokládám, že respondenti ze skupiny delikventní budou mít složité rodinné vztahy a nedůvěru ve společnost, bude u nich patrná určitá míra izolace a útěk od společenského. Vzhledem k těmto skutečnostem se lze domnívat, že častěji než mládež bezproblémová budou na řešení svých problémů rezignovat. Na základě těchto předpokladů určuji **hypotézu č. 2:**

**„Delikventní respondenti budou častěji než respondenti nedelikventní na řešení svých problémů rezignovat.“**

Otakar Jíra se ve výzkumu své práce *Děti, mládež a volný čas* zaměřil na hodnotovou orientaci mládeže ve vztahu k trávení volného času. Z jeho výzkumu vyplývá, že respondenti se orientují více do budoucnosti, chtějí žít ve zdravém životním prostředí, mít úspěch, peníze a majetek, včetně vlastní firmy, pro tento život být řádně fyzicky a psychicky vybaveni. Z toho pak vyplývá požadovaný pocit klidu a jistoty i dostatek volného času na odpočinek a realizaci vlastních zájmů a koníčků. (JÍRA, 1997 str. 32)

Otázka hodnotového žebříčku je součástí výzkumné části i této diplomové práce, kde chci tato dosavadní zjištění ověřit a porovnat na obou zkoumaných skupinách. Proto stanovuji **hypotézu č. 3:**

**„Současná mládež bude upřednostňovat zdraví a peníze před odpočinkem a realizací volného času.“**

Dalšími kriminogenními faktory je užívání návykových látek. Skutečnost, že věk, kdy dochází k první zkušenosti s alkoholem, tabákem a omamnými a psychotropními látkami se stále snižuje, je všeobecně známá. Zajímavé ale bude ověřit dosavadní poznatky Břetislava Hofbauera, který ve své práci *Děti, mládež a volný čas*, publikoval, že sklony k užívání návykových látek mají jedinci, kteří nedokáží svůj volný čas organizovat a využívat efektivně. Na základě těchto poznatků stanovuji **hypotézu č. 4:**

**„Uživatelé návykových látek budou především jedinci, kteří nedokáží volný čas využívat efektivně.“**

Ve spolupráci s vedoucím mé diplomové práce panem PhDr. Ivanem Nedomou jsme se při plánování výzkumu shodli, že výzkum by se mohl zaměřit na zjištění, jaký způsob trávení volného času by zaujal delikventní mládež a jaký způsob by preferovala mládež bezproblémová. Obecně předpokládáme, že delikventní mládež, bude volit aktivní způsob trávení volného času. Domníváme se, že tuto skupinu by mohly zaujmout aktivity s určitou mírou agrese nebo adrenalinu, čemuž by odpovídaly adrenalinové a úpolové spor-

ty. Naopak mládež bezproblémová bude upřednostňovat jiné aktivity, než adrenalinové a úpolové sporty. Na základě těchto předpokladů stanovují **hypotézu č. 5:**

**„Delikventní mládež, bude volit aktivní způsob trávení volného času, na rozdíl od mládeže bezproblémové bude upřednostňovat adrenalinové a úpolové sporty.“**

## 7.5 Interpretace výsledků výzkumu

Do výzkumu bylo zahrnuto celkem 89 respondentů. Z tohoto počtu bylo 47 mužů (52,8%) a 42 žen (47,2%). Celkem 40 respondentů odpovědělo, že jim byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova, což činí 46,5 % ze zkoumaného vzorku. Z toho bylo 26 mužů (65%) a 14 žen (35%). Ve skupině nedelikventní odpovídalo 27 žen, tj. 58,7% a 19 mužů, tj. 41,3%. Z hlediska věkových skupin byla věková skupina 15-18 zastoupena 40-ti jedinci, tj. 44,9 %, věková skupina 19-21 byla zastoupena 20-ti jedinci, tj. 22,5% a věková skupina 22-25 byla zastoupena 29-ti jedinci, tj. 32,6%

Z hlediska dokončeného vzdělání byl soubor tvořen z jedné poloviny absolventy základního vzdělání (50,6%). Toto zjištění je pochopitelné, neboť výzkumný soubor byl ze značné míry složen z respondentů, kteří vzhledem ke svému věku ani nemohli mít vzdělání vyšší. Ve výzkumném souboru bylo dále nejvíce frekventované dokončené středoškolské vzdělání, zakončené maturitou (25,8%), s výučním listem odpovídalo 10,1 % respondentů, s vyšším odborným vzděláním 3,4 % a 10,1 % vysokoškoláků. Tímto byly prezentovány odpovědi otázky č. 1,2,3 a na otázku č. 25, zdali jsou respondenti delikventi.

### **Otázka č. 4 „V jaké rodině jste po větší část života vyrůstali?“**

V případě **nedelikventní** skupiny odpovědělo 91,1% respondentů, že vyrůstali v úplné rodině, 8,9% těchto respondentů uvedlo, že vyrůstali s matkou. V případě **delikventní** skupiny se podíl vyrůstajících v úplné rodině markantně snížil na 25%, s matkou vyrůstalo 40% dotázaných, s otcem 5,% a náhradní výchovu mělo 30% dotázaných. Jestliže jsme v teoretické části hovořili o rodině jako o základním sociálním prostředí, které je

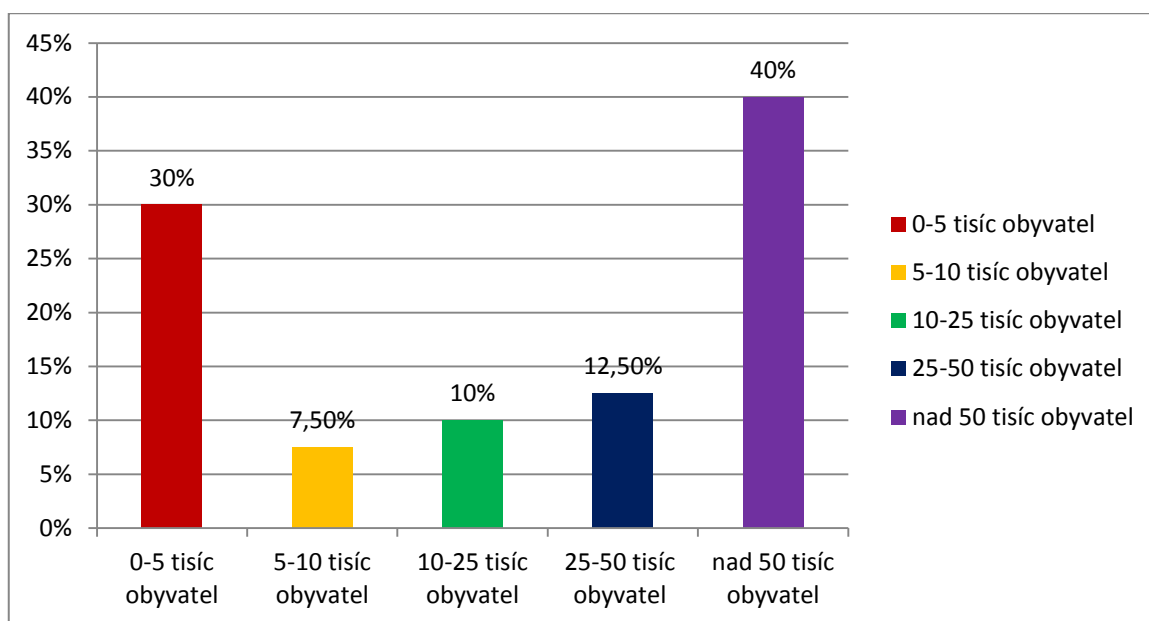
jedním z determinantů zdravého vývoje jedince ve společnosti, výsledky výzkumu jasně dokazují, že většina delikventních jedinců pochází z rodiny neúplné.

Tabulka 1 – odpovědi na otázku č. 4 „V jaké rodině jste po větší část života vyrůstali?“

	delikventní	nedelikventní
V úplné rodině	25%	89,1%
S matkou	40%	8,7%
S otcem	5%	0%
Náhradní výchova	30%	2,2%

Na otázku č. 5 „V jaké obci žijete?“ odpovědělo 31,5% respondentů, že žijí v obci do 5-ti tisíc obyvatel, 23,6% uvedlo, že žijí v obci 5-10 tisíc obyvatel, 10,1% odpovědělo, že žijí v obci 10-25 tisíc obyvatel, 6,7% v obci 25-50 tisíc obyvatel, 28,1% uvedlo, že žijí v obci nad 50 tisíc obyvatel.

Graf 1 – odpovědi na otázku č. 5 „V jaké obci žijete?“



Tato otázka byla zvolena především proto, aby umožnila srovnání, jak vnímají úroveň informovanosti o možnostech trávení volného času respondenti z obcí různé velikosti.

Co se týká respondentů z obcí nad 50 tisíc obyvatel, úroveň informovanosti o možnostech trávení volného času hodnotilo 24% respondentů jako velmi dobrou, 32% jako dobrou, 32% jako špatnou a 12% jako velmi špatnou. Naproti tomu respondenti žijící v obci s obyvateli 5-10 tisíc hodnotili v 60-ti % jako dobrou, 35% respondentů hodnotilo jako velmi dobrou a 5% jako velmi špatnou.

Tabulka 2 – odpovědi na otázku č. 5 „*V jaké obci žijete?*“ ve vztahu k otázce č. 18 „*Jak byste v současné době hodnotili úroveň informovanosti o možnostech trávení volného času obecně?*“

	Velmi dobrá	Dobrá	Špatná	Velmi špatná
0-5 tisíc obyvatel	17,9%	64,3%	17,9%	0%
5-10 tisíc obyvatel	35%	60%	0%	5%
10-25 tisíc obyvatel	22,2%	44,4%	33,4%	0%
25-50 tisíc obyvatel	20,3%	49,7%	30%	0%
Nad 50 tisíc obyvatel	24%	32%	32%	12%

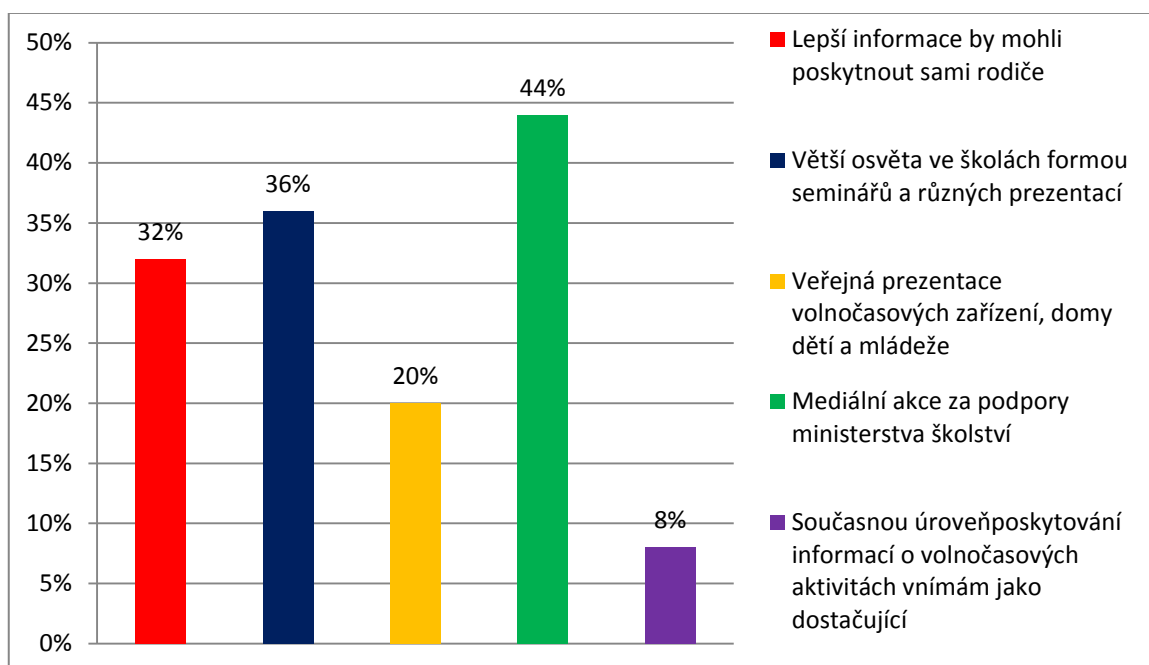
Zde je patrné, že mladí obyvatelé menších obcí vnímají informovanost o možnostech trávení volného času kladněji, než mladí obyvatelé větších měst, kteří nevnímají informovanost o možnostech trávení volného času jako dostačující. Samozřejmostí je, že v menších obcích se lidé znají a existuje zde určitá komunita, která si informace předává. Naproti tomu ve velkých městech je patrná větší míra společenské izolace.

Zde bych rád připomněl úryvek z teoretické části, kde jsem na straně 32 citoval Konrada Lorenze, který ve svém díle *Osm smrtelných hříchů* jako jeden z problémů lidského úpadku označil přelidněnost velkých měst, kde může mít přemíra sociálních kontaktů za následek izolovanost a snahu kontakty omezit na minimum. Z chování lidí potom mizí srdečnost, přátelský vztah k lidem, objevuje se sebestřednost, sobeckost a bezohlednost, což může mít za následek nárůst zločinnosti a kriminality. (LORENZ, 1973)

Odpověď na tuto otázku úzce souvisí s odpověďmi na otázku č. 21 „*V čem si myslíte, že by se informovanost o možnostech trávení volného času mohla zlepšit?*“

Zde odpovědělo 44% dotázaných z obcí na 50 tisíc obyvatel, že informovanost by se mohla zlepšit prostřednictvím mediálních akcí za podpory ministerstva školství, 36% respondentů by uvítalo větší osvětu ve školách, formou seminářů a různých prezentací, 32% odpovídajících se domnívá, že lepší informace by měli poskytnout sami rodiče, 20% dotázaných vidí zlepšení ve veřejné prezentaci volnočasových zařízení, domů dětí a mládeže a neziskových organizací a pouze 8 % vnímá současnou úroveň poskytování informací o volnočasových aktivitách jako dostačující.

Graf 2 – odpovědi obyvatel obcí nad 50 tisíc na otázku č. 21 „*V čem si myslíte, že by se informovanost o možnostech trávení volného času mohla zlepšit?*“



#### Otázka č. 6 „*Na koho se převážně obracíte při problémech v životě?*“

42,5 % respondentů z **delikventní** skupiny na tuto otázku odpovědělo, že svoje problémy si řeší sami, 7,5 % se obrací na rodiče, 7,5% na přátele, 20% na svého partnera, 7,5 procent na vychovatele a 15% problémy neřeší, čeká, jak to samo dopadne. Na učitele se se svými problémy neobrací nikdo z delikventních respondentů.

Svoje problémy se snaží překonat sami i většina dotázaných ze skupiny **nedelikventní**, což odpovědělo 45,7% respondentů. Značný nárůst je ale patrný u odpovědí, kde se se svými problémy obrací na přátele, tuto možnost uvedlo 28,3%, na rodiče se obrací 13,3%

dotázaných a na svého partnera 8,7%. Pouze 2,2 procenta dotázaných uvedlo, že svoje problémy neřeší.

Tabulka 3 – odpovědi na otázku č. 6 „*Na koho se převážně obracíte při problémech v životě?*“

	delikventní	nedelikventní
Snažím se problémy překonat sám	42,5%	45,7%
Na rodiče	7,5%	13%
Na přátele	7,5%	28,3%
Na svého partnera	20%	8,7%
Na vychovatele	7,5%	2,2%
Na učitele	0%	0%
Problémy neřeším, čekám, jak to samo dopadne	15%	2,2%

Z těchto výsledků je patrné, že asi polovina dotázaných z obou skupin si svoje problémy řeší sama. Rozdíl je ale zřetelný u druhé poloviny dotázaných, kdy nedelikventní mládež se se svými problémy obrací na své přátele, rodinu a partnera. Zatímco poměrně velká část respondentů z druhé poloviny mládeže delikventní na své problémy rezignuje a neřeší je vůbec.

Na základě vyhodnocení zjištěných skutečností můžeme konstatovat, že **hypotézu č.2: „Delikventní respondenti budou častěji než respondenti nedelikventní na řešení svých problémů rezignovat“** se podařilo verifikovat.

Co se týká pohlaví, zde mě zaujalo, že svoje problémy si sami řeší především muži, kdy takto odpovědělo 51,1% dotázaných, přičemž u žen to bylo 32%. Ženy, se především obracely na přátele 27,5% a na svého partnera 20%. Muži svoji důvěru v přátele a partnerky hodnotili shodně v 11,1% případů.

Odpovědi na tuto otázku jasně ukázaly na vysokou míru sociální izolace všech současných mladých lidí a na jejich neschopnost navazovat důvěrné partnerské vztahy.



Otázka č. 7 byla vytvořena formou hodnotového žebříčku.

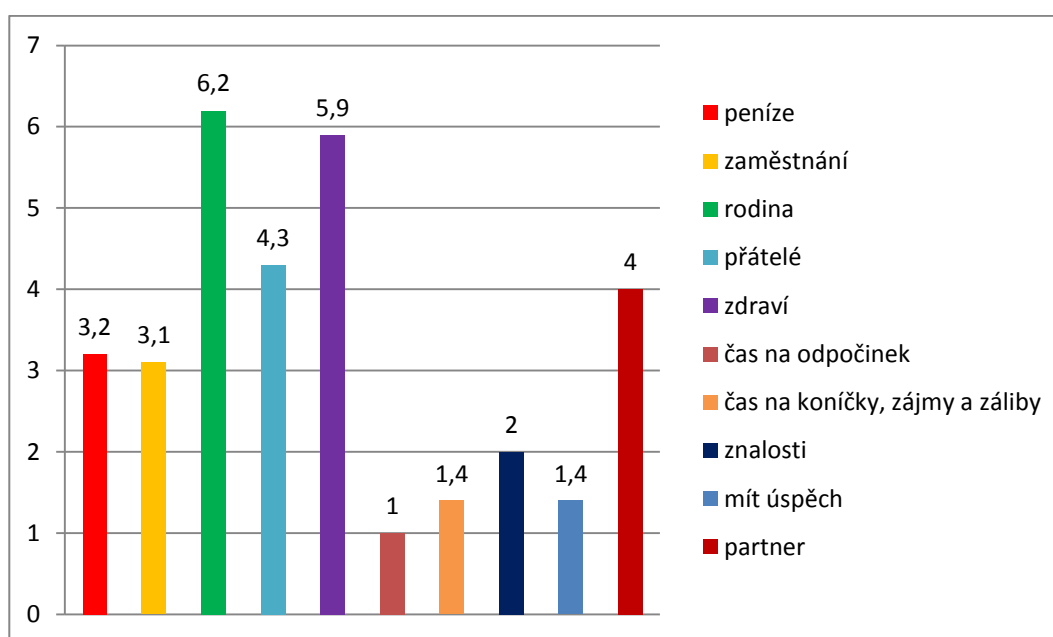
Respondenti dostali za úkol, seřadit jednotlivé položky podle důležitosti v jejich životě. Položky hodnotového žebříčku vycházejí z výzkumu O. Jíry, který ve své práci *Děti, mládež a volný čas* rozdělil hodnoty na A hmotné (peníze), B profesně rozvojové (znalosti, práce), C sociálního zázemí a kontaktů (rodina, práce, přátelé, rodina a děti, chození s někým), D zdravotních a vzhledových předpokladů (zdraví), E obecně lidské (klid a jistota), F náplně volného času (čas na odpočinek, hraní si, koníčky, nicnedělání, odpočinek, snění, četba knih, hra na hudební nástroj). (JÍRA, 1997 str. 5)

Zde chci ověřit stanovenou hypotézu č. 3:

**„Současná mládež bude upřednostňovat zdraví a peníze před odpočinkem a realizací volného času.“**

Výsledky výzkumu hodnotového žebříčku, kde respondenti řadili jednotlivé položky podle důležitosti 1-10 jsou následující. Respondenti v hodnotovém žebříčku označili jako nejdůležitější rodinu s poměrem důležitosti v hodnotící škále 6,2 bodů, následovalo zdraví s hodnotou 5,9 bodů, přátelé 4,3 bodů, peníze 3,2 bodů, zaměstnání 3,1 bodů, mít úspěch a mít čas na koníčky 1,4 body, čas na odpočinek 1 bod.

Graf 3 – odpovědi na otázku č. 7 „Hodnotový žebříček mládeže obecně“



Tímto výsledkem, se **hypotézu č. 3 „Současná mládež bude upřednostňovat zdraví a peníze před odpočinkem a realizací volného času,“** podařilo verifikovat. Zdraví a peníze byly pro respondenty skutečně důležitější než odpočinek a realizace volného času. Zajímavé ale bylo zjištění, že úspěch byl respondenty hodnocen na stejně nízké úrovni důležitosti jako čas na koníčky, záliby a zájmy, což se zjištěním Otakara Jíry nekoresponduje.

Výzkum hodnot mě ale zajímal i z pohledu rozdílů mezi delikventní a nedelikventní mládeží. Zde výsledky ukázaly, že pro **delikventní** mládež je nejdůležitější zdraví, které hodnotili v průměru 5,5 bodů v hodnotovém žebříčku, následovala rodina s hodnotou 5,1 bodů, peníze a partner shodně s 3,6 bodů, zaměstnání 3,4 bodů, přátelé 3,3 bodů, znalosti 2,1 bodů, mít úspěch 1,5 bodů a na posledních místech s hodnotou 1,2 bodu čas na odpočinek a 1 bod čas na koníčky, zájmy a záliby. Z těchto výsledků je zřejmé, že delikventní mládež odsouvá volný čas až na úplný konec hodnotového žebříčku ve svém životě.

Výsledky u skupiny **nedelikventní** byly hodně podobné, s jistými odchylkami. Nedelikventní jedinci přikládali největší důležitost rodině s hodnotou 7,5 bodů, následovalo zdraví s hodnotou 6,6 bodů, přátelé s hodnotou 5,4 bodů, partner s hodnotou 5,0 bodů, zaměstnání a peníze s 2,9 bodů, znalosti 2,4 bodů, čas na koníčky 2,0 bodů, mít úspěch 1,7 bodů a čas na odpočinek 1 bod. Při porovnání obou zkoumaných skupin je patrné, že nedelikventní skupina na rozdíl od delikventní upřednostňuje hodnotu sociálních vztahů s přáteli a partnerem před penězi a zaměstnáním. U nedelikventní mládeže je i lépe hodnocen čas na koníčky, zájmy a záliby, ačkoliv se rovněž umístil ve druhé polovině hodnocení důležitosti.

Tabulka 4 – odpovědi na otázku č. 7 „*Hodnotový žebříček mládeže delikventní i nedelikventní*“

	delikventní	nedelikventní
Peníze	3,6	2,9
Zaměstnání	3,4	2,9
Rodina	5,1	7,5
Přátelé	3,3	5,4
Zdraví	5,5	6,6
Čas na odpočinek	1,2	2
Čas na svoje koníčky, záliby a zájmy	1	1
Znalosti	2,1	2,4
Mít úspěch	1,5	1,7
Partner	3,6	5

**Otázka č. 8 „Zda-li jsou respondenti uživateli návykových látek alkohol, tabák, marihuana (konopní), LSD a lysohlávky (halucinogenní látky), pervitin a kokain (stimulanty).“**

Tyto zvolené návykové látky odpovídají nejčastěji užívaným návykovým látkám v ČR. V případě psychotropních látek byly zvoleny nejčastěji užívané látky konopné, halucinogenní a stimulanty. (Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2013)

Možnosti odpovědí byly: Užívám pravidelně, Zkusil jsem, ale neužívám, Nikdy jsem nezkusil, Užívám nepravidelně.

Výsledky ukázaly, že 18% dotázaných ze souboru delikventní mládeže pravidelně užívá alkohol, tabák pravidelně kouří 74% dotázaných a pervitin nebo kokain pravidelně užívá 7,6 % dotázaných. Nějakou zkušenost s pervitinem a kokainem má přitom 20,5% dotázaných, s LSD nebo lysohlávkami má zkušenost 33,3% dotázaných a s marihuanou 51

%. V případě mládeže nedelikventní alkohol pravidelně pije 20% dotázaných, 20% jsou pravidelní kuřáci a marihuanu, LSD, lysohlávky, pervitin a kokain nikdo pravidelně neužívá. Zkušenosti s marihuanou má ale 46,6% dotázaných a nepravidelně ji užívá 6,6% respondentů. V případě mládeže do 18-ti let přinesly výsledky následující zjištění. 15,8% respondentů pije alkohol pravidelně, 42% nepravidelně, tabák kouří pravidelně 52,6% dotázaných a 26,3% pravidelně kouří marihuanu. Dva respondenti v tomto věku odpověděli, že pravidelně užívají pervitin nebo kokain.

Tabulka 5 – odpovědi mládeže nedelikventní na otázku č. 8 „*Zda-li jsou respondenti uživatelé návykových látek*“

	alkohol	tabák	marihuana	LSD, lysohlávky	Pervitin, kokain
Ano, pravidelně	9	10	0	0	0
Ano zkusil jsem, ale neužívám	12	19	22	1	0
Ne, nikdy jsem nezkusil	3	10	21	45	46
Ano, nepravidelně	22	7	3	0	0

Tabulka 6 – odpovědi mládeže delikventní na otázku č. 8 „*Zda-li jsou respondenti uživatelé návykových látek*“

	alkohol	tabák	marihuana	LSD, lysohlávky	Pervitin, kokain
Ano, pravidelně	8	30	13	0	3
Ano zkusil jsem, ale neužívám	12	6	20	14	9
Ne, nikdy jsem nezkusil	0	0	1	24	25
Ano, nepravidelně	20	4	6	2	3

Skutečnost, že věk, kdy dochází k první zkušenosti s alkoholem, tabákem a omamnými a psychotropními látkami se stále snižuje, je všeobecně známá. Z toho důvodu nejsou výsledky výzkumu příliš překvapivé. Výsledky tohoto výzkumu ale potvrdily dosavadní poznatky, které publikoval Břetislav Hofbauer ve své práci *Děti, mládež a volný čas*, že sklony k užívání návykových látek mají jedinci, kteří nedokáží svůj volný čas organizovat a využívat efektivně.

Na základě těchto skutečností byla stanovena hypotéza č 4: **„Uživatelé návykových látek budou především jedinci, kteří nedokáží volný čas využívat efektivně.“**

Tuto hypotézu jsem se pokusil ověřit vyhodnocením odpovědí na **otázku č. 28**, **„Uvědomujete si, že u sebe nacházíte rezervy, kde byste mohli svůj čas využít lépe? Např. sebevzdělávání, hudba, sport, kultura, příroda, společenské akce, v něčem se zlepšit a v zálibách dál rozvíjet svoje schopnosti?“**

Zde byly možnosti odpovědět: Ano uvědomuji a chtěl bych to změnit, Ano uvědomuji a nic na tom měnit nechci, Nemyslím si, že bych měl nějaké rezervy, svůj volný čas využívám efektivně.

Odpověď „Ano uvědomuji a chtěl bych to změnit“ uvedlo 72,2% respondentů, kteří pravidelně pijí alkohol, 53,9% respondentů, kteří pravidelně kouří marihuanu i tabák a všichni respondenti, kteří pravidelně užívají pervitin nebo kokain

Odpověď Ano uvědomuji a nic na tom měnit nechci, zvolilo 11,1% respondentů, kteří pravidelně pijí alkohol a 23,1% z těch, kteří uvedli, že pravidelně kouří marihuanu i tabák.

Odpověď Nemyslím si, že bych měl nějaké rezervy, svůj volný čas využívám efektivně tak zvolilo pouze 16,7% respondentů, kteří pravidelně pijí alkohol a 23% respondentů, kteří pravidelně kouří marihuanu a tabák, žádný z uživatelů ostatních psychotropních látek.

Tabulka 7 srovnání odpovědí na otázku č. 8 „*Zdali jsou respondenti uživatelé návykových látek*“ a na otázku č. 28 „*Uvědomujete si, že u sebe nacházíte rezervy, kde byste mohli svůj čas využít lépe? Např. sebezodělávání, hudba, sport, kultura, příroda, společenské akce, v něčem se zlepšit a v zálibách dál rozvíjet svoje schopnosti?*“

	Respondenti, kteří pravidelně pijí alkohol	Respondenti, kteří pravidelně kouří tabák	Respondenti, kteří pravidelně kouří marihua- nu	Respondenti, kteří pravidelně užívají pervitin nebo kokain
Ano uvědomuji a chtěl bych to změnit	72,2%	53,9%	53,9%	100%
Ano uvědomuji a nic na tom měnit nechci	11,1%	23,1%	23,1%	0%
Nemyslím si, že bych měl něja- ké rezervy, svůj volný čas vyu- žívám efektivně	16,7%	23%	23%	0%

Na základě těchto výsledků lze konstatovat, že hypotézu č. 4: „**Uživatelé návykových látek budou především jedinci, kteří nedokáží volný čas využívat efektivně**“ se podařilo verifikovat.

Pokud jsem v teoretické části hovořil o motivaci ke způsobu trávení volného času, zmínil jsem zde myšlenku O. Jíry, který uvádí, že pro každého jedince pojem volný čas představuje něco jiného. Se záměrem zjistit, co pro koho znamená pojem volný čas, byla respondentům položena **otázka č. 9 „Co pro vás především představuje pojem volný čas?“** Možnosti odpovědí byly: Čas na svoje zájmy, záliby, kroužky, Možnost jít ven do přírody, Čas na odpočinek, Možnost kulturního vyžití, Nedělat nic, potulovat se.

U mládeže **bezproblémové** jednoznačně zvítězil čas na svoje zájmy, záliby kroužky, který zvolilo 71,7% dotázaných, 21,7% označilo čas na odpočinek, 4,4% možnost jít ven do přírody a 2,2% zvolilo možnost kulturního vyžití. Nabízenou možnost nedělat nic, potulovat se nezvolil nikdo.

Podobně i většina respondentů z mládeže **delikventní** označila za pojem volný čas, čas na svoje zájmy, záliby a kroužky, bylo to 52,5%. Velký rozdíl ale nastal při následujících odpovědích, kde 25% dotázaných uvedlo čas na odpočinek a 15% za volný čas považuje nicnedělání a potulování se. Zanedbatelné množství 5% pak zvolilo možnost jít ven do přírody a 2,5% možnost kulturního vyžití. Z výsledků je zřejmé, že velká část mládeže delikventní na rozdíl od mládeže bezproblémové, vnímá volný čas pouze jako odpočinek nebo nic nedělání.

Tabulka 8 – odpovědi na otázku č. 9 „*Co pro vás především představuje pojem volný čas?*“

	delikventní	nedelikventní
Čas na svoje zájmy, záliby, kroužky	52,5%	71,7%
Možnost jít ven do přírody	5%	4,4%
Čas na odpočinek	25%	21,7%
Možnost kulturního vyžití	2,5%	2,2%
Nedělat nic, potulovat se	15%	0%

S otázkou č. 9 pak úzce souvisí odpovědi na **otázku č. 10 „Kolik máte volného času?“**.

Možnosti odpovědí byly: Mám spíše nedostatek volného času, Mám spíše dostatek volného času, Mám tolik volného času, že nevím, co s ním, Nezbývá mi žádný volný čas.

V případě mládeže **nedelikventní** byla nejvíce hodnocena odpověď: Mám spíše dostatek volného času, což zvolilo 50% respondentů. Na nedostatek volného času si stěžovalo 39,1% dotázaných, přemíru volného času zvolilo 8,7% dotázaných a na skutečnost, že jim nezbývá žádný volný čas, si stěžovalo pouze 2,2% respondentů.

U mládeže **delikventní** byly výsledky velice podobné, kdy 45% procent dotázaných odpovědělo, že mají spíše dostatek volného času a 27,5% si stěžovalo na nedostatek

volného času. Patrný rozdíl lze pozorovat u následujících odpovědí, kdy 17,5% dotázaných uvedlo, že má tolik volného času, že neví co s ním a 10% uvedlo, že jim nezbývá vůbec žádný volný čas.

Tabulka 9 – odpovědi na otázku č. 10 „*Kolik máte volného času?*“

	delikventní	nedelikventní
Mám spíše nedostatek volného času	27,5%	39,1%
Mám spíše dostatek volného času	45%	50%
Mám tolik volného času, že nevím co s ním	17,5%	8,7%
Nezbývá mi žádný volný čas	10%	2,2%

Výsledky výzkumu ukázaly, že většina respondentů z obou zkoumaných skupin má spíše dostatek volného času, který současně většina obou zkoumaných skupin vnímá jako čas na svoje zájmy, záliby a kroužky. Zároveň ale bylo zjištěno, že velká část mládeže delikventní za volný čas považuje odpočinek a nic nedělání.

#### **Otázka č. 11 „Kdo rozhoduje o tom, jak trávíte svůj volný čas?“**

Zde dostali respondenti možnost odpovědět: Sám se rozhoduji, jak budu trávit svůj volný čas, Rozhodují o tom moji rodiče, ale mám na výběr, Rozhodují o tom moji rodiče a nemám na výběr, Rozhoduje o tom někdo jiný (učitel, vychovatel, apod.) ale mám na výběr, Rozhoduje o tom někdo jiný (učitel vychovatel, apod.) a nemám na výběr. Tato otázka byla zvolena s cílem zjistit, zda-li se jednotlivci obou zkoumaných skupin sami rozhodují o tom, jak tráví svůj volný čas a do jaké míry jim volný čas organizuje někdo jiný.

95,7% respondentů z **bezproblémové** mládeže uvedlo, že se rozhodují sami, jak trávit svůj volný čas, pouze 2,2 % odpovědělo, že o tom rozhoduje někdo jiný (učitel, vychovatel, apod.) a nemají na výběr, 2,2% respondentů uvedlo, že o tom rozhoduje někdo jiný (učitel, vychovatel, apod.), ale mají na výběr.

U **delikventní** mládeže to bylo 65% respondentů, kteří uvedli, že se sami rozhodují, jak budou trávit svůj volný čas, následovala odpověď, že o tom rozhoduje někdo jiný (učitel, vychovatel, apod.), ale mají na výběr, kdy tuto možnost zvolilo 25% respondentů, 10%



respondentů pak uvedlo, že o tom, jak tráví svůj volný čas, rozhoduje někdo jiný (učitel, vychovatel apod.) a nemají na výběr.

Tabulka 10 – odpovědi na otázku č. 11, „**Kdo rozhoduje o tom, jak trávíte svůj volný čas?**“

	delikventní	nedelikventní
Sám se rozhodují, jak budu trávit svůj volný čas	65%	95,7%
Rozhodují o tom moji rodiče, ale mám na výběr	0%	0%
Rozhodují o tom moji rodiče a nemám na výběr	0%	0%
Rozhoduje o tom někdo jiný (učitel, vychovatel, apod.), ale mám na výběr	25%	2,2%
Rozhoduje o tom někdo jiný (učitel, vychovatel, apod.) a nemám na výběr	10%	2,2%

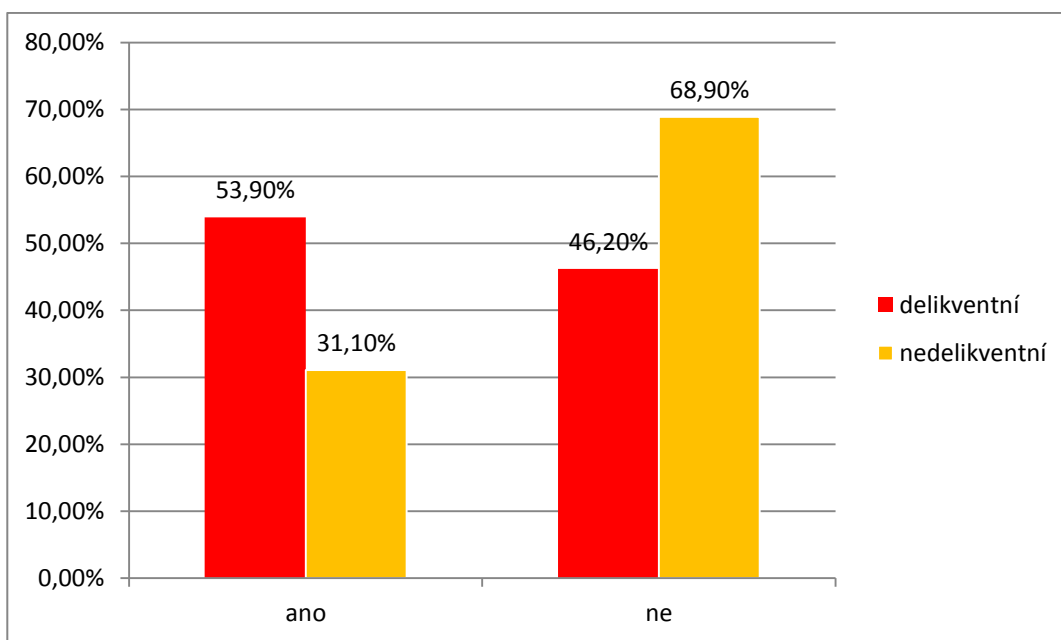
Výzkum ukázal, že v případě mládeže delikventní je u velké části respondentů volný čas organizovaný někým jiným, především učitelem, nebo vychovatelem. Takové zjištění může korespondovat s tvrzením, že tyto jednotlivci si nedokážou svůj volný čas organizovat sami. Proč tomu tak je naznačuje srovnání těchto odpovědí s odpověďmi na otázku č. 9 „**Co pro vás především představuje pojem volný čas?**“, kde 100% respondentů, kteří uvedli, že volný čas jim organizuje někdo jiný (učitel, vychovatel), ale mají na výběr, vnímají volný čas jako nic nedělání a potulování se. Současně ale toto zjištění může znamenat rezignaci těchto respondentů na to, svůj volný čas organizovat.

**Otázka č. 12 „Když si vzpomenete, jak trávili svůj volný čas vaši rodiče (popř. pěstouni nebo vychovatelé), myslíte si, že to mělo vliv na to, jak teď trávíte svůj volný čas vy?“**

Možnosti odpovědět byly pouze ano, ne. 53,9% respondentů z **delikventní** mládeže se domnívá, že způsob trávení volného času jejich rodičů mělo vliv na to, jak v současné době tráví volný čas oni, 46,2 % dotázaných si nemyslí, že by je ovlivnil způsob trávení volného času jejich rodičů.

U **nedelikventní** mládeže uvedlo 31,1 % respondentů, že způsob trávení volného času jejich rodičů je ovlivnil a 68,9% respondentů uvedlo, že nikoliv.

Graf 4 – odpovědi na otázku č. 12 „*Když si vzpomenete, jak trávili svůj volný čas vaši rodiče (popř. pěstouni nebo vychovatelé), myslíte si, že to mělo vliv na to, jak teď trávíte svůj volný čas vy?*“



Zde je patrné, že ačkoliv většina delikventních respondentů pochází z neúplné rodiny, nadpoloviční většina dotázaných přikládá rodičům ve vztahu k trávení volného času velkou důležitost. Naopak většina respondentů mládeže bezproblémová se od svých rodičů „distancuje“ nachází vlastní autonomní cestu.

**Otázka č. 13 „Zde dostali respondenti za úkol, aby si představili, že jejich volný čas je 100 bodů a pokusili se tyto body rozdělit podle toho, jakým způsobem tráví svůj volný čas.“**

Možnosti byly: sport, sebevzdělávání, četba, turistika, televize, počítačové hry, s přáteli, jiné zájmové kroužky, nic nedělání.

**Delikventní** mládež rozdělila svůj volný čas následovně. Nejvíce bodů v průměru 22 přikládali respondenti sportovním aktivitám, následoval čas strávený s přáteli, kterému přiložili 20,7 bodů, poté to byl čas u televize s 15,5 bodu, následovalo nic nedělání s 9,7 body, sebevzdělávání 8,8 bodů, počítačové hry 9,7 bodů, četba 5,7 bodů, jiné zájmové kroužky 4,4 bodů a turistika 3,6 bodů.

Nedelikventní mládež přiložila sportovním aktivitám 27,4 bodů, na druhém místě volili respondenti čas strávený s přáteli 23,5 body, 10,5 bodů patřilo sebevzdělávání, 9,5 bodů nic nedělání, 7,1 bodů čas u televize, 6 bodů pro četbu, 6,6 bodů turistika, 5,3 jiné zájmové kroužky, 4,1 počítačové hry

Tabulka 11 – odpovědi na otázku č. 13 „*Zde dostali respondenti za úkol, aby si představili, že jejich volný čas je 100 bodů a pokusili se tyto body rozdělit podle toho, jakým způsobem tráví svůj volný čas.*“

	delikventní	nedelikventní
Sport	22	27,4
Sebevzdělávání	8,8	10,5
Četba	5,7	6
Turistika	3,6	6,6
Televize	15,5	7,1
Počítačové hry	9,7	4,1
S přáteli	20,7	23,5
Jiné zájmové kroužky	4,4	5,3
Nic nedělání	9,7	9,5

Výsledky ukázaly, že většinu volného času tráví obě skupiny respondentů především sportovními aktivitami. Další velkou část volného času obě skupiny přiřadili času strávenému s přáteli. Rozdíl nastal u následujících aktivit, kde mládež delikventní označila třetí nejvýznamnější část trávení volného času jako čas u televize, zatímco mládež nedelikventní jako čas na sebevzdělávání. U obou skupin poté následoval čas na nic nedělání, u mládeže delikventní poté čas věnovaný hraním her na počítači. Zajímavé zjištění je, že poměrně významnou část volného času delikventní mládež na rozdíl od bezproblémové tráví u televize a počítačových her. Nejméně volného času obě skupiny věnují jiným zájmovým kroužkům

**Otázka č. 14 „Jak vnímáte svoje finanční možnosti ve způsobu trávení volného času?“**

Možnosti odpovědět. Peníze u mě nebyly nikdy žádný problém, rodiče mi platili všechny moje koníčky. Kvůli nedostatku peněz jsem bohužel nemohl vybírat koníčky podle svých představ, Nad nedostatkem peněz jsem nikdy nepřemýšlel, záměrně jsem volil finančně dostupné koníčky, Nejsem schopný odpovědět, jelikož jsem žádné koníčky nikdy neměl.

Nejvíce respondentů **delikventní** mládeže, celkem 65% uvedlo, že kvůli nedostatku peněz nemohli vybírat koníčky podle svých představ, následovala odpověď „Nad nedostatkem peněz jsem nikdy nepřemýšlel, záměrně jsem volil finančně dostupné koníčky,“ kterou zvolilo 17,5% respondentů. 12,5% odpovědělo, že peníze u nich nebyly nikdy žádný problém a rodiče jim platili všechny koníčky. Pouze 5% dotázaných uvedlo, že nejsou schopni odpovědět, jelikož nikdy žádné koníčky neměli.

Naopak většina respondentů z mládeže **bezproblémové**, celkem 47,8% uvedlo, že nad nedostatkem peněz nikdy nepřemýšleli a záměrně volili finančně dostupné koníčky. Pouze 15% dotázaných uvedlo, že kvůli nedostatku peněz nemohli vybírat koníčky podle svých představ a pouze jeden respondent uvedl, že nikdy žádné koníčky neměl.

Tabulka 12 – odpovědi na otázku č. 14 „*Jak vnímáte svoje finanční možnosti ve způsobu trávení volného času?*“

	delikventní	nedelikventní
Peníze u mě nebyly nikdy žádný problém, rodiče mi platili všechny koníčky	12,5%	34,8%
Kvůli nedostatku peněz jsem bohužel nemohl vybírat koníčky podle svých představ	65%	15,2%
Nad nedostatkem peněz jsem nikdy nepřemýšlel, záměrně jsem volil finančně dostupné koníčky	17,5%	47,8%
Nejsem schopný odpovědět, jelikož jsem žádné koníčky nikdy neměl	5%	2,2%

Výsledky výzkumu v této otázce naznačují, jakou důležitost u mládeže delikventní hraje stránka finanční a materiální. Naopak u mládeže bezproblémové výsledky výzkumu ukázaly, že většina jedinců, bez ohledu na jejich finanční situaci, dokázala svůj volný čas trávit smysluplně a vybírat dostupné koníčky. Toto tvrzení potvrzují i odpovědi na následující otázku.

**Otázka č. 15 „Považujete otázku peněz v problematice způsobu trávení volného času za zásadní?“**

Na tuto otázku odpovědělo „Ne“ 67,4% respondentů **nedelikventní** mládeže, 32,6% se domnívá, že peníze hrají zásadní roli v problematice trávení volného času. Naproti tomu mládež **delikventní** považuje otázku peněz v možnostech trávení volného času za zásadní. Tuto možnost zvolilo 77,5% dotázaných. Pouze 22,5% respondentů se domnívá, že peníze zásadní roli nemají.

Tabulka 13 – odpovědi na otázku č. 15 „*Považujete otázku peněz v problematice způsobu trávení volného času za zásadní?*“

	delikventní	nedelikventní
ano	77,5%	32,6%
ne	22,5%	67,4%

**Otázka č. 16 „Jak dlouho jste se většinou vydrželi věnovat svým zájmům?“**

Možnosti odpovědět: Nikdy jsem u žádné zájmové aktivity dlouho nevydržel, Když jsem se pro něco nadchl, obvykle jsem u zájmové činnosti vydržel.

V případě mládeže **delikventní** zvolilo 45% respondentů odpověď, nikdy jsem u žádné zájmové aktivity dlouho nevydržel a 55% dotázaných odpovědělo, když jsem se pro něco nadchl, obvykle jsem u zájmové činnosti vydržel.

Mládež **bezproblémová** v 76,1% vybrala odpověď, když jsem se pro něco nadchl, obvykle jsem u zájmové činnosti vydržel, pouze 23,9% respondentů uvedlo, že u žádné zájmové aktivity dlouho nevydrželi. Odpovědi na tuto otázku ukazují na slabou motivační stránku delikventní mládeže.

Tabulka 14 – odpovědi na otázku č. 16 „*Jak dlouho jste se většinou vydrželi věnovat svým zájmům?*“

	delikventní	nedelikventní
Nikdy jsem u žádné zájmové aktivity dlouho nevydržel	45%	23,9%
Když jsem se pro něco nadchl, u zájmové činnosti jsem obvykle vydržel	55%	76,1%

**Otázka č. 17** „Respondenti dostali za úkol rozdělit 100 bodů, podle toho, komu přikládáte jakou zásluhu na tom, jak v současné době trávíte svůj volný čas.“ Odpověď: Rodičům, Přátelům, Prostředí, kde jsem vyrůstal, Médiím, Škole, Sám sobě.

Lorenz, Pelikán a další autoři hovoří o tom, že člověk se stává v současné době konformní. Je ovlivňován sdělovacími prostředky. Výzkumem v této otázce chci mimo jiné zjistit míru konformity respondentů, zaměřenou na to, jak jsou při rozhodování ve způsobu trávení volného času ovlivňováni médii.

Respondenti mládeže **delikventní** největší zásluhu přiřadili svým přátelům, kterým udělili 26 bodů z pomyslného koláče o sto bodech, 25,7 bodů potom přikládají sami sobě, 21,4 bodů prostředí, kde vyrůstali, 14,6 bodů svým rodičům, 6,6 bodů škole a 5,8 bodů médiím.

Odpovídající z mládeže **nedelikventní** v této otázce nejvíce bodů 32,7 přidělili sami sobě, následovali rodiče, kterým přiřadili 22 bodů, přátelům 21,8 bodů, prostředí, kde vyrůstali 13 bodů, škole 6,9 bodů a médiím 3,7 bodů.

Tabulka 15 – odpovědi na otázku č. 17 „Respondenti dostali za úkol rozdělit 100 bodů, podle toho, komu přikládáte jakou zásluhu na tom, jak v současné době trávíte svůj volný čas.“

	delikventní	nedelikventní
Rodičům	14,6	22
Přátelům	26	21,8
Prostředí, kde jsem vyrůstal	21,4	13
Médiím	5,8	3,7
Škole	6,6	6,9
Sám sobě	25,7	32,7

Výsledek výzkumu v této otázce vnímám tak, že mládež **bezproblémová** jsou především autentičtí jedinci, kteří si uvědomují sami sebe a svoji roli v životě. Uvědomují si, že způsob trávení svého volného času ovlivňují především sami a je na nich, jak si svůj volný čas zorganizují. Významný vliv přikládají svým rodičům, přátelům ale i prostředí, kde vyrůstali.

Naopak mládež **delikventní** se řídí podle toho, co si myslí jejich přátelé a jejich vlastní pocit je až na druhém místě. Vliv prostředí řadí před vztah s rodiči, což je pochopitelné, vzhledem k neúplným rodinám, ve kterých většina z nich vyrůstala. Zajímavým poznatkem je, že všichni respondenti řadí vliv školy až na poslední místa. Co se týká vlivu médií, nejen v tomto ohledu mládež delikventní vykazuje větší míru konformity než mládež nedelikventní.

**Otázka č. 18 „Jak byste v současné době hodnotili úroveň informovanosti o možnostech trávení volného času obecně?“**

Odpověď: Dobrá, Velmi dobrá, Špatná, Velmi špatná.

**Bezproblémová** mládež hodnotila informovanost o možnostech trávení volného času jako dobrou v 54,4% případů. 34,8% respondentů vnímá informovanost o možnostech

trávení volného času jako velmi dobrou a pouze 10,9% odpovídajících považuje současnou informovanost za špatnou. Odpověď velmi špatná nezvolil žádný z dotázaných.

42,5% respondentů z mládeže **delikventní** vnímá současnou informovanost o možnostech jako dobrou, 22,5% dokonce jako velmi dobrou, 25% dotázaných se ale domnívá, že informovanost je špatná a 10% dotázaných si dokonce myslí, že informovanost je velmi špatná.

Tabulka 16 – odpovědi na otázku č. 18 „*Jak byste v současné době hodnotili úroveň informovanosti o možnostech trávení volného času obecně?*“

	delikventní	nedelikventní
Dobrá	42,5%	54,4%
Velmi dobrá	22,5%	34,8%
Špatná	25%	10,9%
Velmi špatná	10%	0%

Co se týká rozdílů mezi mládeží delikventní a bezproblémovou v oblasti hodnocení úrovně informovanosti o možnostech trávení volného času, v hodnocení dobrá a velmi dobrá nejsou rozdíly výrazně markantní. Výsledky ale ukazují, že mládež delikventní vnímá informovanost o možnostech trávení volného času hůře, jelikož 25% ji hodnotí špatně a 10% velmi špatně.

**Otázka č. 19 „Respondenti dostali za úkol rozdělit 100 bodů podle toho, z jakých informačních kanálů nejčastěji čerpali informace o možnostech trávení volného času.“**

Možnosti odpovědět byly: Internet, Televize, Rozhlas, Tisk, Škola, Přátelé, Rodina, Prezentace, přednášky a společenské akce různých organizací.

Mládež **delikventní**, největší počet bodů 28,9 přidělila svým přátelům, následoval internet, který si získal 24,3 bodů, poté televize 11,8 bodů, rodina 11,6 bodů, škola 10,2 bodů, prezentace, přednášky a společenské akce různých organizací 6 bodů, tisk 4,8 bodů a jako poslední rozhlas s 2,5 bodem.

Mládež **bezproblémová** největším počtem bodů 32,4 hodnotila internet, jako nejvíce vytěžovaný informační kanál o možnostech trávení volného času, následovali přátelé



s počtem 29,7 bodů, poté rodina 19,7 bodů, škola 9,3 bodů, televize 3 body, tisk 2,6 bodů, prezentace, přednášky a společenské akce různých organizací 2,1 bod a rozhlas s 1,1 body.

Tabulka 17 – odpovědi na otázku č. 19 „*Respondenti dostali za úkol rozdělit 100 bodů podle toho, z jakých informačních kanálů nejčastěji čerpali informace o možnostech trávení volného času.*“

	delikventní	nedelikventní
Internet	24,3	32,4
Televize	11,8	3
Rozhlas	2,5	1,1
Tisk	4,8	2,6
Škola	10,2	9,3
Přátelé	28,9	29,7
Rodina	11,6	19,7
Prezentace, přednášky a společenské akce různých organizací	6	2,1

Největší podíl respondenti z obou zkoumaných skupin na otázku z jakých informačních kanálů čerpali, přiřadili svým přátelům. Jako druhý informační kanál byl znovu u obou skupin internet a jako třetí rodina. Na čtvrtém místě to byl pro mládež delikventní televize, pro mládež bezproblémovou škola. Na posledních místech se umístily přednášky, tisk a rozhlas. Tyto výsledky znovu naznačují, že škola a rodina nejsou pro respondenty hlavními nositeli informací o možnostech trávení volného času.

**Otázka č. 20 „Dokážete v současné době říci, že máte přehled o volnočasových zařízeních (domy dětí a mládeže, nízkoprahová centra, sportovní kluby apod.), které se nachází ve vašem okolí a jaké možnosti trávení volného času nabízejí?“**

Odpověď: Ano, znám některá volnočasová zařízení a jejich možnosti trávení volného času, které nabízejí, Ano znám některá volnočasová zařízení ve svém okolí, ale ne-

mám přehled, jaké možnosti trávení volného času nabízejí, Neznám žádná volnočasová zařízení ve svém okolí.

Na tuto otázku odpovědělo 43,5% respondentů z **nedelikventní** mládeže, že znají některá volnočasová zařízení ve svém okolí a jejich možnosti trávení volného času, které nabízejí, 43,5% dotázaných uvedlo, že zná některá volnočasová zařízení ve svém okolí, ale nemají přehled o tom, jaké možnosti trávení volného času nabízejí, a 13% respondentů odpovědělo, že neznají žádná volnočasová zařízení ve svém okolí.

Odpověď „Ano, znám některá volnočasová zařízení a jejich možnosti trávení volného času, které nabízejí“ uvedlo 55% respondentů **delikventní** mládeže, 20% delikventů uvedlo, že znají některá volnočasová zařízení ve svém okolí, ale nemají přehled o možnostech trávení volného času, jaké nabízejí, a 25% dotázaných uvedlo, že neznají žádná volnočasová zařízení ve svém okolí.

Tabulka 18 – odpovědi na otázku č. 20 „*Dokážete v současné době říci, že máte přehled o volnočasových zařízeních (domy dětí a mládeže, nízkoprahová centra, sportovní kluby apod.), které se nachází ve vašem okolí a jaké možnosti trávení volného času nabízejí?*“

	delikventní	nedelikventní
Ano, znám některá volnočasová zařízení ve svém okolí a jejich možnosti trávení volného času, které nabízejí	55%	43,5%
Ano, znám některá volnočasová zařízení ve svém okolí, ale nemám přehled, jaké možnosti trávení volného času nabízejí	20%	43,5%
Neznám žádná volnočasová zařízení ve svém okolí	25%	13%

Zde výsledky naznačují, že ačkoliv asi polovina delikventních respondentů zná některá volnočasová zařízení a mají přehled o tom, jaké možnosti trávení volného času nabízejí, druhá polovina nezná svoje možnosti nebo neznají vůbec žádná volnočasová zařízení.

**Otázka č. 21 „V čem si myslíte, že by se informovanost o možnostech trávení volného času mohla zlepšit?“**

Odpověď: Lepší informace by mohli poskytnout sami rodiče, Větší osvěta ve školách, formou seminářů, různých prezentací, Veřejná prezentace volnočasových zařízení, domy dětí a mládeže, neziskových organizací, Mediální akce za podpory ministerstva školství, Současnou úroveň poskytování informací o volnočasových aktivitách vnímám jako dostačující. Zde dostali respondenti možnost více odpovědí.

**Delikventní** mládež vidí nedostatky, především v informovanosti ze strany rodičů. 30% dotázaných uvedlo, že lepší informace by mohli poskytnout sami rodiče. 27,5% dotázaných se domnívá, že informovanost by se mohla zlepšit prostřednictvím mediálních akcí za podpory ministerstva školství, 17,5 procenta dotázaných se domnívá, že ke zlepšení by mohly přispět veřejné prezentace volnočasových zařízení, domů dětí a mládeže a neziskových organizací, 15% si myslí, že by pomohla větší osvěta ve školách, formou seminářů a různých prezentací a 17,5% respondentů vnímá současnou úroveň poskytování informací jako dostačující.

**Bezproblémová** mládež jednoznačně podpořila větší osvětu ve školách, kdy tuto možnost zvolilo 63% dotázaných. 34,8% respondentů uvedlo, že informovanost by mohly zlepšit mediální akce za podpory ministerstva školství, 32,6% podpořilo veřejné prezentace volnočasových zařízení, 17,4% se domnívá, že lepší informace by mohli poskytnout sami rodiče a shodně 17,4% dotázaných vnímá současnou úroveň poskytování informací jako dostačující.

Výsledky výzkumu v otázce zlepšení informovanosti o možnostech trávení volného času ukázaly na rozdíly mezi mládeží delikventní a bezproblémovou. U odpovědí mládeže **delikventní** se zřejmě do jisté míry odráží jejich rodinné vztahy a zázemí, čímž dávají jasně najevo, že problém spatřují především v poskytování informací ze strany rodičů. Toto zjištění potvrzují i odpovědi na otázky č. 12,17,19. Naopak mládež **nedelikventní** jednoznačně vyhodnotila jako nedostatečné poskytování informací na půdě školy, což současně potvrzují i odpovědi na otázky č. 17,19

Tabulka 19 – odpovědi na otázku č. 21 „*V čem si myslíte, že by se informovanost o možnostech trávení volného času mohla zlepšit?*“

	delikventní	nedelikventní
Lepší informace by mohli poskytnout sami rodiče	30%	17,4%
Větší osvěta ve školách, formou seminářů a různých prezentací	15%	63%
Veřejná prezentace volnočasových zařízení, domy dětí a mládeže, neziskových organizací	17,5%	32,6%
Mediální akce za podpory ministerstva školství	27,5%	34,8%
Současnou úroveň poskytování informací o volnočasových aktivitách vnímám jako dostačující	17,5%	17,4%

S těmito výsledky úzce souvisí i vyhodnocení odpovědí na **otázku č. 29** „**Co by vás nejvíce motivovalo k tomu, abyste změnili svůj přístup k trávení volného času?**“

56,5% respondentů z mládeže **nedelikventní** v tomto směru spatřuje především motivaci zdokonalit se v něčem novém a uspokojit svoje potřeby. 17,4% respondentů by nejvíce motivovala podpora a zájem jejich okolí (rodina, partner, přátelé, kolegové, učitelé, vychovatelé), 13% dotázaných by podpořil zájem ze strany institucí (školy, obce), které by zprostředkovaly aktivity, informovaly by o nich a poskytly prostory, přičemž nejméně by tuto mládež motivovala možnost zviditelnit se před ostatními, kdy tuto odpověď zvolilo 2,2% dotázaných.

Většinu respondentů z mládeže **delikventní** by rovněž motivovala možnost zdokonalit se v něčem novém a uspokojit svoje potřeby. Tuto volbu by preferovalo 35% dotázaných. 25% respondentů uvedlo možnost „Zviditelnit se před ostatními (rodina, partner, přátelé, spolužáci, kolegové, učitelé vychovatelé)“, 15% respondentů by motivoval dostatek informací o tom, kde kdy a jak mohou konkrétní činnost dělat, 12,5% delikventů by

podpořil zájem jejich okolí (rodina, partner, přátelé, kolegové, učitelé, vychovatelé) a shodně 12,5% dotázaných vnímá jako dostatečnou motivaci podporu ze strany institucí, které by zprostředkovaly aktivity, informovaly by o nich a poskytly prostory.

Tabulka 20 – odpovědi na otázku č. 29 „*Co by Vás nejvíce motivovalo k tomu, abyste změnili svůj přístup k trávení volného času?*“

	delikventní	nedelikventní
Dostatek informací o tom, kde, kdy a jak mohu konkrétní činnost dělat	15%	10,9%
Podpora a zájem mého okolí (rodina, partner, přátelé, kolegové, učitelé, vychovatelé)	12,5%	17,4%
Podpora ze strany institucí (školy, obce), které by zprostředkovaly aktivity, informovaly by o nich a poskytly prostory	12,5%	13%
Možnost zviditelnit se před ostatními (rodina, partner, přátelé, spolužáci, kolegové, učitelé, vychovatelé)	25%	2,2%
Možnost zdokonalit se v něčem novém a uspokojit svoje potřeby	35%	56,5%

**Otázka č. 22 „Dopustili se vaši rodiče někdy nějakého protiprávního jednání, za které byli stíháni nebo odsouzeni?“**

Odpověď: Ne, nikdy se žádného takového protiprávního jednání nedopustili, Ano, jednou byl někdo z rodičů stíhán nebo odsouzen, Ano, stíhán a odsouzen byl někdo z rodičů opakovaně, Nevím, s rodiči jsem nevyrostal.

Na tuto otázku odpovědělo 37,5% dotázaných mladých **delikventů**, že jejich rodiče se nikdy žádného takového protiprávního jednání nedopustili. 27,5% respondentů uvedlo, že jednou byl někdo z rodičů stíhán nebo odsouzen, stejný počet odpovídajících uvedl, že stíhán nebo odsouzen byl někdo z rodičů opakovaně, 7,5% respondentů uvedlo, že neví, protože s rodiči nevyrostali.

95,7% respondentů mládeže **bezproblémové** uvedlo, že jejich rodiče se nikdy nedopustili žádného protiprávního jednání, za které by byli stíháni nebo odsouzeni. Jeden dotázaný uvedl, že jednou byl někdo z rodičů stíhán nebo odsouzen a jeden respondent uvedl, že nemůže odpovědět, protože s rodiči nevyrůstal.

Vyhodnocením odpovědí na tuto otázku se podařilo verifikovat **hypotézu č. 1**

**„U respondentů z delikventní skupiny se bude častěji než u respondentů z nedelikventní skupiny objevovat páchaní kriminality jejich rodičů.“**

Tabulka 21 – odpovědi na otázku č. 22 *„Dopustili se vaši rodiče někdy nějakého protiprávního jednání, za které byli stíháni nebo odsouzeni?“*

	delikventní	nedelikventní
Ne, nikdy se žádného takového protiprávního jednání nedopustili	37,5%	95,7%
Ano, jednou byl někdo z rodičů stíhán nebo odsouzen	27,5%	2,2%
Ano, stíhán a odsouzen byl někdo z rodičů opakovaně	27,5%	0%
Nevím, s rodiči jsem nevyrůstal	7,5%	2,2%

**Otázka č. 23 „Dopustil jste se někdy vy nějakého protiprávního jednání? Nevažujte dopravní přestupky.“**

Možnosti odpovědět byly: Ne, nikdy jsem se žádného protiprávního jednání nedopustil, Ano, ale jenom drobných přestupků, Ano, ale nikdy jsem nebyl stíhán nebo odsouzen, Ano, byl jsem stíhán nebo odsouzen.

78,3% respondentů mládeže **nedelikventní** uvedlo, že se nikdy žádného takového protiprávního jednání nedopustili, 13% dotázaných se dopustilo jenom drobných přestupků, tři respondenti (6,5%) se dopustili protiprávního jednání, ale nebyli stíháni nebo odsouzeni a jeden dotázaný uvedl, že byl stíhán nebo odsouzen.

65% respondentů mládeže **delikventní** uvedlo, že se dopustili pouze drobných pře-  
stupků, 17,5% dotázaných uvedlo, že byli stíháni nebo odsouzeni, 15% dotázaných se do-  
pustili protiprávního jednání, ale nikdy nebyli stíháni nebo odsouzeni, pouze jeden respon-  
dent uvedl, že se nikdy žádného protiprávního jednání nedopustil.

Tabulka 22 – odpovědi na otázku č. 23 „*Dopustil jste se někdy vy nějakého pro-  
tiprávního jednání? Neuvažujte dopravní přestupky.*“

	delikventní	nedelikventní
Ne, nikdy jsem se žádného protiprávní- ho jednání nedopustil	2,5%	78,3%
Ano, ale jenom drobných přestupků	65%	13%
Ano, ale nikdy jsem nebyl stíhán nebo odsouzen	15%	6,5%
Ano, byl jsem stíhán nebo odsouzen	17,5%	2,2%

**Otázka č. 24 „Jakého protiprávního jednání jste se dopustil?“** Odpověď: Nedop-  
pustil, Krádeže, Sprejerství, Ublížení na zdraví, Šikana, Výroba a držení drog, Jiné. Zde  
dostali respondenti možnost označit více odpovědí.

Za nejčastější protiprávní jednáním, kterého se dopustili respondenti mládeže **nede-  
likventní**, označilo 13% dotázaných možnost „jiné“, následovaly krádeže s 10-ti%, jeden  
respondent uvedl sprejerství a jeden šikanu. 78,3 % uvedlo, že se protiprávního jednání  
nedopustili.

57,5% respondentů mládeže **delikventní** přiznalo, že se dopustili krádeží, 55% vý-  
roby nebo držení drog, 22,5% označili možnost jiné protiprávní jednání, 20% ublížení na  
zdraví a 17,5% sprejerství.

Tabulka 23 – odpovědi na otázku č. 24 „*Jakého protiprávního jednání jste se dopustil?*“

	delikventní	nedelikventní
nedopustil	2,5%	78,3%
krádeže	57,5%	10,9%
sprejerství	17,5%	2,2%
Ublížení na zdraví	20%	0%
šikana	12,5%	2,2%
Výroba a držení drog	55%	0%
jiné	22,5%	13%

**Otázka č. 25 „Byla Vám pro delikventní chování nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova?“**

Odpověď ano x ne. Odpovědi na tuto otázku jsou interpretovány na straně 59.

**Otázka č. 26 „Domníváte se, že způsob trávení volného času může mít vliv na to, jestli bude jedinec páchat kriminální trestnou činnost? Pokud ano, čemu byste přikládali největší důležitost, co by mohlo tyto tendence změnit?“**

Odpověď: Lepší informovanost o možnostech trávení volného času, Větší zájem okolí (rodina, přátelé, škola) a komunikace o tom, jak mohu trávit svůj volný čas, Lepší finanční možnosti a podpora ze strany školy, obce, státu, Lepší motivace, čeho mohu v budoucnosti dosáhnout, Způsob trávení volného času nemůže mít žádný vliv na budoucí kriminální chování. Zde dostali respondenti možnost označit více odpovědí.

37,5% **delikventů** uvedlo, že největší důležitost přikládají lepší motivaci tomu, čeho mohu v budoucnosti dosáhnout. 17,5% se domnívá, že by k tomuto mohla přispět lepší informovanost, stejný počet dotázaných hlasoval pro větší zájem okolí (rodina, přátelé, škola) a komunikaci o tom, jak mohu trávit volný čas. 12,5% dotázaných označilo lepší finanční možnosti a podporu ze strany škol, obcí a státu, 10% respondentů se domnívá, že způsob trávení volného času nemůže mít žádný vliv na budoucí kriminální chování a pouze



5% respondentů se domnívá, že by tyto tendence mohla změnit lepší infrastruktura (dětská hřiště, skateparky, klubovny, volnočasová zařízení)

24 hlasů (52,2% ) od respondentů **nedelikventní** mládeže dostal větší zájem okolí (rodina, přátelé, škola) a komunikace o tom, jak mohu trávit volný čas. 9 hlasů (19,6%) získala lepší motivace, čeho mohu v budoucnosti dosáhnout, 5 hlasů (10,9%) bylo pro lepší infrastrukturu (dětská hřiště, skateparky, klubovny, volnočasová zařízení), 3 hlasy (6,5%) patřilo lepší finanční podpoře ze strany školy, obce, státu, stejné hodnocení si získala odpověď, že způsob trávení volného času nemůže mít žádný vliv na budoucí kriminální chování, pouze dva hlasy získala lepší informovanost o možnostech trávení volného času.

Tabulka 24 – odpovědi na otázku č. 26 „*Domníváte se, že způsob trávení volného času může mít vliv na to, jestli bude jedinec páchat kriminální trestnou činnost? Pokud ano, čemu byste přikládali největší důležitost, co by mohlo tyto tendence změnit?*“

	delikventní	nedelikventní
Lepší informovanost o možnostech trávení volného času	17,5%	5%
Větší zájem okolí (rodina, přátelé, škola) a komunikace o tom, jak mohu trávit svůj volný čas	17,5%	52,2%
Lepší finanční možnosti a podpora ze strany školy, obce, státu	12,5%	6,5%
Lepší infrastruktura (dětská hřiště, skateparky, klubovny, volnočasová zařízení)	5%	10,9%
Lepší motivace, čeho mohu v budoucnosti dosáhnout	37,5%	19,6%
Způsob trávení volného času nemůže mít žádný vliv na budoucí kriminální chování	10%	6,5%

Výsledky výzkumu v této otázce ukazují na rozdíly mezi mládeží delikventní a bezproblémovou v otázce motivace ke změně způsobu trávení volného času. Zatímco většina respondentů mládeže **bezproblémové** uvedla možnost „Větší zájem okolí (rodina,

přátelé, škola) a komunikace o tom, jak mohu trávit svůj volný čas“, většina respondentů mládeže **delikventní** si zvolila možnost „Lepší motivace, čeho mohu v budoucnosti dosáhnout“

V případě mládeže bezproblémové se zde potvrzují výsledky odpovědí na otázku, č. 21 „**V čem si myslíte, že by se informovanost o možnostech trávení volného času mohla zlepšit?**“, kde 63% respondentů uvedlo, že lepší informace o možnostech trávení volného času by měla poskytnout škola.

**Otázka č. 27 „Kdyby Vám dal někdo možnost (bez finančního omezení), jak trávit svůj volný čas, která zájmová činnost by vás oslovila?“**

Respondenti dostali za úkol seřadit aktivity posloupně od nejzajímavější po nejméně zajímavou. Možnosti odpovědět byly: Sportovní hry (fotbal, volejbal, basketbal, hokej apod.), Jízda na koni, Úpolové sporty (bojová umění, šerm), Hra na hudební nástroj, Raketové sporty (tenis badminton, squash), Modelářina, Vodní sporty (plavání, kanoistika, windsurfing), Tematické vzdělávací kurzy (jazyky, programování, kreslení, apod.), Adrenalinové sporty (bungee jumping, paragliding), Taneční hodiny.

Mládež **bezproblémová** nabízené volnočasové možnosti seřadila v tomto pořadí. Na prvním místě s 5,7 body se umístily sportovní hry, tyto následovaly raketové sporty s 4,1 body, vodní sporty s 3,6 body, adrenalinové sporty s 3,5 body, taneční hodiny s 3,2 body, tématické vzdělávací kurzy se třemi body, hra na hudební nástroj 2,8 bodů, úpolové sporty 2,7 bodů, jízda na koni 2,2 bodů a jako poslední skončila modelářina s jedním bodem.

Mládež **delikventní** na prvním místě zvolila rovněž sportovní hry s 5,6 body, jako druhé nejzajímavější v pořadí byli adrenalinové sporty se 4,2 body a na třetím místě se umístily úpolové sporty se čtyřmi body. Následovala hra na hudební nástroj s 3,5 body, vodní sporty s 3,1 body, taneční hodiny s 2,6 body, jízda na koni s 2,5 body, raketové sporty hodnotili v průměru 2,4 body, modelářina 1,3 body a jako poslední v pořadí se umístili tématické vzdělávací kurzy s jedním bodem.

Tabulka 25 – odpovědi na otázku č. 27 „*Kdyby Vám dal někdo možnost (bez finančního omezení), jak trávit svůj volný čas, která zájmová činnost by vás oslovila?*“

	delikventní	nedelikventní
Sportovní hry (fotbal, volejbal, basketbal, hokej apod.)	5,6	5,7
Jízda na koni	2,5	2,2
Úpolové sporty (bojová umění, šerm)	4	2,7
Hra na hudební nástroj	3,5	2,8
Raketové sporty (tenis, badminton, squash)	2,4	4,1
Modelářina	1,3	1
Vodní sporty (plavání, kanoistika, windsurfing)	3,1	3,6
Tématické vzdělávací kurzy (jazyky, programování, kreslení, apod.)	1	3
Adrenalinové sporty (bungee jumping, paragliding)	4,2	3,5

Vyhodnocením odpovědí na tuto otázku se podařilo verifikovat **hypotézu č. 5:**

**„Delikventní mládež, bude volit aktivní způsob trávení volného času, na rozdíl od mládeže bezproblémové bude upřednostňovat adrenalinové a úpolové sporty.“**

**Otázka č. 28 „Uvědomujete si, že u sebe nacházíte rezervy, kde byste mohli svůj čas využít lépe? Např. sebevzdělávání, hudba, sport, kultura, příroda, společenské akce, v něčem se zlepšit a v zálibách dál rozvíjet svoje schopnosti?“**

Možnosti odpovědět byly: Ano uvědomuji a chtěl bych to změnit, Ano uvědomuji a nic na tom měnit nechci, Nemyslím si, že bych měl nějaké rezervy, svůj volný čas využívám efektivně.

Odpověď: Ano, uvědomuji a chtěl bych to změnit, zvolilo 55% respondentů mládeže delikventní a 65,2% respondentů mládeže nedelikventní. 30% respondentů mládeže delikventní a 17,4% respondentů mládeže bezproblémové uvedlo odpověď: Ano, uvědo-

muji, ale nic na tom měnit nechci, 15% delikventních respondentů a 17,4% respondentů bezproblémových uvedlo, že svůj čas využívají efektivně.

Tabulka 26 – odpovědi na otázku č. 28 „*Uvědomujete si, že u sebe nacházíte rezervy, kde byste mohli svůj čas využít lépe? Např. sebezodělávání, hudba, sport, kultura, příroda, společenské akce, v něčem se zlepšit a v zálibách dál rozvíjet svoje schopnosti?*“

	delikventní	nedelikventní
Ano, uvědomuji a chtěl bych to změnit	55%	65,2%
Ano, uvědomuji, ale nic na tom měnit nechci	30%	17,4%
Nemyslím si, že bych měl nějaké rezervy, svůj čas využívám efektivně	15%	17,4%

Pokud se zamyslíme nad touto otázkou do hloubky, většina z nás si musí připustit, že u sebe nějaké rezervy ve způsobu trávení volného času nachází. Často si nedokážeme najít čas na aktivity, které bychom dělat chtěli, přitom je stále odkládáme a věnujeme se jiným činnostem. Smyslem této otázky nebylo jenom zjištění, jak efektivně, kdo využívá svůj volný čas. Současně jsem chtěl zjistit míru sebereflexe obou zkoumaných skupin, jak si kdo z respondentů uvědomuje a připouští, že u sebe nějaké rezervy nachází a zda-li s tímto dotyční chtějí, nebo nechtějí nadále pracovat. Uvědomění si těchto souvislostí považuji za jeden z důležitých aspektů ve zdravém vývoji jedince, který se má, i díky sebereflexi, naučit organizovat svůj volný čas sám.

Výsledky výzkumu ukázaly, že většina respondentů obou zkoumaných skupin u sebe rezervy nachází a uvědomují si to. Poměrně velké množství 30% respondentů mládeže delikventní ale současně přiznává, že na této skutečnosti nic měnit nechce. Pokud si tyto souvislosti respondenti uvědomují a nic na tom měnit nechtějí, v jejich rozhodování spatřují určitou neochotu a rezignaci. S tímto zjištěním mohou souviset i odpovědi na otázku č. 6 „**Na koho se převážně obracíte při problémech v životě,**“ kde 15% dotázaných delikventních respondentů uvedlo, že na řešení svých problémů rezignují.

**Otázka č. 29 „Co by Vás nejvíce motivovalo k tomu, abyste změnili svůj přístup k trávení volného času?“**

Dostatek informací o tom, kde, kdy a jak mohu trávit svůj volný čas, Podpora a zájem mého okolí (partner, přátelé, kolegové, učitelé, vychovatelé), Podpora ze strany institucí (školy, obce), které by zprostředkovaly aktivity, informovaly by o nich a poskytly prostory, Možnost zviditelnit se před ostatními (rodina, partner, přátelé, spolužáci, kolegové, učitelé, vychovatelé), Možnost zdokonalit se v něčem novém, uspokojit svoje potřeby.

Výsledky výzkumu v této otázce byly prezentovány u odpovědí na otázku č. 21 na str. 72.

## ZÁVĚR VÝZKUMU

Hlavním cílem výzkumu diplomové práce bylo zjistit, zdali způsob trávení volného času může bezprostředně ovlivňovat páčání kriminality mladých lidí a jaké faktory mohou tyto okolnosti změnit.

Rozdíly v přístupu k trávení volného času delikventní a nedelikventní mládeže, byly v interpretaci výzkumu srovnány mezi sebou, mezi kriminogenními faktory a současně byly porovnány ve vztahu k páčání kriminality.

V závěru diplomové práce lze konstatovat, že trávení volného času skutečně ovlivňuje páčání kriminality mládeže, ale v širších souvislostech, než kterými je jenom způsob jeho trávení. Tyto souvislosti volného času, se bezprostředně ovlivňují, jsou ve vzájemné interakci. Jedná se především o uvědomění si toho, co pro jednotlivce volný čas znamená, jaké jsou jeho životní hodnoty, jaká je preference volného času, jaký vliv měl na jedince způsob trávení volného času jeho rodičů, jak kvalitní dostává informace o možnostech trávení volného času, jaká je jeho motivace trávit volný čas určitým způsobem a jak v souvislosti s trávením volného času vnímá svoje finanční možnosti.

Výsledky výzkumu ukazují právě na nedostatky v informovanosti mládeže delikventní, která vnímá informovanost o možnostech trávení volného času hůř než mládež bezproblémová. U odpovědí mládeže delikventní se zřejmě do jisté míry odráží jejich špatné rodinné vztahy a zázemí, čímž dávají jasně najevo, že problém spatřují především v poskytování informací ze strany rodičů.

Naopak mládež nedelikventní jednoznačně vyhodnotila jako nedostatečné poskytování informací na půdě školy. Za této situace lze pouze konstatovat určitá doporučení, jelikož neexistují účinné prostředky, kterými bychom mohli přimět rodiče, aby tak učinili. Určité možnosti, jak ale úroveň informovanosti v tomto směru zvýšit, vidím v pedagogickém působení. Současná praxe poskytování informací ze strany volnočasových zařízení jako jsou domovy mládeže a další subjekty na půdě základních a středních škol je zřejmě neúčinná. Většina respondentů v tomto ohledu spatřuje značné mezery a mají za to, že zlepšení informovanosti o možnostech trávení volného času by mělo probíhat právě na půdě školy.

Dalším zmíněným faktorem, který by mohl tyto okolnosti změnit, je motivace ke způsobu trávení volného času. Tuto skutečnost si většina respondentů mládeže delikventní

uvědomuje a za prostředek k dosažení zásadní změny ve způsobu trávení volného času považuje lepší motivaci v tom, čeho mohou v životě dosáhnout. Na otázku, co by je motivovalo ke změně způsobu trávení volného času, většina uvedla, že by je motivovala možnost zdokonalit se v něčem novém a uspokojit svoje potřeby, další velkou část respondentů by motivovala možnost zviditelnit se před ostatními.

Kromě rodičů je to především pedagog, kdo pozná, v čem se jednotliví žáci vyjímají a při zohlednění jejich individuality jim může doporučit a ukázat směr, kterým by se měli ve svých volnočasových aktivitách ubírat. Jak bylo již řečeno, volnočasová zařízení jako domy dětí a mládeže obvykle spolupracují s místními školami, kterým předávají informace o možnostech trávení volného času. K lepší motivaci mládeže by mohlo přispět, kdyby nabízené možnosti volnočasových aktivit pedagog spojoval s individuálními vlastnostmi žáka a dal mu určitá doporučení.

Např. ne každý jedinec preferuje sport jako hlavní náplň volnočasových aktivit. Takový jedinec ale může mít výtvarné nadání a může být zručný. V případě suchého konstatování, že jednou z nabízených možností volnočasového zařízení je modelářský kroužek a předání takové informace např. na půdě školy, nemusí jedince tato informace zaujmout a oslovit. V tomto případě by k motivaci mohl přispět pedagog, který by dotyčnému vysvětlil, že zde může uplatnit svoje přednosti, navedl ho na zdroje, kde by se dozvěděl, čeho může dosáhnout, v čem se zdokonalit, jak může uspokojit svoje potřeby nebo jak se zviditelnit před ostatními (např. účast na modelářské soutěži).

Další důležitou dimenzí bylo zjištění vnímání volného času, kde se ukázalo, že poměrně velká část delikventních respondentů vnímá volný čas jako nic nedělání. Současně ale většina delikventních respondentů uvádí, že způsob trávení volného času jejich rodičů má vliv na to, jak v současné době tráví svůj volný čas oni. Tyto výsledky tak potvrzují dosavadní poznatky, že děti omezené ve vývoji nejsou schopny hledat vlastní cesty, nejsou schopni svůj volný čas organizovat a tráví ho nic neděláním a potulováním se.

Za další důležitý faktor, který byl výzkumem zjištěn, považuji vnímání peněz a materiální stránky ve způsobu trávení volného času delikventní mládeže, která tyto aspekty pokládá za zásadní. Z výzkumu i vyplývá, že většina těchto respondentů nemohla trávit volný čas podle svého uvážení, jelikož na to neměla prostředky. Naopak většina respondentů mládeže bezproblémově uvedla, že vybírala koníčky finančně dostupné.

Otázku peněz ve způsobu trávení volného času nepovažuji za zásadní a ztotožňuji se tak s tvrzením většiny respondentů bezproblémových, kteří byli schopni vybrat si koníčky podle dostupných finančních prostředků. Osobně nepodporuji bezúčelné dotační programy pro vyloučenou delikventní mládež jen pro to, že kvůli nedostatku peněz se nemohou věnovat vytouženým aktivitám. Nicméně určité finanční prostředky na tyto aktivity je třeba bezesporu vyčlenit. Takové programy by měly mít ale jasnou koncepci a měly by zohledňovat aktuální požadavky těchto jedinců, aby plnily svoji funkci a účel, pro který byly sestaveny.

Aby mladí lidé a děti mohli překonávat neschopnost a nepřipravenost a pozitivně realizovat svůj volný čas musí mít dostatečnou podporu ze strany dospělých, kteří by je měli směřovat k tomu, aby se aktivně podíleli na činnostech a naučili se spoléhat sami na sebe. Vzhledem k výše uvedenému, řešení této problematiky spatřuji právě v přístupu pedagoga.



## ZÁVĚR

Celou diplomovou prací se prolíná myšlenka bio-psycho-sociální jednoty člověka. Smyslem této práce bylo pochopit jednotu těchto složek, aby mohla být zohledněna specifická stránka delikventních jedinců v jejich způsobu trávení volného času. K tomu, aby způsob trávení volného času mládeže předcházel páchání kriminality, by měl přispět výzkum, který se zaměřil především na rozdíly mezi delikventní a nedelikventní mládeží ve způsobu trávení volného času a v mnoha dalších důležitých oblastech, které v konečném důsledku ovlivňují přístup jednotlivců ke způsobu trávení volného času. Poznatky výzkumu o rozdílnostech mezi delikventní a nedelikventní mládeží by měly určit směr, kterým se ubírat v jednotlivých oblastech volnočasových aktivit.

Na základě poznatků získaných při sepsání této diplomové práce lze konstatovat, že způsob trávení volného času ovlivňuje to, zdali mládež bude páchat trestnou činnost a z toho důvodu má svoje nezastupitelné místo v systému prevence kriminality. Současně je ale třeba doplnit, že faktorů, které ovlivňují to, jestli jedinec bude páchat kriminální činnost je mnoho a jsou ve vzájemné interakci, proto nelze jednoznačně konstatovat, že osoba, která byla dostatečně informovaná o možnostech trávení volného času, k trávení volného času přistupuje zodpovědně a svůj volný čas si organizuje sama, se nebude dopouštět páchání kriminality. Volnočasové aktivity ale v tomto směru hrají důležitou roli a v případě pozitivního využívání dokáže způsob trávení volného času eliminovat škodlivé vlivy.

## 8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

**BAKOŠOVÁ, Zlatica. 2008.** *Sociálna pedagogika ako životná pomoc.* Bratislava : Public promotion, s.r.o., 2008. str. 207. ISBN 978-80-969944-0-3.

**ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. 2001.** *Psychologie pro učitele.* Praha : Portál, 2001. str. 656. ISBN 80-7178-463-X.

**ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 1998.** *Kriminální psychologie.* Praha : Eurounion, 1998. str. 255. 80-85858-70-3.

**DUMAZEDIER, Joffre. 1969.** Vstříc civilizaci volného času. In. *HOFBAUER; Břetislav. 2004. Děti mládež a volný čas; Praha: Portál s.r.o., ISBN 80-7178-927-5.* 1969.

**Evropský hospodářský a sociální výbor. 2009.** *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Městské oblasti a násilí mladistvých.* Brusel : Evropský hospodářský a sociální výbor, 2009. 52009IE1206.

**FREUD, Sigmund. 1997.** *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy.* [překl.] Jiří PECHAR. Praha : Julius Albert Praha, 1997. str. 404. ISBN 80-901601-9-0.

**HOFBAUER, Břetislav. 2004.** *Děti, mládež a volný čas.* Praha : Portál, s.r.o., 2004. str. 173. ISBN 80-7178-927-5.

**JEDLIČKA, Richard a kol. 2004.** *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí.* Praha : Themis, 2004. str. 480. ISBN 80-7312-038-0.

**JEDLIČKA, Richard a KOŤA, Jaroslav. 1998.** *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů i dětí a mládeže.* Praha : Karolinum, 1998. str. 169. ISBN 80-7184-555-8.

**JÍRA, Otakar. 1997.** *Děti, mládež a volný čas.* Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 1997. str. 59.

**KLAPILOVÁ, Světlá. 1996.** *Kapitoly ze sociální pedagogiky.* Olomouc : Univerzita Palackého Olomouc, 1996. str. 63. ISBN 80-7067-669-8.

**KOHOUTEK, Rudolf. 2008.** *Kognitivní vývoj dětí a školní vzdělávání.* Brno : Masarykova univerzita, 2008. str. 22. ISSN 1211-4669.

—. 2005-2015. Slovník cizích slov. *Kriminogenní faktory*. [Online] 2005-2015. [Citace: 21. 6 2014.] <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kriminogenni-faktory>.

**KRAUS, Blahoslav a POLÁČKOVÁ, Věra. 2001.** *Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. str. 199. ISBN 8073150042.

**KRAUS, Blahoslav. 2008.** *Základy sociální pedagogiky*. Praha : Portál, 2008. str. 216. ISBN 978-80-7367-383-3.

**2008.** [lekarske.slovníky.cz](http://lekarske.slovníky.cz). *Velký lékařský slovník*. [Online] Maxdorf Impressum, 2008. [Citace: 6. 8 2014.] <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/somaticky>.

**LORENZ, Konrad. 1973.** *Osm smrtelných hříchů*. [překl.] Petr Příhoda. München : Academia, 1973. str. 96. ISBN 80-200-0842-X.

**MAŘÍKOVÁ, Hana. 2013.** *Zpráva o mládeži 2013, Základní informace o situaci mladých lidí v České republice*. Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2013.

**Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2013.** Česko má pátou nejnižší nezaměstnanost v EU. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [Online] 5. říjen 2013. [Citace: 15. leden 2014.] <http://www.mpsv.cz/cs/16590>.

**2013-2015.** Ministerstvo školství a tělovýchovy. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013*. [Online] MŠMT, 2013-2015. [Citace: 11. 8 2013.] <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi>.

**Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. 2013.** Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR. *drogy-info.cz*. [Online] 19. 11 2013. [Citace: 10. 9 2014.] [http://www.drogy-info.cz/index.php/drogoва\\_situace/press\\_centrum/vyrocní\\_zprava\\_o\\_stavu\\_ve\\_vecech\\_drog\\_v\\_cr\\_v\\_roce\\_2012](http://www.drogy-info.cz/index.php/drogoва_situace/press_centrum/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_roce_2012).

**PAŘÍZEK, Vlastimil. 1991.** *Obecná pedagogika*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. str. 71. ISBN 8070663391.

**PELIKÁN, Jiří. 1995.** *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava : Amosium service, 1995. str. 234. ISBN 80-7178-170-3.

**PIAGET, Jean. 1999.** *Psychologie inteligence*. Praha : Portál, 1999. str. 166. ISBN 8071783099.

**2011.** Policie pro každého. *Policie České republiky*. [Online] 2011. [Citace: 5. 1 2015.] <http://policieprokazdeho.cz/deti-a-kriminalita/>.

**PRŮCHA, Jan a VETEŠKA, Jaroslav. 2012.** *Andragogický slovník*. Praha : Grada publishing, 2012. str. 320. ISBN 9788024747484.

**PŘADKA, Milan, KNOTOVÁ, Dana a FALTÝSKOVÁ, Jarmila. 1999.** *Prostředí a výchova, Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno : PdF MU, 1999. ISBN 80-210-1946-8.

**ROZUM, Jan. 2011.** *Probační programy pro mladistvé*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-114-1.

**SPIRALIS. 2014.** Spiralis. [www.spiralis-os.cz](http://www.spiralis-os.cz). [Online] 2014. [Citace: 1. 8 2014.] <http://www.spiralis-os.cz>.

**ŠTEFUNKOVÁ, Michaela, ŠEJVL, Jaroslav a kol. 2012.** *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky*. Praha : Togga, 2012. str. 116. ISBN 978-80-87258-96-5.

**ŠVIGOVÁ, Milada. 1967.** *Volný čas a my*. Praha : Svobodné slovo, 1967. str. 155.

**VÁGNEROVÁ, Marie. 2004.** *Základy psychologie*. Praha : Karolinum, 2004. str. 358. ISBN 80246-0841-3.

**VEČERKA, Kazimír a kol. 2011.** *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. str. 186. ISBN 978-807338-118-9.

**VEČERKA, Kazimír. 2012.** *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012. ISBN 978-80-7338-124-0.

—. **2009.** *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. ISBN 978-80-7338-079-3.

—. **2009.** *Prevence kriminality na úrovni obcí a krajů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009.

**WIKIPEDIE. 2014.** Wikipedie: Otevřená encyklopedie. *Fylogeneze, ontogeneze*. [Online] 2014. [Citace: 2. 9 2014.] <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Speci%C3%A1ln%C3%AD:Citovat&page=Fylogeneze&id=11439097.11439097>.

**WIKIPEDIE, Příspěvatelé. 2015.** Soustava žláz s vnitřní sekrecí. *Wikipedia*. [Online] 15. 2 2015. [Citace: 22. 3 2015.]

**ZACHAROVÁ, Eva. 2012.** *Základy obecné psychologie*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. str. 78.

## **SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK**

Např. Například

DNA Deoxyribonukleové kyselina

CNS Centrální nervový systém

Tzn. To znamená

OPL Omamné a psychotropní látky

Aj. A jiné

Atd. A tak dále

## SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – odpovědi na otázku č. 5 „ <i>V jaké obci žijete?</i> “ .....	61
Graf 2 – odpovědi obyvatel obcí nad 50 tisíc na otázku č. 21 „ <i>V čem si myslíte, že by se informovanost o možnostech trávení volného času mohla zlepšit?</i> “ .....	63
Graf 3 – odpovědi na otázku č. 7 „ <i>Hodnotový žebříček mládeže obecně</i> “ .....	65
Graf 4 – odpovědi na otázku č. 12 „ <i>Když si vzpomenete, jak trávili svůj volný čas vaši rodiče (popř. pěstouni nebo vychovatelé), myslíte si, že to mělo vliv na to, jak teď trávíte svůj volný čas vy?</i> “ .....	74

## SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – odpovědi na otázku č. 4 „ <i>V jaké rodině jste po větší část života vyrůstali?</i> “ .....	61
Tabulka 2 – odpovědi na otázku č. 5 „ <i>V jaké obci žijete?</i> “ ve vztahu k otázce č. 18 „ <i>Jak byste v současné době hodnotili úroveň informovanosti o možnostech trávení volného času obecně?</i> “ .....	62
Tabulka 3 – odpovědi na otázku č. 6 „ <i>Na koho se převážně obracíte při problémech v životě?</i> “ .....	64
Tabulka 4 – odpovědi na otázku č. 7 „ <i>Hodnotový žebříček mládeže delikventní i nedelikventní</i> “ .....	67
Tabulka 5 – odpovědi mládeže nedelikventní na otázku č. 8 „ <i>Zda-li jsou respondenti uživatelé návykových látek</i> “ .....	68
Tabulka 6 – odpovědi mládeže delikventní na otázku č. 8 „ <i>Zda-li jsou respondenti uživatelé návykových látek</i> “ .....	68
Tabulka 7 srovnání odpovědí na otázku č. 8 „ <i>Zdali jsou respondenti uživatelé návykových látek</i> “ a na otázku č. 28 „ <i>Uvědomujete si, že u sebe nacházíte rezervy, kde byste mohli svůj čas využít lépe? Např. sebevzdělávání, hudba, sport, kultura, příroda, společenské akce, v něčem se zlepšit a v zálibách dál rozvíjet svoje schopnosti?</i> “ .....	70
Tabulka 8 – odpovědi na otázku č. 9 „ <i>Co pro vás především představuje pojem volný čas?</i> “ .....	71
Tabulka 9 – odpovědi na otázku č. 10 „ <i>Kolik máte volného času?</i> “ .....	72
Tabulka 10 – odpovědi na otázku č. 11 „ <i>Kdo rozhoduje o tom, jak trávíte svůj volný čas?</i> “ .....	73
Tabulka 11 – odpovědi na otázku č. 13 „ <i>Zde dostali respondenti za úkol, aby si představili, že jejich volný čas je 100 bodů a pokusili se tyto body rozdělit podle toho, jakým způsobem tráví svůj volný čas.</i> “ .....	75
Tabulka 12 – odpovědi na otázku č. 14 „ <i>Jak vnímáte svoje finanční možnosti ve způsobu trávení volného času?</i> “ .....	76
Tabulka 13 – odpovědi na otázku č. 15 „ <i>Považujete otázku peněz v problematice způsobu trávení volného času za zásadní?</i> “ .....	77
Tabulka 14 – odpovědi na otázku č. 16 „ <i>Jak dlouho jste se většinou vydrželi věnovat svým zájmům?</i> “ .....	78



Tabulka 15 – odpovědi na otázku č. 17 „ <i>Respondenti dostali za úkol rozdělit 100 bodů, podle toho, komu přikládáte jakou zásluhu na tom, jak v současné době trávíte svůj volný čas.</i> “ .....	79
Tabulka 16 – odpovědi na otázku č. 18 „ <i>Jak byste v současné době hodnotili úroveň informovanosti o možnostech trávení volného času obecně?</i> “ .....	80
Tabulka 17 – odpovědi na otázku č. 19 „ <i>Respondenti dostali za úkol rozdělit 100 bodů podle toho, z jakých informačních kanálů nejčastěji čerpali informace o možnostech trávení volného času.</i> “ .....	81
Tabulka 18 – odpovědi na otázku č. 20 „ <i>Dokážete v současné době říci, že máte přehled o volnočasových zařízeních (domy dětí a mládeže, nízkoprahová centra, sportovní kluby apod.), které se nachází ve vašem okolí a jaké možnosti trávení volného času nabízejí?</i> “ .....	82
Tabulka 19 – odpovědi na otázku č. 21 „ <i>V čem si myslíte, že by se informovanost o možnostech trávení volného času mohla zlepšit?</i> “ .....	84
Tabulka 20 – odpovědi na otázku č. 29 „ <i>Co by Vás nejvíce motivovalo k tomu, abyste změnili svůj přístup k trávení volného času?</i> “ .....	85
Tabulka 21 – odpovědi na otázku č. 22 „ <i>Dopustili se vaši rodiče někdy nějakého protiprávního jednání, za které byli stíháni nebo odsouzeni?</i> “ .....	86
Tabulka 22 – odpovědi na otázku č. 23 „ <i>Dopustil jste se někdy vy nějakého protiprávního jednání? Neuvažujte dopravní přestupky.</i> “ .....	87
Tabulka 23 – odpovědi na otázku č. 24 „ <i>Jakého protiprávního jednání jste se dopustil?</i> “ .....	88
Tabulka 24 – odpovědi na otázku č. 26 „ <i>Domníváte se, že způsob trávení volného času může mít vliv na to, jestli bude jedinec páchat kriminální trestnou činnost? Pokud ano, čemu byste přikládali největší důležitost, co by mohlo tyto tendence změnit?</i> “ .....	89
Tabulka 25 – odpovědi na otázku č. 27 „ <i>Kdyby Vám dal někdo možnost (bez finančního omezení), jak trávit svůj volný čas, která zájmová činnost by vás oslovila?</i> “ .....	91
Tabulka 26 – odpovědi na otázku č. 28 „ <i>Uvědomujete si, že u sebe nacházíte rezervy, kde byste mohli svůj čas využít lépe? Např. sebezodělavání, hudba, sport, kultura, příroda, společenské akce, v něčem se zlepšit a v zálibách dál rozvíjet svoje schopnosti?</i> “ .....	92

## **SEZNAM PŘÍLOH**

**PŘÍLOHA P1: VZOR DOTANÍKU**

## PŘÍLOHA P I: VZOR DOTAZNÍKU

Vážení respondenti,

Pokud je vám 15-25 let, chci vás touto cestou požádat o několik minut vašeho času k vyplnění krátkého dotazníku. Prostřednictvím tohoto dotazníku provádím výzkum na téma „Volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže.“ Dotazník je anonymní a jeho výsledky budou využity pouze pro potřeby mé diplomové práce. V dotazníku prosím odpovídejte pravdivě, aby výsledky výzkumu byly objektivní.

Děkuji za váš čas a ochotu,

Bc. Tomáš Mizerovský

**1) Pohlaví**

- muž
- žena

**2) Věk**

- 15-18
- 19-21
- 22-25

**3) Vzdělání**

- základní
- výuční list
- střední s maturitou
- vyšší odborné
- vysokoškolské

**4) V jaké rodině jste vyrůstali po větší část života?**

- v úplné rodině
- s matkou
- s otcem
- náhradní výchova

**5) V jaké obci žijete?**

- 0-5 tisíc obyvatel
- 5-10 tisíc obyvatel
- 10-25 tisíc obyvatel
- 25-50 tisíc obyvatel
- Nad 50 tisíc obyvatel

**6) Na koho se převážně obracíte při problémech v životě?**

- snažím se problémy překonat sám
- na rodiče
- na přátele
- na svého partnera
- na vychovatele
- na učitele
- Problémy neřeším, čekám, jak to samo dopadne

**7) Seřadte podle důležitosti ve vašem životě (1-10; 1=nejvíc důležité)**

	Peníze
	Zaměstnání
	Rodina
	Přátelé
	Zdraví
	Čas na odpočinek
	Čas na koníčky, zájmy a záliby
	Znalosti
	Mít úspěch
	Partner

**8) Jste uživatelem návykových látek? (odpovídající políčko zakřížkuj)**

	ano, pravidelně	ano zkusil jsem, ale neužívám	ne, nikdy jsem nezkusil
alkohol			
tabák			
marihuana			
LSD, lysohlávky			
pervitin, kokain			

**9) Co pro vás především představuje pojem volný čas?**

- čas na svoje zájmy, záliby, kroužky
- možnost jít ven do přírody
- čas na odpočinek, rekreaci
- možnost kulturního vyžití
- nedělat nic, zahálet

**10) Kolik máte volného času?**

- mám spíše nedostatek volného času
- mám spíše dostatek volného času
- mám tolik volného času, že nevím co s ním
- nezbývá mi žádný volný čas

**11) Kdo má zásluhu na tom, jak trávíte svůj volný čas?**

- sám se rozhoduji, jak budu trávit svůj volný čas
- rozhodují o tom moji rodiče, ale mám na výběr
- rozhodují o tom moji rodiče a nemám na výběr
- rozhoduje o tom někdo jiný (učitel, vychovatel apod.), ale mám na výběr
- rozhoduje o tom někdo jiný (učitel, vychovatel apod.) a nemám na výběr

**12) Když si vzpomenete, jak trávili svůj volný čas vaši rodiče (popř. pěstouni, nebo vychovatelé), myslíte si, že to mělo vliv na to, jak teď trávíte svůj volný čas vy?**

- Ano
- Ne

**13) Představte si, že váš volný čas je 100 bodů. Pokuste se tyto body rozdělit podle toho, jakým způsobem trávíte svůj volný čas.**

	Sport
	Sebevzdělávání
	Četba
	Turistika
	Televize
	Počítačové hry
	Jiné zájmové kroužky
	Nic nedělání
	S přáteli

**14) Jak vnímáte svoje finanční možnosti ve způsobu trávení volného času?**

- Peníze u mě nikdy nebyly žádný problém, rodiče mi platili všechny koníčky
- Kvůli nedostatku peněz jsem bohužel nemohl vybírat koníčky podle svých představ
- Nad nedostatkem peněz jsem nikdy nepřemýšlel, záměrně jsem volil finančně dostupné koníčky.
- Nejsem schopný odpovědět, jelikož jsem žádné koníčky nikdy neměl

**15) Považujete otázku peněz v problematice způsobu trávení volného času za zásadní?**

- ano
- ne

**16) Jak dlouho jste se většinou věnoval svým zájmům?**

- Nikdy jsem u žádné zájmové aktivity dlouho nevydržel
- Když jsem se pro něco nadchl, u zájmové činnosti jsem obvykle vydržel

**17) Komu přikládáte jakou zásluhu na tom, jak v současné době trávíte volný čas? (Pokuste se rozdělit 100 bodů)**

	Rodičům (Pěstounům)
	Přátelům
	Prostředí, kde jsem vyrůstal
	Škole
	Sám sobě
	Médiím

**18) Jak byste v současné době hodnotili úroveň informovanosti o možnostech trávení volného času obecně.**

- Dobrá
- Velmi dobrá
- Špatná
- Velmi špatná

**19) Z jakých informačních zdrojů jste nejčastěji čerpali informace o možnostech trávení volného času (rozdělte 100 bodů)**

	Internet
	Televize
	Rozhlas
	Časopis
	Škola
	Přátelé
	Rodina
	Prezentace, přednášky a společenské akce různých organizací

**20) Dokážete v současné době říci, že máte přehled o tom, jaká volnočasová zařízení (domy dětí a mládeže, nízkoprahová centra, sportovní kluby apod.) se ve vašem okolí nacházejí a jaké možnosti trávení volného času poskytují?**

- Ano, znám některá volnočasová zařízení ve svém okolí a jejich možnosti trávení volného času, které nabízejí
- Ano, znám některá volnočasová zařízení ve svém okolí ale nemám přehled, jaké možnosti trávení volného času nabízejí
- Neznám žádná volnočasová zařízení ve svém okolí

**21) V čem si myslíte, že by se informovanost ohledně možností trávení volného času mohla zlepšit? (možnost označit více odpovědí)**

- Lepší informace by mohli poskytnout sami rodiče
- Větší osvěta ve školách formou seminářů a různých prezentací
- Veřejné prezentace volnočasových zařízení, domů dětí a mládeže, neziskových organizací
- Mediální akce za podpory ministerstva školství
- Současnou úroveň poskytování informací o volnočasových aktivitách vnímám jako dostatečnou

**22) Dopustili se vaši rodiče někdy nějakého protiprávního jednání, za které byli stíháni nebo odsouzeni?**

- Ne, nikdy se žádného takového protiprávního jednání nedopustili
- Ano, jednou byl někdo z rodičů stíhán, nebo odsouzen
- Ano, stíhán a odsouzen byl někdo z rodičů opakovaně
- Nevím, s rodiči jsem nevyrůstal

**23) Dopustili jste se někdy vy nějakého protiprávního jednání?**

- Ne, nikdy jsem se žádného protiprávního jednání nedopustil
- Ano, ale jenom drobných přestupků
- Ano, ale nikdy jsem nebyl stíhán nebo odsouzen
- Ano, jednou jsem byl stíhán, nebo odsouzen
- Ano, stíhán a odsouzen jsem byl opakovaně

**24) Jakého protiprávního jednání jste se dopustili? (možnost označit více odpovědí)**

- Nedopustil
- Krádeže
- Sprejerství
- Ublížení na zdraví
- Šikana
- Výroba a držení drog
- Jiné



25) Byla vám pro delikventní chování nařízena ústavní výchova, nebo uložena ochranná výchova?

- Ano
- Ne

26) Domníváte se, že způsob trávení volného času může mít vliv na to, jestli bude jedinec páchat kriminální trestnou činnost, popř. bude inklinovat k užívání návykových látek? Pokud ano, čemu byste přikládali NEJVĚTŠÍ důležitost, co by mohlo tyto tendence změnit?

- Lepší informovanost o možnostech trávení volného času
- Větší zájem okolí (rodina, přátelé, škola) a komunikace o tom, jak mohu trávit svůj volný čas
- Lepší finanční možnosti a podpora ze strany školy, obce, státu
- Lepší infrastruktura (dětská hřiště, skateparky, klubovny, volnočasová zařízení)
- Lepší motivace, čeho mohu v budoucnosti dosáhnout
- Způsob trávení volného času nemůže mít žádný vliv na budoucí kriminální chování

27) Kdyby vám dal někdo možnost (bez finančního omezení), jak trávit svůj volný čas, která zájmová činnost by vás oslovila (seřadte poslopně 1-10 od nejzajímavější po nejméně zajímavou; 1 = nejzajímavější)

	Sportovní hry (fotbal, volejbal, basketbal, hokej)
	Jízda na koni
	Úpolové sporty (bojová umění, šerm)
	Raketové sporty (tenis, badminton, squash)
	Modelářina
	Vodní sporty (plavání, kanoistika, windsurfing)
	Tematické vzdělávací kurzy (jazyky, programování, kreslení apod.)
	Adrenalinové sporty (bungee jumping, paragliding)
	Hra na hudební nástroj
	Taneční hodiny

**28) Uvědomujete si, že u sebe nacházíte rezervy, kde byste mohli svůj volný čas využít pe např. sebezvzdělávání, hudba, sport, kultura, příroda, společenské akce, v něčem se zlepšit a v zálibách dál rozvíjet svoje schopnosti?**

- Ano uvědomuji a chtěl bych to změnit
- Ano uvědomuji, ale nic na tom měnit nechci
- Nemyslím si, že bych měl nějaké rezervy, svůj volný čas využívám efektivně

**29) Co by vás nejvíce motivovalo k tomu, abyste změnili svůj přístup k trávení volného času?**

- Dostatek informací o tom, kde, kdy a jak mohu konkrétní činnost dělat
- Podpora a zájem mého okolí (rodina, partner, přátelé, kolegové, učitelé, vychovatelé)
- Podpora ze strany institucí (školy, obce), které by zprostředkovaly aktivity, informovaly by o nich a poskytly prostory.
- Možnost zviditelnit se před ostatními (rodina, partner, přátelé, spolužáci, kolegové, učitelé, vychovatelé)
- Možnost zdokonalit se v něčem novém a uspokojit svoje potřeby